

DIPLOMSKA NALOGA

**MEDIJSKE REPREZENTACIJE SOCIALNEGA
STARŠEVSTVA**

Mentorica: Doc. dr. Jelka Zorn
Somentorica: as.dr. Ana M. Sobočan

Kandidatka: Mateja Marc

Ljubljana, 2014

PODATKI O DIPLOMSKI NALOGI

Ime in priimek: Mateja Marc

Naslov naloge: Medijske reprezentacije socialnega starševstva

Kraj: Ljubljana

Leto: 2014

Št. strani: 88 **Št. tabel:** 9 **Št. grafov:** 2 **Št. slik:** 3 **Št.prilog:** 0

Mentorica: Doc. dr. Jelka Zorn

Deskriptorji: Socialno starševstvo, družina, mediji, medijske reprezentacije

Povzetek: V diplomski nalogi sem raziskovala medijske reprezentacije socialnega starševstva v slovenskih tiskanih medijih. Za raziskavo sem uporabila kvalitativno analizo prispevkov in statistično analizo obravnavanih dimenzij (obravnavala sem naslednje dimenzije: kdo v prispevkih govori, ali je socialno starševstvo predstavljeno kot problem, katera oblika socialnega starševstva se pojavi v članku, vrste problemov, iskanje in oblike rešitev, ali je prisotno pozitivno oziroma negativno medijsko poročanje v prispevkih). Skušala sem ugotoviti kako se spreminja odnos do socialnega starševstva od leta 2009 do danes, kako se v medijih predstavlja koncept starševstva in družine in kako so socialni starši sami umeščeni v medijske reprezentacije. Z najdenimi 107 članki na temo socialnega starševstva sem prišla do ugotovitev, da mediji v primerjavi z drugimi oblikami starševstva še vedno malo poročajo o socialnem starševstvu, kot normo se še vedno razume monogamno heteroseksualno družino in da se kot najpristnejše dojema krvne sorodstvene vezi. Jedrna družina je še vedno interpretirana kot univerzalni družbeni pojav, predpostavlja se, da jo sestavljata dva starša različnega spola, ki imata otroke, biološko povezane z obema – s tem tovrstna družina figurira kot nekaj naravnega. Družine socialnih staršev, se po večini še vedno dojema kot nenaravne in kot take neprimerne za vzgojo in skrb za otroke. V nalogi sem vključila tudi koncept umetnega splava, ki sicer ne spada v koncept socialnega starševstva, vendar tudi te osebe (starši) zaradi odstopanja od tradicionalne predstave družine doživljajo stigmo v vsakdanjem življenju, ugotovitve pa pokažejo, da mediji še vedno utrujejo pomen ženske materinske vloge. Rezultati so pokazali, da so socialni starši in otroci večinoma izključeni iz medijskih reprezentacij, namesto njih poroča medij, v številnih primerih gre za negativno medijsko poročanje in stigmatizacijo socialnega starševstva.

Title: Media representations of social parenthood

Descriptors: Social parenthood, family, media, media representations

Summery: In the thesis, I have focused on media representations of social parenthood in the Slovenian print media. The qualitative analysis of the articles and the statistical analysis of the comprised dimensions were used in the research (I have comprised the following dimensions: who the speakers of the articles are, whether social parenthood is presented as a problem, types of social parenthood that appear in the article, types of problems, finding different forms of solutions, positive or negative media coverage that is present in the articles). I have tried to establish how the attitude towards social parenthood has changed since 2009, how the concepts of parenthood and family are presented in the media and how social parents are presented in media representations.

According to over one hundred articles on the topic of social parenthood (altogether 107 articles), I concluded that little is being written about social parenthood in the media in comparison with other parenthood formations.

Monogamous heterosexual family is still perceived as the norm and the blood ties are seen as the most genuine. Nuclear family is still considered a universal social phenomenon; it is assumed that it consists of two parents of different gender whose children are biologically related to both of them - this type of family is seen as something natural. Families with social parents are mostly still perceived as unnatural and, as such, unsuitable for the children's education and care.

The thesis also includes the concept of abortion, which does not fall within the concept of social parenthood; however, those parents also experience stigma in everyday life due to deviations from the traditional notions of the family.

The findings show that the media still reinforces the importance of a woman's maternal role and that social parents and their children are largely excluded from media representations, the media reports instead of them; in the majority of cases, the media coverage is negative and includes the stigmatization of social parenthood.

DIPLOMSKA NALOGA

**MEDIJSKE REPREZENTACIJE SOCIALNEGA
STARŠEVSTVA**

Mentorica:
Doc. dr. Jelka Zorn
Somentorica: as.dr. Ana M. Sobočan

Kandidatka:
Mateja Marc

Ljubljana, 2014

*Ljudje z rano,
z rano na srcih,
jo skrivajo z dlanjo
ali glej: kot da dlan
prosojna kot beli list
lilije
z rdečim utripom
srca,
kot da je rana
rana vsega sveta.
Skriti bi jo hotel,
pa jo vsakdo pozna.*

Srečko Kosovel

PREDGOVOR

Diplomska naloga je osredotočena na socialno starševstvo, ki predstavlja tip družinskega razmerja, osnovanega na ne-biološki povezanosti staršev in otrok. Kljub vse večji prisotnosti socialnega starševstva, ostaja to v družbi spregledano ali diskriminirano, zdi se, da socialno starševstvo »živijo« le socialni starši in njihovi sorodniki, ostalim pa ostaja neznano področje. Kot družinski ideal se še vedno postavlja nuklearna jedrna družina, oče in mati z otroci, ki so med seboj biološko povezani. Pomemben cilj naloge je bil ugotoviti kako mediji reprezentirajo socialno starševstvo, torej predvsem odkriti ali tudi oni favorizirajo biološko starševstvo in v kolikšni meri se sploh posvečajo socialnemu starševstvu. Osrednja tema naloge je kritična analiza medijskih reprezentacij socialnega starševstva v Sloveniji. Osredotočila sem se na članke, ki poročajo o socialnem starševstvu od leta 2009 do 2014, kot vire pa sem si izbrala slovenske, predvsem družinske revije. Leto 2009 sem si izbrala kot iztočnico za raziskavo, saj je tega leta izšla revija Socialno delo na temo socialnega starševstva, zato sem skušala primerjati razlike v poročanju medijev od leta 2009 do danes. Medijski članki o socialnem starševstvu predstavljajo ključne premike v dojemanju spreminjanja družinskih praks in na ta način socialni starši postajajo vse bolj vidni. Pomemben del naloge predstavlja analiza uporabljenih besednih zvez in pa fotografije, s katerimi mediji reprezentirajo starševstvo, tu se jasno izpostavi odnos do »drugačnih« družin. Zanimalo me je kaj sploh starševstvo je in kako dojemamo vloge socialnih staršev.

Ob tej posebni priliki bi se rada zahvalila vsem, ki so me podpirali pri pisanju diplomske naloge. Za pomoč in strokovno podporo pri pisanju diplomske naloge se zahvaljujem svoji mentorici, doc. dr. Jelki Zorn, za vso pomoč gre zahvala tudi as. dr. Ani Mariji Sobočan. Posebna hvala moji družini za vso moralno podporo, pomoč in spodbude v času študija.

KAZALO

1. TEORETIČNI UVOD.....	1
1.1. Koncept socialnega starševstva.....	1
1.1.1. Posvojiteljske družine	5
1.1.2. Istospolne družine	7
1.1.3. Oploditev z biomedicinsko pomočjo.....	8
1.1.4. Reorganizirane družine	10
1.1.5. Enostarševske družine	12
1.1.6. Splav.....	13
1.2. Zgodovina socialnega starševstva	14
1.3. Vloga socialnega oziroma nebiološkega starša	19
1.4. Pomen medijev	23
1.4.1. Definiranje medijev.....	23
1.4.2. Medijska reprezentacija.....	24
1.5. Jezik in diskriminacija.....	26
2. PROBLEM.....	28
2.1. Kaj raziskava prinaša.....	30
2.2. Predpostavke	31
3. METODOLOGIJA	31
3.1. Vrsta raziskave	31
3.2. Merski instrument	32
3.3. Viri podatkov.....	32
3.4. Populacija in vzorec	32
3.5. Zbiranje podatkov	32
3.6. Obdelava in analiza podatkov	33
4. REZULTATI IN RAZPRAVA.....	33
4.1. Podatki o analiziranih prispevkih.....	33
4.2. Analiza vsebine prispevkov.....	36
4.2.1. Analiza uporabljenih besed	36
4.2.2. Medijske reprezentacije posvojitve	38
4.2.2.1. Mednarodne posvojitve	38
4.2.2.2. Posvojitve in rejništvo	41
4.2.2.3. Izkušnje posvojenih otrok v medijih	41
4.2.2.4. Izkušnje posvojiteljev v medijih	42
4.2.3. Medijske reprezentacije istospolnih družin.....	43
4.2.3.1. Istospolni partnerji v medijih	43
4.2.3.2. Medijske reprezentacije istospolnih partnerjev z otroki.....	44
4.2.3.3. Javno mnenje o istospolnih družinah znotraj medijev	47
4.2.3.4. Medijske reprezentacije obstoječe literature o socialnem starševstvu	47
4.2.4. Medijske reprezentacije neplodnosti in oploditve z biomedicinsko pomočjo	48
4.2.4.1. Medijske reprezentacije neplodnosti	48
4.2.4.2. Medijske reprezentacije darovanja spolnih celic.....	49
4.2.4.3. Nadomestno materinstvo v medijih.....	54
4.2.5. Medijske reprezentacije pluralnosti družin	55
4.2.5.1. Pluralnost družinskih oblik v katoliških revijah.....	55
4.2.5.2. Medijske reprezentacije spreminjanja vloge matere in očeta.....	58

4.2.6. Medijske reprezentacije enostarševskih družin.....	59
4.2.7. Medijske reprezentacije splava	60
4.2.7.1. Medijske reprezentacije splava v katoliških revijah.....	60
4.2.7.2. Medijske reprezentacije o svobodnem odločanju skrbi za otroka.....	63
4.3. Analiza uporabljenih slik.....	64
4.4. Statistična analiza obravnavanih dimenzij	66
4.4.1. Opredelitev dimenzij	66
4.4.2. Kdo v prispevku govori.....	70
4.4.3. Socialno starševstvo kot problem.....	71
4.4.4. Oblika socialnega starševstva.....	72
4.4.5. Vrste problemov	73
4.4.6. Iskanje in oblike rešitev.....	74
4.4.7. Pozitivno ali negativno medijsko poročanje	75
5. RAZPRAVA	76
6. SKLEP	77
7. PREDLOGI	78
8. UPORABLJENA LITERATURA	80
9. POVZETEK	86

KAZALO GRAFOV

Graf 1: Število najdenih prispevkov po letih	34
Graf 2 : Število najdenih prispevkov po mesecih v letu 2012	35

KAZALO TABEL

Tabela 1: Razporeditev izbranih prispevkov po medijih	33
Tabela 2: Obseg prispevkov v straneh.....	36
Tabela 3: Oblike slovenskih družin	56
Tabela 4: Preglednica vseh dimenzij in kategorij odgovorov.....	67
Tabela 5: Razvrstitev prispevkov glede na dimenzijo Kdo govori	70
Tabela 6: Socialno starševstvo kot problem s strani medija	71
Tabela 7: Oblika socialnega starševstva	72
Tabela 8: Iskanje rešitev s strani medija	74
Tabela 9: Pozitivno ali negativno poročanje o socialnem starševstvu.....	75

KAZALO SLIK

Slika 1: Naša žena, št. 3, 2012, »Družina kot znanilka družbenih sprememb«.....	64
Slika 2: Ona, 21. februar 2012, »Hčerka nove punce brata očetove bivše«.....	65
Slika 3: Mama, junij-avgust 2012	65

1. TEORETIČNI UVOD

1.1. Koncept socialnega starševstva

Poznomoderna družba z dimenzijo izraženega tveganja, pomenom trga, zaposlovanja in izobrazbe, intenzivirano časovno dinamiko, organizacijo in načrtovanjem znotraj družinskih skupnosti, detradicionalizacijo, individualizacijo in s procesom globalizacije vnaša v vsakdanje življenje nove dimenzije, ki zahtevajo nove prilagoditvene strategije (Beck, Giddens, Lash 1994: 1-55). Omenjene spremembe na sistemski ravni se v mikro sferi vsakdanjega življenja med drugim zrcalijo tudi kot spremembe v zasebnosti in družinah (pluralne družinske oblike, pluralizacija družinskih življenjskih potekov, spremenjene ideologije družinskega življenja) (Beck, Giddens, Lash 1994: 1-55).

V današnjem času so aktualne in predvsem zanimive razprave o novih partnerskih in družinskih oblikah, lahko trdimo, da je socialno starševstvo družbeni odnos, socialna kategorija oziroma koncept, ki zaradi družbenih sprememb pridobiva vse večjo znanstveno pozornost. Družine ves čas »delamo«, jih ustvarjamo in spreminjamo, oblika družine torej ni nekaj danega in še manj naravnega.

Zaviršek pravi, da prihaja do paradigmatških sprememb (spreminjanje vrednot in pogledov na smisel spolnosti). Razpadlo je tisto, o čemer so verjeli, da je naravno in kot naravno tudi univerzalno. »Naravno starševstvo« je le ena od oblik starševstva. Starši so lahko torej biološki in socialni. Oboji bi morali imeti enake formalne, socialne in simbolne pravice, vendar ni tako. Kljub temu, da je socialno starševstvo prisotno že skozi celo zgodovino in v različnih kulturah, je presenetljivo, kako malo vemo o njem na ravni družbenih ved in socialne ter družinske politike (Zaviršek 2009: 1-2).

Socialno starševstvo postaja zaradi družbenih sprememb ekonomske, socialne, tehnološke in čustvene narave pomembna sociološka in psihosocialna kategorija in obenem izkušnja, ki jo v globalnem svetu deli vse več ljudi. Je razmerje med odraslim in otrokom, ki temelji na dolgotrajnem, socialnem, ekonomskem in čustvenem odnosu skrbi in navezanosti, znotraj

katerega odrasli opravlja starševske funkcije ter ima starševske dolžnosti in pravice (Zaviršek 2012: 31).

Socialno starševstvo je torej starševstvo, ki nastane na tri načine: kot pravno-formalni odnos, ki ga regulira država (poroka, posvojitev), kot razmerje do otrok, ki izhaja iz intimnega razmerja med odraslimi in je brez pravno-formalne povezave (ponekod starševstvo v mavričnih družinah, ponekod zunajzakonska skupnost) in kot samodefiniranje doživetega odnosa iz perspektive otroka, ki odraslega občuti in izkusi kot starša (babice, služkinje, varuški, druge osebe v skupnosti) (Zaviršek 2012: 32).

Sociologija starševstvo opredeljuje kot socialno razmerje, kar pomeni, da biološka povezanost ni nujna. Starševstvo opredeljuje predvsem dejstvo, da starši skrbijo za otroke. Zaviršek (2012: 31) pravi, da so v času pluralnih družin socialni starši za otroka »pomembni drugi«, ne glede na to ali jih tako opredeljuje tudi zakonodaja. Otroci se morajo počutiti v družini varne, potrebujejo potrditev, da so sprejeti, ljubljeni, spoštovani in upoštevani. Vse te vrednote najpogosteje dobivajo od svojih staršev in te so popotnica za celo življenje (Rener v Bercko 2009: 13).

V Sloveniji še vedno velja za normo družinskega življenja tradicionalna ali konvencionalna družina heteroseksualnih parov z otroki (Zaviršek 2009: 1-2), vendar v zadnjih desetletjih najdemo vse več združenih ali reorganiziranih družin. Reorganizirane družine prinašajo veliko sprememb v razmerjih znotraj družine in med različnimi družinami. Z oblikovanjem reorganiziranih družin se vzpostavljajo nova družinska razmerja in prakse. Prinašajo razlikovanja med biološko mamo/očetom in »novo« socialno mamo/očetom. Med reorganizirane družine spadajo tudi istospolne družine, posvojiteljske in rejniške družine (Rener 2006 : 134).

Biologija in sorodstvo sta vedno veljala za medsebojno tesno povezana čeprav danes mnogi antropologi priznavajo, da je biološki okvir sorodstva pravzaprav etnocentrična konstrukcija, ki izhaja iz evroameriškega koncepta, da kri ni voda in je utemeljena v spolnem odnosu. (Keržan 2008:158). Keržan še dodaja, da je prav zato izhajajoč iz koncepta sorodstva in njegovih implikacij treba misliti tudi na razmerje med kulturno konstruiranim naravnim in kulturo samo.

Keržan omenja, da se kot nenaravne (oziroma kot pomanjkljive v primeru enostarševskih družin) kažejo določene oblike družinske skupnosti, ki jih bodisi ne prepoznamo kot družinske oziroma jih kot družinske skupnosti prepoznavamo kot neprimerne. Seveda gre za družine istospolno usmerjenih partnerjev, nadomestno materinstvo idr. Kot ključen argument neprimernosti in nemoralnosti istospolnih družin je predpostavka, da družina temelji na biološki vezi med materjo (in očetom) ter otrokom, in je zato le družina matere in očeta, ki sta biološko povezana z otrokom, naravna. Tisto, kar je za zagovornike naravnost družine njen razločevalni moment, pa je prav družbena vez med materjo in očetom, saj je očetovstvo tisto, kar enostarševski (in družini dveh istospolno usmerjenih partneric) manjka (Keržan 2008: 170).

Zaviršek (2012: 32) omenja, da je biološka ali krvna zveza med odraslim in otrokom utemeljila otroka najprej kot lastnino odraslega, z vse večjim poudarkom na odnosnih razmerjih v družinah pa se je krvna vez uveljavila kot merilo kvalitetnega starševstva.

Družine socialnih staršev so ranljive, ljudje pa o svojih izkušnjah v njih ne govorijo. Osebnosti zgodbe so zavite v molk (Zaviršek 2009: 15).

Da imamo različnospolni belski par srednjega sloja za »normalen«, je zgolj družbeni dogovor, ki je vpisan v družbene zakone, navade in se nenehno reproducira v družbenih in strukturnih (diskurzivnih) praksah normalizacije (Zaviršek, Sobočan 2012: 13).

V družbi so še vedno močno prisotne tri zakorinjene predpostavke, ki ljudi ovirajo pri sprejemanju novih družinskih oblik (Urek 2005: 159): Bolj kot so družina odmakljena od najbolj poznane, ne pa več najbolj pogoste, dvostarševske heteroseksualne »zdrave« družine, večje je tveganje za otroka. Na otrokov razvoj pomembneje vplivajo tako družinske strukture kot družinski procesi. To pomeni, da naj bi bilo za otroka bolj pomembno, da odrasča v družini z dvema staršema, kot pa samo z enim staršem, bolj je pomembno, da sta starša z otrokom biološko povezana, kot če med njimi ni biološke povezanosti, bolj je pomembno, da sta starša heteroseksualna in ne homoseksualna itd., ne glede na to, kakšna je kakovost odnosov v teh družinah. Tretja skupina predpostavk pa so stereotipno predpostavljene povezave med netradicionalnimi družinskimi strukturami in negativnimi posledicami na otroka. Ena takih stereotipnih predpostavk je, da bodo otroci nebioloških staršev vse življenje pretrpeli v

hrepenenju po svojih bioloških starših (Urek 2005: 159). Eno takih miselnosti navaja tudi Ela Zupančič, ki pravi, da se ljudje še vedno niso popolnoma otresli miselnosti, da so otroci, ki so bili posvojeni, »slabi«, ker so taki njihovi starši, po katerih so otroci na svet prinesli le slabo (Zupančič 1987: 43).

Keržan (2008: 49) navaja, da razmišljanja o družinskih modelih, monogamni družini, družini istospolno usmerjenih partneric in partnerjev, enostarševski družini predstavljajo le en vrh predstave o ogroženosti in odmiranju tradicionalne družine in nove reprodukcijske tehnologije so s svojim mobilizacijskim potencialom in vsaj navideznim radikalnim posegom v polje družine, problem družine še enkrat postavile v središče javnega, političnega, strokovnega in znanstvenega zanimanja. Paradoksalno pri tem pa je, da so hkrati s tem povečanim zanimanjem, definicije družine vse bolj ohlapne, nedefinirane, neobvezujoče.

Kot pravi Keržan (2009: 131-139) se zdi, da je vsaj v javnem diskurzu »naravno« starševstvo skupaj z vsemi ostalimi naravnimi »družbenimi pojavi in subjekti« pogosto v izraziti, čeprav neupravičeni prednosti. Odločitev za starševstvo ne more biti interpretirana skozi optiko zgolj narave ali zgolj kulture. Kot starševstvo lahko opredelimo samo še resnično razmerje med odraslim in otrokom, ki temelji na želji, odločitvi, ljubezni in skrbi staršev.

Zato se je potrebno tudi vprašati kakšna je definicija družine. Pojem družine v Sloveniji opredeljuje 2. člen zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR, Ur. l. RS, 69/2004), in sicer kot življenjsko skupnost raznospolnih staršev in otrok. Življenjska skupnost brez otroka ni družina, četudi gre za zakonsko zvezo ali zunajzakonsko skupnost. Družino sestavlja tudi otrok, ki živi z enim roditeljem ali posvojiteljem oz. odraslo osebo, ki zanj skrbi in ima po zakonu pravice in obveznosti do otroka.

V splošnem velja, da je družina v najširšem pomenu besede skupina oseb, ki so povezane s poroko, posvojitvijo ali z biološko vezjo med starši in otroki. Iz tega izhaja, da je osnovna predpostavka družine najpogostejše poroka, ki ustvari poročno, konjugalno vez, in ta predstavlja prvo družinsko razmerje (Keržan 2008: 148).

Očitno je, da postaja v času pluralizacije družinskega življenja definicija tradicionalne jedrne družine vse bolj nezadostna, neustrezna in diskriminatorna; eden izmed aktualnih predlogov

sociologov za novo definicijo družine je, naj se sprememba zgodi na ravni jezika; namesto ednine »družina« lahko uporabljamo množino »družine« (Rener et al. 2006: 16).

Rener trdi, da pluralizacija družinskih oblik postavlja zahtevo po poimenovanju novih družin – netradicionalne, alternativne, reorganizirane, sestavljene, istospolne ipd. Problem takega poimenovanja je, da se različne družine vzpostavijo šele z odmikom od »prave, normalne jedrne družine«. Heteroseksualna družina je tako postavljena kot norma, ostale družine pa se konstruirajo kot razlika, odstopanje od te norme. Položaj družine »je naturaliziran, normaliziran, je točka, na kateri nekaj skrene od naravnega k nenaravnemu, k deviantnemu« (Rener et. al. 2006: 135).

Keržan definira družino kot skupnost vsaj dveh posameznikov, od katerih je eden v družbeno priznani vlogi starša, vez med njima pa temelji na čustveni investiciji ter medsebojni skrbi in pomoči, pri čemer sta ti običajno enosmerni. Družina je tako mreža razmerij in odnosov medsebojne pomoči, ki za svoj obstoj ne potrebuje nujno dveh odraslih različnih spolov. To pomeni, da obsega tudi enostarševske družine in družine istospolnih partnerjev, v katerih ni spočetja, dogaja pa se kajpada vsa dolga in lepa ljubezenska starševska zgodba (Keržan 2008: 154).

V naslednjih podpoglavjih opisujem različne oblike družin, v katerih se prepletata tako biološko kot socialno starševstvo in s tem odstopajo od tradicionalne podobe družine.

1.1.1. Posvojiteljske družine

Posvojitve kot pravno razmerje so povezane z reproduktivnimi spremembami, večjo družinsko pluralnostjo, manjšim pomenom biološkega starševstva in dekonstrukcijo pričakovanj v zvezi s tradicionalno spolno identiteto žensk, deloma tudi moških. Posvojitev ni več zgolj »zadnja možnost«, temveč pogosteje stvar izbire. Do nedavnega je prevladovalo prepričanje, da je posvojitev nujno posledica travmatične izkušnje neplodnosti, ki odrasle žalostno zaznamuje; zaradi travme odraslih, ki se prenaša na otroke, naj bi bili potemtakem dvojno travmatizirani tudi zapuščeni otroci, oddani v posvojitev (Palacios, Roman, Moreno, Leon 2009: 609-620). Takšne patološko žalostne reprezentacije staršev in posvojenih otrok postajajo v zahodnem svetu vse redkejša, v Sloveniji pa še vedno prevladujoča (Zaviršek 2012: 54).

Slovenija spada na področju mednarodnih posvojitvev med države prejemnice. V raziskavi Evropskega parlamenta je bilo 27 držav EU (v nadaljevanju Evropska Unija) in 14 držav, ki niso članice EU, razdeljenih glede na države sprejema (otrok, ki so bili posvojeni) in države izvora (otrok, ki so bili posvojeni). Orodje za delitev je bil Hague Special Commission Questionnaire iz leta 2005 (Posebni vprašalnik Haaške komisije), ki ga je izvedla ChildONEurope. Države so se samo odločile ali so pretežno države sprejema ali države izvora (International Adoption In The European Union: Final Report – 2009, March 27th. European Parliament, str. 8).

Posvojitve postajajo po eni strani vsakdanjost, po drugi strani pa otroke in odrasle, ki so bili posvojeni, okolje še vedno ponekod dojema kot nepravne otroke in starše, zgolj kot »nadomestek« pravih.

Zaviršek (2012: 36) pravi, da se dominacija gestacijskega monoizma kaže tudi na področju posvojitvev, kjer se pogosto glorificira iskanje »pravega« ali »naravnega starša«.

V monoistični ideji starševstva prevladuje prepričanje, da sta bodisi gestacijska bodisi genetska povezava med odraslim in otrokom kriterij starševstva. Za gestacioniste je torej argument »naravnosti« edini kriterij, ki nekoga naredi za starša (Bayne, Kolers 2003: 17).

Prikrivanje, da je otrok posvojen ali pa spočet s pomočjo medicinske reproduktivne tehnologije je posledica prepričanja, da je biološka vez med starši in otroki samoumevno zagotovilo dobre družine in da je potemtakem vsako razliko od te samoumevnosti bolje prikriti in se vesti, kot da ne obstaja. Veljalo je prepričanje, da prikrivanje posvojitvev po eni strani »obvaruje« odnos staršev in otrok pred konflikti, pa tudi otroka in družino pred negativnimi odzivi okolja (Zaviršek 2012: 70).

Zaviršek dodaja, da otroci, ki vedo za obstoj bioloških staršev in imajo možnost, da se z njimi srečajo, če želijo, lažje predelajo spoznanje, da so jih starši zapustili. Če pa otroci nimajo možnosti, da bi se z njimi srečali, težko osredotočijo bolečino ob izgubi na določen objekt in tako težje predelajo izgubo. Posvojitvev se ponekod še patologizira. Vse, kar gre »narobe« v življenju osebe, ki je bila posvojena, se lahko interpretira s tem, »da je otrok posvojen« (Zaviršek 2012: 73). Avtorica nadaljuje, da se radovednost do posebnosti družbenega življenja države izvora, jezika in zgodovine, pogosto sprevržejo v etnizacijo in naturalizacijo otrok. Etnizacija se manifestira v stereotipnih predstavah o pripadnikih določene etnične

skupine, ki naj bi zaradi etnične pripadnosti imeli enkrat posebno pozitivne – »naravne« talente, drugič pa »naravno« dane pomanjkljivosti. Ta pripisovanja sposobnosti in patologije so del obstoječih družbenih stereotipov (Zaviršek 2012: 74).

Vpliv družbenega okolja je tudi pri posvojitvah pomemben dejavnik, omenja Zaviršek. Bolj ko okolje gleda na posvojitelske družine kot »drugačne«, večja je verjetnost, da bodo imeli otroci stiske, ne zaradi posvojitve, temveč zaradi njenih družbenih posledic. Tudi poimenovanje »nadomestno starševstvo« še vedno govori o tem, da socialni starši nadomestijo biološke in niso starši sami po sebi (Zaviršek 2012: 76).

Ljudje smo zelo pozorni na stvari, ki so drugačne ali posebne in zato na posvojitelske družine gledamo različno. Odzivi na take družine se odražajo kot začudenje, lahko so to negativni ali pozitivni odzivi. Vzrok začudenja so običajno predstave, da so posvojitve redke in na nek način tragične za otroka. Moje mnenje je, da so lahko odzivi okolice negativni tudi zato, ker so posledica nepoznavanja ali nerazumevanja konteksta socialnega starševstva.

1.1.2. Istospolne družine

Sobočan v svojem članku piše, da so istospolni pari in posamezniki tradicionalno izključeni iz okvirov konvencionalnega družinskega življenja. Avtorica pravi tudi, da reprodukcija velja za izključno heteroseksualno domeno, kar naj bi določala narava, sankcionirali religija in znanost, podpirala pa zakonska ureditev. V nadaljevanju dodaja, da je sintagma »izbirne družine« eden od načinov, kako študije, znanstvene obravnave ali pa publicistka in mediji poimenujejo družine istospolnih partnerskih zvez; druga imena so alternativne družine, netradicionalne družine, socialne družine itn. Sobočan omenja, da se družine istospolnih partnerskih zvez od ostalih razlikujejo že po imenu, zaznamovane so kot drugačne in s tem kot »druge« - njihova pripisana simbolna vrednost je manjša. Istospolne družine in socialni starši so neprestano prisiljeni v dokazovanje, da so primerni starši in da za svoje otroke (ali družbo) niso škodljivi (Sobočan 2009: 65-83).

Molk lahko prepreči homofobično nasilje na medosebni ravni, pravi Zaviršek (2012: 109), hkrati pa okrepi strukturne neenakosti v zvezi z istospolnimi družinami.

Nasprotovanje homoseksualnemu starševstvu temelji na predpostavki, da je homoseksualnost moralno oporečna, zaradi česar istospolni pari niso moralno ustrezni starši: ideja moralne

oporečnosti istospolno usmerjenih bržkone izhaja iz odpora do njihovih spolnih praks, ki neredko vzbujajo nelagodje, kot »nenaravne« pa so razumljene tudi zato, ker niso proaktivne, usmerjene k spočetju (Keržan 2008: 153).

Vsem je danes popolnoma jasno, kako poteka naravna ali biološka pot reprodukcije, po kateri moški in ženska zaplodita otroka. Ker istospolni pari po naravni poti ne morejo imeti svojih otrok, je seveda najbolje reči, da jih potem pač nikoli ne bodo imeli. Če je res, pravi Lešnik (1993: 50), da istospolna življenjska skupnost nima za cilj biološke reprodukcije, potem tega cilja nimajo niti vse raznospolne skupnosti. Po tej logiki naj bi ista usoda doletela tudi neplodne heteroseksualne pare, starejše pare, ki so že izven fertilne dobe in tudi pare, ki zaradi drugih okoliščin ne morejo imeti otrok (Rener 2006). Temu seveda ni tako. Vsi ti pari lahko po različnih poteh pridejo do zelenih otrok, pomembno pri tem je to, da jih družba ne obsoja, temveč podpira. Zelo očitno pa je, da se gejevske in lezbične skupnosti dojema kot protidružinsko naravnane: »družini sovražne, narcistično usmerjene le nase in indiferentne do otrok« (Rener 2006: 143).

Lešnik dodaja, da je vprašanje, ali je istospolna usmerjenost dejavnik tveganja, da bo otrok odrasčal v slabih razmerah. Če je, potem zagotovo tam, kjer je spolna usmerjenost obtežena s krivdo in ožigosana. To pa so okoliščine, v kakršnih je diskriminacija pravilo. Če je tako, potem smo (spet) pred politično odločitvijo: ali bomo zato, ker so okoliščine take, da spodbujajo diskriminacijo, še dodatno diskriminirali, ali pa bomo odpravili same okoliščine – to lahko storimo kratko malo tako, da prepovemo (onemogočimo) diskriminacijo. Prav diskriminacija namreč vzdržuje krivdo in stigmatizacijo (Lešnik 1993: 49).

1.1.3. Oploditev z biomedicinsko pomočjo

Urh (2009: 111-120) navaja, da oploditve z biomedicinsko pomočjo ustvarjajo vsaj pet novih kategorij – genetsko mamó (ki omogoči žensko spolno celico), gestacijsko oziroma biološko mamó (ki donosi otroka in so ji včasih rekli nadomestna mama), socialno (formalno) mamó (ki skrbi za otroka), genetskega očeta in socialnega (formalnega) očeta. Avtorica dodaja, da gre za nova razmerja, ki predstavljajo odmik od tradicionalnih bioloških razmerij (biološka mama in biološki oče). Omenja, da tudi Slovenija izvaja natalitetno politiko, ki razlikuje med zaželeno (heteroseksualna partnerstva) in nezaželeno reprodukcijo (istospolna partnerstva,

samske ženske). Postopki umetne oploditve so omejeni zgolj na medicinski model, medtem ko je socialni vidik umetne oploditve popolnoma spregledan – spregledana so lezbična, gejevska, biseksualna in transpolna partnerstva (LGBT) in samske ženske, navaja avtorica. Dodaja, da v Sloveniji sistem umetnega oplojevanja favorizira tradicionalne, biološke oblike starševstva, ta koncept se kaže v tem, da mora biti vsaj eden od partnerjev biološki starš, starša morata biti različnega spola in ne moreta zanositi po naravni poti. Urh omenja, da starševstvo ni le biološka danost, saj gre tudi za fenomen, ki je socialno pridobljen. Sposobnost rojevanja je namreč biološko dejstvo, poudarja avtorica, materinstvo pa spada na področje družbenega (in ni neizbežna usoda ženske, temveč je lahko izbira ženske). Omenja, da je strah, da bo družini z izkušnjo umetne oploditve pripisano nepravo starševstvo, razlog, da o tem molčijo. Ideja o popolnem starševstvu je vezana na »naravno«, na tisto, kar je sposobno telo samo (Urh 2009: 111-120).

Menim, da je razvoj medicine in medicinskih tehnologij marsikaj, kar je na prvi pogled zavezano naravi, spremenil in povsem spreobrnil. Pri reproduktivni tehnologiji gre za pomoč naravi, ki jo omogoča medicina. Neplodnost ali zmanjšana plodnost je na nek način napaka narave, narava je pri tem defektna, saj ne izpolnjuje tistega, kar od nje pričakujemo. Tako nove reprodukcijske tehnologije pravzaprav zaobidejo naravo in proti njeni »volji« se uresniči tisto, kar narava ne omogoča. V okviru novih reprodukcijskih tehnologij mogoče reči, da se nenaravno kaže kot umetno ali kot nemoralno.

Keržan omenja, da ker predstavlja reprodukcija enega ključnih področij, na katerem se izkazuje podrejenost žensk, je razvoj novih reprodukcijskih tehnologij na prvi resni kritični odziv naletel pri ženskem gibanju, v feminizmu, ki je edini javno zanimanje, ki se je ukvarjalo bolj s tradicionalnimi pomeni starševstva, materinstva, potomstva in dednosti usmeril k primarnemu »objektu« reprodukcijskih tehnologij, k ženski, njenemu telesu. Z uporabo tehnologizirane reprodukcije žensko telo postane objekt, ki ga je treba zdraviti, nosečnost pa je obravnavana kot bolezen. Omenja, da se povečuje se tudi družbeni pritisk, da je potrebno imeti biološke otroke, ob hkratnem alarmantnem opozarjanju na epidemijo neplodnosti. Skratka, pravi avtor, se z ženskimi reprodukcijskimi potenciali ukvarja medicina, ki je skozi feministični diskurz razumljena kot moška domena. Nosečnost in porod sta zaradi medicinske intervencije mehanična in patološka (Keržan 2008: 35).

Keržan opozori na izraz »divji zahod«, ki se nanaša na uporabo tako imenovanih »semenskih koktejllov«. Gre za prakso, ko so pred intrauterino inseminacijo pomešali spermo partnerja ženske in darovalca. S tem so na neki način ohranjali iluzijo genetskega očetovstva ženskega partnerja, saj pač takrat ni bilo mogoče ugotoviti, čigav spermij je dejansko oplodil jajčece. Z napredkom tehnologij DNK preiskav, ki omogočajo zanesljivo ugotavljanje očetovstva, tovrstna aktivnost ni bila več primerna, saj bi se lahko razkrilo »pravo« očetovstvo (Keržan 2008: 41).

Par kot objekt medicinskega obravnavanja torej odpira še en, pogosto spregledan problem. Keržan (2008: 128) poudarja, da v reproduktivni medicini posameznik kot subjekt ne šteje, preprosto ga ni, na mesto subjekta pa je postavljen par, ki se nenadoma vzpostavi kot nekakšna fiktivna oseba, in ne glede na to, ali je v konkretnem primeru neploden ali zmanjšano ploden eden od partnerjev ali morebiti oba, saj je njuna vloga zreducirana na obstoj v paru. Naprej še dodaja, da je paradoks torej, da neplodnega para sploh ni mogoče definirati drugače kot negativno. Keržan pravi, da gre za par, ki mu ne uspe spočeti otroka, prav to, da jima to spodleti, ju subjektivizira kot celoto in desubjektivizira kot posameznika.

1.1.4. Reorganizirane družine

Pesjak navaja, da reorganizirane družine niso nov fenomen, obstajale so tudi v preteklih obdobjih. Kar je novega v pozni modernosti, je povečan interes za raziskovanje heterogenih družinskih oblik. V preteklosti je bil najpogostejši vzrok spreminjanja družinske oblike smrt enega od partnerjev. Vdove in vdovci so se najpogosteje ponovno poročali zaradi težkih eksistencialnih pogojev v enostarševskih družinah. Oblikovali so reorganizirane družinske skupnosti, ki so, sodeč po podatkih iz pisanih virov in ustnih izročilih, imele negativno konotacijo in so bile bolj v funkciji zagotavljanja eksistencialnih pogojev kot pa življenjske skupnosti prijetnega bivanja (Pesjak 2014:10).

Po osnovni definiciji so reorganizirane družine tiste, kjer ima vsaj ena odrasla oseba otroka iz prejšnje partnerske zveze. Novi/nova partner/-ka ima v tej družinski konstelaciji vlogo socialnega starša, v razmerju do partnerkega/partnerjevega otroka iz pretekle zveze (Ganong, Coleman 2004).

Danes je vdovstvo znatno manjši razlog za pojav reorganiziranih družin in le-te v največji meri nastajajo zaradi liberalizacije in pluralizacije življenjskih stilov in s tem povezanimi ločitvami, ki generirajo nadaljnja sukcesivna partnerstva (Pesjak 2014: 10).

Kljub temu da se sodobni razlogi za nastanek reorganiziranih družin večinoma razlikujejo od preteklih vzvodov, pa se negativna konotacija v kontekstu reorganiziranih družin deloma še ohranja. Ideološke elemente in diskriminatorne obravnave reorganiziranih družin ter socialnega starševstva še vedno lahko zasledimo v šolskih učbenikih, na predavanjih, v knjigah in se kažejo tako v vsakdanjem življenju (izrazoslovje, kot na primer »*mačehovski odnos do ...*«) kot na institucionalni ravni –v šolah, na področju zakonodaje, v cerkvah itd. (Pesjak 2014: 10).

Družbene reprezentacije in obravnave reorganiziranih družin se najpogosteje usmerjajo na težave v vsakdanjem življenju oz. izpostavljajo (domnevno) negativne vidike nove družinske organizacije, navaja Pesjak. To se odraža v izboru raziskovanih tem, kjer so predvsem odnosi socialnih staršev do otrok stalen predmet obravnave in posledično pogost vzrok za stereotipno družbeno obravnavanje reorganiziranih družin in socialnega starševstva. Reproducira se ideologija nuklearne družine in biološkega starševstva, s tem pa se ustvarja vpliv na družbeno percepcijo reorganiziranih družin oz. na percepcijo posameznikov o življenju v reorganiziranih skupnostih (Pesjak 2014: 10).

Pesjak tudi dodaja, da je dinamika vsakdanjega družinskega življenja v reorganiziranih družinah specifična zaradi dimenzije socialnega starševstva. Značilnosti reorganiziranih družinskih oblik in procesi oblikovanja od družinskih članov zahtevajo rekonceptualizacijo preteklega oz. poznanega družinskega življenja. Proces razvijanja odnosov in oblikovanje reorganizirane družine potekata hkrati, zato je odnosna dinamika med socialnimi starši, biološkimi starši in otroki še bolj zapletena. Odnose je potrebno ohranjati in jih v okviru nedorečenosti vsakdanjega družinskega življenja situacijsko prilagajati (Pesjak 2014: 11).

Pesjak trdi, da je klasična nuklearna družina je še vedno razumljena kot dominantna in odstopanja so pogosto stigmatizirana. Navidezna enostavnost strukture klasične nuklearne družine se skuša prenesti na reorganizirano družino. Ker se v reorganiziranih družinah običajno pojavljajo težave z izvajanjem vlog in določanjem meja, je klasični nuklearni model

neprimeren, reorganizirane družine pa ga skušajo uporabljati, kadar hočejo prikriti svojo strukturo in delovanje. Prikrivanje je vezano na družbeno-kulturno stigmatizacijo. Institucionalno delovanje in organizacija implicitno odražata naravnost h klasičnemu nuklearnemu družinskemu modelu – obrazci v šolah, bolnišnicah, pridobivanje in urejanje dokumentov itd. To in izkušnje z življenjem v klasični nuklearni družini v reorganiziranih družinah oblikuje željo po prenašanju družinske dinamike iz klasičnega nuklearnega v reorganizirani model (Pesjak 2014: 22).

1.1.5. Enostarševske družine

Pri enostarševskih družinah sicer ne gre za socialno starševstvo, vendar ker to starševstvo spada v sklop »pomanjkljivih« ali »nenaravnih« družin, ga vključujem v diplomsko nalogo.

Keržan omenja, da je najbolj neposredno družina prišla v ospredje ob vprašanju, ali naj bodo do storitev reprodukcijske medicine upravičene tudi samske ženske ali ne. Nasprotniki pravice samskih žensk do storitev oploditve z biomedicinsko pomočjo so v svoji argumentaciji izhajali iz pravice otroka do obeh staršev, dodaja avtor. Otrok ima po njihovem pravico živeti v družini z dvema staršema različnih spolov. Optimalnost družinskega okolja za otroka definirati zgolj tehnično, torej s številom in spolom staršev, je teoretično in znanstveno nevzdržno, politično pa skoraj nespodobno (Keržan 2008: 87).

Keržan še dodaja, da samske matere in istospolno usmerjene matere predstavljajo tudi veliko nevarnost za ustaljeni red spolno opredeljenih družbenih vlog, saj s svojim materinstvom ustvarjajo povsem čisto obliko matrilinearnega sorodstva, ki ruši ustaljene predstave o vlogi in hierarhiji spolov, ko nenadoma moški ni več potreben za družbeno reprodukcijo. S tem pa, ko je moški izključen iz reprodukcijskega procesa, izgubi najmočnejše orodje, s katerim obvladuje tradicionalni sistem razdelitve spolnih vlog. Avtor omenja, da moški na ta način ne vlada več, njegova vloga je postranska, še več, njegova seksualnost, potencia je izgubila svoj pomen, s čimer se ruši tudi njegova moška identiteta. Hkrati se s tem odpravi družbeno očetovstvo in ohranja zgolj genetsko. Zato je materinstvo samskih subverzivno, saj razbije tudi sistem spolne hierarhije (Keržan 2008: 243).

1.1.6. Splav

Splav, ki sicer ne spada v kategorijo socialnega starševstva, vendar pa pomembno vpliva na družbeno dožemanje starševstva tudi vključujem v diplomsko nalogo.

Zagovornica življenja, »pro-life« (»pro-life«: v ZDA uveljavljen izraz za prepričanje, da je vsak človek upravičen do življenja od spočetja do naravne smrti. Pro-life organizacije se zato zavzemajo za zmanjšanje števila splavov, proti legalizaciji evtanazije ipd.) aktivistka Sophia Kuby, direktorica nevladne organizacije European Dignity Watch poudarja, da je treba ko govorimo o razmerah na področju umetnega splava v Evropi, razlikovati med družbenimi razmerami in razmerami na področju zakonodaje (Kuby 2013: 15-17).

Pri nas se je legalizacija splava zgodila 19. januarja leta 1952. Jugoslavija je bila pred 62 leti ena prvih evropskih držav, ki je umetno prekinitev nosečnosti popolnoma legalizirala. Za »odpravo« otroka ni bila potrebna medicinska indikacija, dovolj je bila le na glas izrečena zahteva. Vse to dovoljuje »Uredba o postopku za dovoljeno odpravo plodu« (Uradni list FLRJ 4/52) (Kastelic 2013, iskreni.net, »V ZDA 40 let od legalizacije splava, pri nas že 61«).

Sophia Kuby (direktorica nevladne organizacije European Dignity Watch) omenja, da so v Evropi danes mnogi prepričani, da je splav ena od osebnih pravic. Kuby v članku navaja, da po nedavni raziskavi Evropskega centra za pravo v Strasbourgu, umetni splav krši evropsko Konvencijo o človekovih pravicah in je tako v nasprotju z ratificiranimi mednarodnimi standardi človekovih pravic. V Evropski uniji nimamo nobene pristojne institucije, pravi avtorica, ki bi odločala o vprašanjih splava; o tovrstnih zakonih države članice odločajo same, spopad med kulturo življenja in kulturo smrti se zaostruje in postaja vse bolj agresiven. Za pospeševanje kulture življenja ni dovolj le bitka na področju zakonodaje – družba, ki se ji ubijanje nerojenega življenja ne zdi nič nepravičnega, bo ostala enaka, dodaja Kuby. Iz zgodovine se lahko naučimo, da črka zakona sama po sebi ne more vzpostaviti pravice. Drugače povedano, če večina ni v srcu in mislih prepričana, da je splav nepravičen, sama zakonodaja ne more nadoknaditi tega pomanjkanja moralne zavesti, zatrjuje Kuby. Potrebujemo prenovu družbe, ta pa se ne bo zgodila pri Evropskem parlamentu, pač pa pri koreninah: v lokalnih pobudah, ki se ukvarjajo z ljudmi na terenu, ki iščejo konkretne rešitve za stiske, ki vlivajo upanje, ki ozaveščajo, ki oblikujejo vest in zaradi katerih se državljani

začenjajo zavedati svoje politične odgovornosti ter se angažirajo s svojim znanjem in energijo za skupno dobro svoje države (Kuby 2013: 15-17).

Na drugi strani pa zagovorniki »svobode izbire« trdijo, da gre za svobodno odločanje o rojstvu otrok, kar pomeni omogočanje človeku, da se sam odloči, ali bo imel otroke, koliko, s kom in kdaj.

Država zagotavlja možnosti za uresničevanje te svoboščine in ustvarja razmere, ki to omogočajo. Zdravstvo mora zagotavljati načine in metode, ki lahko človeku po njegovi volji omogoči spočetje otroka ali pa prepreči rojstvo (Krajčinović 2014, www.times.si, »Splav je ustavna pravica, maše ne bo«).

1.2. Zgodovina socialnega starševstva

Za poskus definiranja družinske skupnosti je treba najprej pogledati nekatere trenutke zgodovine evropske družine, saj je njeno današnjo obliko, ali vsaj predstavo o njeni današnji obliki, mogoče analizirati le na podlagi poznavanja njenega zgodovinskega razvoja. Dodatno pa je potrebno pri tem upoštevati še druge kulture, ki so morebiti drugače opredeljevala družinska in sorodstvena razmerja.

Zaviršek poudarja, da nekatere oblike socialnega starševstva poznamo že vso človeško zgodovino, druge pa so posledica sprememb v načinu življenja in načinih razmišljanja. Čeprav se včasih zdi, da gre za nov pojav, sta bila socialno sorodstvo in starševstvo vedno ena izmed oblik medsebojnega življenja, saj so družinske skupnosti skoraj praviloma vključevale ljudi, ki so bili med seboj povezani biološko in nebiološko (Zaviršek 2012: 8).

Starševstvo je kot oblika socialnega razmerja vedno temeljilo tako na bioloških kot na socialnih povezavah in bilo tako krvno kot družbeno (Zaviršek 2012: 39).

Keržan govori, da je osnovna ideja zgodovine družinske skupnosti zgodba o linearnem razvoju, ki doseže vrhunec v monogamni heteroseksualni družini, kakršna naj bi se pod močnim krščanskim vplivom razvila v Zahodni Evropi. Družina se je kot družbena enota vsaj formalno ožila na poročeni par z otroki. Hkrati s prepovedjo določenih krvnih ali svaštvenih

sorodnikov kot primernih poročnih partnerjev, je Cerkev prepovedala tudi posvojitve, dodaja Keržan. Posvojitvev otroka je bila dotlej skupaj s prakso endogamnih porok zagotovilo za ohranitev družinskega premoženja, saj je posvojitve pomenila tudi to, da sta partnerja dobila dediča, zato je krščanstvo za dolgo časa iz evropske zgodovine izbrisalo posvojitve kot legitimno pravico parov brez otrok, posest tako ni imela nikogar, ki bi jo prevzel in je bila zlahka na dosegu lakomnih cerkvenih rok (Keržan 2008: 53-76).

Zaviršek (2012: 41) omenja, da si je Cerkev prizadevala, da bi oslabila klanske in sorodstvene vezi, ker bi lahko ogrozile njen naraščajoči nadzor nad prebivalstvom in zmanjšale možnosti, da bi ljudje premoženje zapuščali njej. S tem ko je cerkev uveljavila primat krvnega sorodstva, je preprečila različne strategije dedovanja, ki so onemogočale sorodstvenim in družinskim skupinam večjo avtonomijo in ekonomsko moč. Avtorica dodaja, da je Cerkev v času predkrščanske Evrope prepovedala posvojitve, posvojene otroke – bodoče dediče – označila kot »otroke krive prisege«, saj so postali dediči premoženja, ki bi sicer pripadalo cerkvi.

Beck in Beck-Gernsheim navajata, da je doslej družina predstavljala prostor integracije, prostor udomačene ljubezni, kraj nedotakljivosti, skupne moči. V preteklosti je bila družina bolj podobna »naravni tvorbi« in ne družbeni instituciji, zlasti zaradi sorodstvenega sistema, ki je določal tako socialno kot materialno delovanje. Avtorja dodajata, da smo v današnji družbi priča spreminjanju malih družin. Slednje postajajo le začasne zveze posameznikov, ki še vedno najdejo v njej prostor udobja in razvajanja, kljub odtujeni, abstraktni družbi, polni tveganja. V preteklosti je bilo socialno starševstvo posledica ekonomskih migracij ali smrti bioloških staršev (Beck in Beck-Gernsheim 2006: 9).

Cestnik v svojem članku omenja teoretika spolne revolucije W. Reicha, ki je že pred drugo svetovno vojno razglasil za glavnega zatiralca spolne svobode klasično družino in klasično podobo očeta; s tem je bila načrtovana odprava tradicionalne družine in lika očeta. Religija naj bi bila pomemben zatirjevalec spolnosti, zato se ji je treba upreti. Kljub temu po Reichu prvi vir zatiranja ni religija, temveč klasična družina, bolj natančno, lik mogočnega očeta (Cestnik 2013: 29).

Cestnik pravi, da je teorija spolov prej ali slej morala čelno trčiti s krščanstvom, zlasti s katolištvom. Dodaja, da feministični in gejevski krogi v krščanstvu vidijo glavnega ideološkega nasprotnika, zato bodo storili vse, da ga diskreditirajo, osmešijo, kulturno in politično porazijo. Napad na krščanstvo se dogaja na ravni subkulturnih in kvazi umetniških predstav, omenja avtor. Cerkev pa na drugi strani spolno teorijo dojema kot sokrivko »kulture smrti«. Do konca potencirana erotika kliče po smrti. Cestnik navaja, da spolnost brez etike že ustvarja pomor nerojenih. Relativizem, ki briše z obzorja ne samo Boga, temveč tudi naravne določenosti in zakonitosti je silno uničujoč, sposoben je razgraditi celotno civilizacijo (Cestnik 2013: 29-31).

Jagodan trdi, da je bila predvsem po zaslugi katoliške cerkve ženska izenačena z materjo, bodisi da gre za neposredno, telesno mater, bodisi za duhovno. Meni, da ta zožitev in na njej temelječe priznavanje uveljavitve žensk v družini, družinske družbenosti, ki sta določali položaj žensk v preteklosti, torej neločljiva povezanost ženske in družine, narekujeta, da pri obravnavi odnosa Cerkve do žensk upoštevamo tudi družino oziroma spreminjanje družine. Jagodan omenja, da je družina pomemben referenčni okvir moralnega oblikovanja posameznikove osebnosti – ta univerzalna funkcija družine se vsebinsko polni glede na konkretne zgodovinske okoliščine, izvzeta iz zgodovinskih okoliščin pa se ta funkcija lahko razlaga kot naravna in tudi po vsebini večna. K »naravnemu« bistvu družine je v dosedanjem razvoju v katoliškem nauku sodila patriarhalna struktura znotraj družinskih odnosov, ki ima še dodatno oznako svetega. Morebitno drugačno oblikovanje ljudi, ki ni ustrezalo načelom »bogopodobnosti«, dodaja avtor, je bilo razvrednoteno, stigmatizirano, s čimer je bila ustvarjena idejna podlaga za praktično negativno sankcioniranje, ki je bilo spet totalno: od simbolne ravni (npr.: poimenovanja nezakonskih otrok), do zagotavljanja ekonomskih temeljev eksistence (npr. nezakonski otroci niso mogli dedovati, ekonomska izolacija in brezpravnost) (Jagodan 1986: 11-12).

Jagodan (1986: 24) omenja model spolnega in družinskega življenja, ki je bil sprejemljiv zaradi »bogopodobnosti« in ga je v katoliškem socialnem nauku utrjevala zlasti fetišizacija lika ženske kot žene matere (Marija – Blažena Devica – Porodnica – Mati). Fetišizacija materinske vloge prav tako temelji na sklicevanju na »naravne« zahteve: »Po naravi je vsaka hči določena za zakonsko zvezo. Samoumevno iz tega izhaja, da se mora vsaka hči poročiti.«, dodaja avtor. Ker je bog poklical ženo iz narave za zakonsko zvezo in za hišno mater in ker

kot mati mora imeti krščansko ljubezen do otroka, to ljubezen pa ji ustvarja vera, je – logično – mati brez krščanske vere tudi mati brez prave ljubezni in zato ne more biti vzgojiteljica (Jagodan 1986: 24).

Jagodan trdi, da si katoliška cerkev ne določa pomembnega mesta le pri vzgojni funkciji (moralnem oblikovanju otrok) družine, temveč s svojim naukom natančno določa tudi vzorce mišljenja in obnašanja v biološkem smislu – torej pri biološki reprodukciji - (spočetje in rojstvo). Cerkveno nasprotovanje »umetnim« metodam uravnavanja rojstev se sklicuje na nravni red, ki pa ga je (strogo) sama določila. V skladu s tem »naravnim redom« je uravnavanje rojstev z umetnimi metodami označeno kot zlo, slabo dejanje. Cerkveno nasprotovanje splavu naj bi bilo v korist vsega človeštva (Jogan 1986: 93).

Socialno starševstvo se pojavlja že skozi zgodovino, o čemer govori tudi Puhar (1982: 320 – 347): Otroci revežev so skozi vso zgodovino ponavadi ostajali pri materah, otroci bogatašev pa so kmalu po rojstvu skoraj praviloma odhajali v rejo k dojiljam. Dom kot gnezdo, kot tesno povezana skupnost najožjih sorodnikov, je relativno nova »iznajdba«, skupaj z njim pa je nov ves sistem vrednot, ki so se izoblikovale v takšni skupnosti. Iz osemnajstega v devetnajsto stoletje se je zgodil napredek, kot bistveno novost bi lahko označili večjo emocionalno toplino staršev. Puhar še omenja, da matere iz meščanskih okolij še zdaleč niso same skrbele za otroke, pač pa so to počele ženske iz nižjih družbenih slojev, dojilje (pod nemškim vplivom imenovane tudi ame in pod italijanskim vplivom baje). Otroci so torej ostali doma, v stalnem stiku z materami, očeti, brati, sestrami, pa čeprav so jih dojile tuje ženske. Skozi vso zgodovino se v naukih porodničarjev pojavlja misel, da dojenčki skupaj z mlekom srkajo tudi temperament in značajske poteze svojih dojilj, od fizičnih pa ne samo bolezni, temveč tudi poteze obraza, telesno držo in podobno, dodaja avtor. Starši so zato skrbno zabičevali, kakšne lastnosti mora imeti dojilja: »Stara ne sme biti čez 30 let, in biti mora pohlevnega, dovoljnega srca, lepega obnašanja, nestrastna in dobrovoljna«. Puhar omenja, da so bile dojilje po večini nezakonske matere, svoje otroke so oddale v najdenišnico ali pa prepustile oskrbi starih mam, tet in podobnih sorodnic. V drugi polovici 19. stoletja je prišlo do premika zaradi industrializacije, po hišah vaških dojilj so se zbirali tudi otroci delavk, obrtnic, dekel. Če so bili med njimi tudi otroci »boljšega porekla«, je šlo skoraj izključno za nezakonske otroke žensk, ki so hotele »prikriti svojo sramoto« (Puhar 1982: 320-347).

Rejništvo je bilo torej v 19. stoletju zelo popularno, dodaja avtor. Kajžarske družine so za rejence prejemale precejšen dohodek. Nobena skrivnost ni bila, da so bili fantje bolj

priljubljeni kot dekleta. Kot delovna sila so bili bolj uporabni, za nameček pa so predpisi vrsto desetletij omogočali, da se domači sin lahko izogne vojaški službi, če družina za nadomestilo ponudi koga drugega, se pravi rejenca ali posvojenca. Nič čudno torej, če je v rejniških družinah pomrlo več deklet kot fantov (Puhar 1982: 320-347).

Puhar (1982: 320-347) opisuje, da so skoraj praviloma morali otroci z doma tudi v primeru, če jim je kateri od staršev umrl, kar je bila zaradi pogoste umrljivosti zelo pogosta usoda. Bilo je pravzaprav vseeno ali je umrla mati ali oče. Vdove so se ponavadi znašle v hudi finančni stiski ali pa je, vzgoja »preseгла njihove moči«, kajti otroci pač potrebujejo trdo moško roko (tudi zakon je v 19.stol. določal, da mora vsak otrok, ki ostane brez očeta, dobiti uradnega skrbnika). Če so imeli otroci srečo, so jih vzeli k sebi sorodniki. Marsikateri otrok, ki pa je šel z doma služiti je lahko močno prispeval k dvigu življenjske ravni svoje družine. S svojo odsotnostjo je naredil prostor za tujega otroka, za rejenca, ki pa je pomenil denar. Puhar se sprašuje: »Kako se je počutila ta osemletna svinjska dekla, ki jo je mama s palico nagnala od doma, da je na njeno mesto lahko prišel tuj otrok? Kakšne sledove zapusti v človeku spoznanje, da je materina ljubezen naprodaj, da gre pravzaprav za tržne odnose, v katerih je roba več vredna, če je moškega spola in če se je drži denar?« (Puhar 1982: 320-347).

V članku v reviji Mama najdemo primere, ki dokazujejo da je koncept starševstva tudi kulturno pogojen. Avtor (Revija Mama 2013, »Zanimive nosečniške tradicije«) opisuje primere: npr. ker na Afriški celini polovica ljudi priznava čarovništvo, zadeve potekajo precej drugače kot pri nas. Za nezmožnost zanositve je najpogostejši razlog urok ljubosumne ženske. V Gani, kjer jih verjame v čarovništvo kar 77%, živi majhna etnična skupina Aowin. V članku avtor nadalje opisuje, da imeti otroke v tem plemenu je tako pomembno, da žalujoči na pogrebu osebe, ki nikoli ni imela otrok, duhove prosijo, naj se duh pokojnice ne vrne več. Aowinci verjamejo v možnost, da je ženska, ki ne more zanositi, čarovnica in ji predpišejo posebno zdravljenje. Plemena Bari iz Venezuele, Mehinaku in Awawete iz Brazilije, Ache iz Paragvaja in Matis iz Peruja verjamejo, da je lahko en otrok spočet od več moških. Od vsakega »eksta« očeta se pričakuje, da bo skrbel za hrano otroka in z njim delil vse, kar bo našel na lovu. Bodoča mati med nosečnostjo razmišlja katerega moškega želi za očeta, ozirajoč se na njegovo sposobnost lova, kmetovanja in osebnostne lastnosti. Moški so dolžni povabilo sprejeti, saj verjamejo, da zavrnitev noseče ženske povzroči splav. Gvatemalka se mora izogibati čustvom kot so jeza, strah ali žalost in ohranjati mentalno ravnovesje, da se izogne splavu (Revija Mama, 2013, »Zanimive nosečniške tradicije«).

Na drugi strani pa kot pravi Keržan, (2008: 80) jedrno družino najdemo kot edino ali vsaj prevladujočo obliko na vseh koncih sveta, pri Nambikvarih v amazonskem pragozdu, prebivalcih Andamanskega otočja v Indijskem oceanu in seveda v tako imenovanem zahodnem, razvitem svetu, kjer v skladu z Lévi-Straussovo ugotovitvijo, da je konjugalna jedrna družina prevladujoča tako med najbolj kot najmanj razvitimi družbami.

Zgodovinski prikaz spreminjanja dinamike družinske skupnosti dokazuje, da družina nikdar ni bila samo ena, pač pa gre za množstvo njenih pojavnih oblik, ki se spreminjajo glede na družbeni produkcijski način ter verske, kulturne in ideološke zahteve. Enotnega modela tradicionalne družine preprosto ni (Keržan 2008: 76).

Keržan trdi, da je jedrna družina interpretirana kot univerzalni družbeni pojav, s tem pa se izvor te vrste družine postavlja v polje biološkega oziroma naravnega. Seveda o jedrni družini ne moremo govoriti kot o univerzalni. Univerzalno je morebiti to, da posameznik potrebuje neko podporno socialno strukturo, v kateri živi, kakšna je oblika te socialne strukture, pa je za posameznika manj pomembno (Keržan 2008: 103).

1.3. Vloga socialnega oziroma nebiološkega starša

Za našo družbo je značilno prepričanje, da otroci za svoj (optimalni) razvoj potrebujejo enega starša moškega spola in enega starša ženskega spola (Zaviršek, Sobočan 2012: 39), to je prevladujoč vzorec, v katerega se umešča družinsko življenje.

Zaviršek (2012: 90) omenja, da se predstava o naravni ljubezni matere do otrok, ki je utemeljena na krvno biološki zvezi, pokaže kot družbeni konstrukt. Otrok lahko ustvari odnos varne navezanosti s katerokoli odraslo osebo, ki daljši čas in kontinuirano zadovoljuje njegove materialne in čustvene potrebe brez prekinitev in ambivalenc.

Dejstvo je, da otroci potrebujejo starše, biološke ali socialne, hetero- ali homoseksualne, takšne in drugačne, ki zanje skrbijo in jim nudijo emocionalno in socializacijsko podporo (Lokar 2012: 13).

Keržan trdi, da sta starševski vlogi danes vse bolj emancipirani ena od druge, razlika med materjo in očetom je stvar njune osebnosti. In tudi zato otrok v partnerstvu istospolno usmerjenih ni v bistveno drugačnem položaju kot v običajni družini. Po njegovem to pomeni, da se vlogi matere in očeta počasi združujeta in kot posebni izginjata, saj v odnosu do otroka razlika ni odvisna od družbene vloge matere in očeta – ti dve sta med seboj zamenljivi. Tako je otroško imenovanje mame in očeta zgolj razlikovanje njunega biološkega spola in družbene spolne razlike, ne pa več razlikovanje njune starševske funkcije, ki je postala ena sama (Keržan 2008: 242).

V istospolnih partnerstvih drugi dejavniki, ne spol, določajo starševske vloge partnerjev (Ciano-Boyce, Shelley-Sireci 2002). Lezbične in gejevske družine pravno niso priznane, zato tudi niso zaščitene pred homofobično družbo in njenim ravnanjem. Nebiološka mama, kljub temu da prav tako vzgaja in skrbi za otroka kot njegova biološka mama, nima starševskih pravic, niti formalnega poimenovanja in zato tudi ne more izraziti svoje starševske identitete (Sullivan 1999).

Poleg tega pa nebiološki starši v odnosu do otrok, s katerimi živijo, nimajo nobenega zakonskega statusa. Nimajo pravice vzgajati, sodelovati pri odločitvah, ki zadevajo zdravstveno skrb, nimajo dostopa do informacij, ki jih posedujejo šole, niso odgovor ni za nudenje podpore (Zavrl 1999). M. Mahoney (v Zavrl, 1999: 180) pravi, da so nebiološki starši in otroci »zakoniti tujci«.

Pirnar pravi, da v dobi, ko družina kot temeljna celica družbe dobiva popolnoma novo strukturo, znotraj katere se spreminjajo tudi spolne vloge posameznih družinskih članov, je slikanje družine v njenih tradicionalnih barvah ne le napačno, pač pa tudi škodljivo za otroke. Tradicionalno opisovanje družine, ki se ne zmeni za novodobne družbene spremembe, otrok občuti kot veliko krivico in razume kot družbeno neodobravanje svoje družine (Pirnar 2006: 225).

Zaviršek dodaja, ko po eni strani postane tradicionalno razmerje med odraslim in otrokom ranljivejše, prav takšno šele po drugi strani omogoča nov prostor za enakovrednejša pogajanja med otroki. Vsi ti družinski statusi veljajo za manj zaželene, zato zahtevajo od staršev bolj demokratičen in odkrit pristop do starševstva (Zaviršek 2012: 107).

Družbeno-kulturna opredelitev vloge socialnih staršev je namreč paradoksalna – pričakuje se pasiven odnos do ne-bioloških otrok in prepuščanje skrbi za otroke biološkim staršem, hkrati pa se kritizira to nedejavnost, ki naj bi temeljila na odsotnosti krvnih vezi (Pesjak 2014: 15).

Nekateri socialni starši postopoma oblikujejo vlogo nadomestnega biološkega starša s tesnimi vezmi do nebioloških otrok, nekateri pa prevzamejo vlogo daljnih sorodnikov ali prijateljev (Pesjak 2014: 16).

Cestnik govori o teoriji spolov, kjer poudarja, da ni več »očeta« in »matere«, sta le »starš A« in »starš B«. Besedi »oče« in »mati« sta zastareli, neprimerni za potrebe modernega človeka ter krivični do homoseksualcev. Ko se otrok rodi, v matične knjige ni več vpisan kot »moški« ali »ženska«, vpisan je kot nevtralnega spola oziroma se na rojstnem listu obrazec »spol« pusti prazen, da se otroku pusti možnost, da se za svoj spol odloči pozneje sam. Ženske ne določa materinstvo. Nič več ni zavezana rojevanju niti svoji vlogi v tradicionalni družini. To je eden od načinov, da si prizadevamo doseči popolno svobodo za žensko in popolno enakost med spoloma. Tako imenovana tradicionalna družina je preživeta in odveč (Cestnik 2013: 29-31).

Pesjak omenja vloge socialnih staršev v reorganiziranih družinah. Dinamika med omenjenima vlogama je intenzivna in nedoločena. Socialni starši so pod vplivom družbenih in družinskih zahtev ter pričakovanj, institucionalnih smernic delovanj in vedenj pa je malo. Zaradi desetletja dolge dominacije modela klasične nuklearne družine, se zahteve, pričakovanja in smernice največkrat usmerjajo glede na klasične nuklearne življenjske skupnosti, pa tudi mnoge študije, ki analizirajo položaj otrok v reorganiziranih družinah, temeljijo na primerjanju s klasičnimi nuklearnimi družinami. Pesjak omenja, da je izhodiščna točka raziskovalcev, da je klasična nuklearna družina najbolj vzpodbudno okolje za otrokov razvoj in otroke iz družinskih oblik, ki niso klasične nuklearne primerjajo z otroki v klasičnih nuklearnih družinah. Na osnovi teh primerjav ocenjujejo otrokov razvoj, kakovost bivanja, razloge za deviantna vedenja, zdravstveno stanje itd. (Pesjak 2014: 11).

Pesjak še navaja, da imajo procesi oblikovanja odnosa med socialnim staršem in otrokom specifična izhodišča in so dodatno pod vplivom dejavnikov, kot so preteklost, katero si otrok deli le z biološkim staršem, izkušnje in stiki z nerezidenčnim biološkim staršem, obdobje

življenja v enostarševski družini ter časovni razpon do ponovnega partnerstva. Socialni starši vstopajo v že obstoječe sisteme, dodaja avtorica, kjer dominirata biološki starš in otrok in imata skupno zgodovino ter skupne družinske izkušnje. Z otroki oblikujejo medsebojne odnose na osnovi družbeno-kulturne orientacije in v okviru odnosa med otrokom in biološkima staršema; raziskovalci pravijo, da je odnos med socialnimi starši in otroki najbolj težaven v prvih dveh letih obstoja reorganizirane družine. Izgradnja in ohranjanje odnosa je namreč dvosmeren proces med socialnim staršem in otrokom. Sprejemanje otroka pri socialnem staršu je pogojeno s trajanjem odnosa, z namernostjo delovanja v smeri sprejemanja, izvajanjem vloge socialnega starša na vseh življenjskih področjih, s prisotnostjo oz. vpletenostjo bioloških staršev ipd. In če otrok »ve«, da so socialni očetje agresivni in da so socialne matere zlobne, lahko prezre delovanje socialnih staršev v smeri oblikovanja kakovostnega odnosa z otrokom (Pesjak 2014: 12).

Vloga socialnega starša je, pravi Pesjak, tako kot institucija reorganizirane družine nasploh, institucionalno nedoločena ter družbeno-kulturno nepodprta, nejasnost oz. nedorečenost, prepletanje z drugimi vlogami ter posledično konflikti med različnimi vlogami pa so njene temeljne karakteristike. Oznaka socialnih staršev kot »intimnih tujcev« predstavlja vključenost v družino in hkrati izključenost iz družine (Pesjak 2014: 12).

Proces oblikovanja in ohranjanja odnosa je vedno kontekstualno pogojen saj, socialni starši in otroci odnos oblikujejo v okviru družbeno-kulturnih norm in smernic, odnosa do bioloških staršev in sorodstva ter v okviru preteklih izkušenj in pričakovanj. Poleg kontekstualnega vplivanja je pomemben dejavnik pri oblikovanju prijateljskega odnosa med socialnim staršem in otrokom tudi obseg skupnih interesov ter njune osebne lastnosti (Pesjak 2014: 12-13).

Pesjak (2014: 13) ugotavlja, da je oblikovanje odnosov različno tudi glede na spol socialnega starša in ne le glede na vlogo socialnega starša per se. Pesjak meni, da je vloga socialnih staršev intradružinsko določena oz. dogovorjena in v splošnem družbenem okviru ni konsenza o vlogah socialnih očetov in mater. Posledično so nedorečena tudi družbena pričakovanja o vlogah socialnih staršev, kot tudi ne obstaja urejen sistem mehanizmov institucionalne podpore (pravno-formalno odnos socialni starš–otrok ni določen, socialni starši nimajo pristojnosti za urejanje uradnih dokumentov za nebiološke otroke ipd.) (Pesjak 2014: 14).

Pesjak dodaja, da imajo ženske v vlogi socialnih mater najpogosteje vlogo nerezidenčnih socialnih mater, saj je kljub ideji deljenega starševstva v primeru ločitve velik delež otrok dodeljen v varstvo, vzgojo in oskrbo biološkim materam. Torej je prevladujoč delež rezidenčnih socialnih staršev moškega spola, kar pomeni, da moški živijo skupaj s partnerko in z njenimi otroki iz preteklega razmerja. Običajno tako socialni očetje kot matere veliko pozornosti namenijo oblikovanju in percepciji vloge socialnega starša in za oba spola velja, da se osebna pričakovanja o vlogi spreminjajo glede na čas, ki ga preživljajo z otroki, starost otrok, trajanje veze in glede na prisotnost bioloških otrok (Pesjak 2014: 14).

Pesjak (2014: 15) omenja, da strokovnjaki ugotavljajo, da precejen delež socialnih očetov svojo vlogo vidi v okviru substitutivnega modela oz. tradicionalnega biološkega očetovstva, kjer je osnovna značilnost discipliniranje otrok in zagotavljanje eksistenčnih pogojev. V substitutivnem modelu rezidenčni socialni očetje in biološke matere vlogo socialnega očeta percipirajo kot nadomestno nerezidenčnemu biološkemu očetu. Tovrstno definiranje vloge ni problematično, dokler percepcija socialnega očetovstva temelji na dominantni poziciji biološkega materinstva, ko je odnos med socialnim očetom in otrokom posredovan preko matere (Pesjak 2014: 15).

Poznomoderna fragmentacija starševstva na materinstvo in očetovstvo ter na to vezane družbeno-kulturne determinante vplivajo na percepcije o vlogah socialnih staršev, omenja Pesjak. Ena redkih jasnih stalnic v vlogi socialne matere je ta, da si ženske ne želijo vloge »zlobne mačeh«¹, ki se socialnim materam zgodovinsko gledano stereotipno lepijo. Poleg tega je pomemben dejavnik, ki vpliva na vlogo, tudi družbena vloga materinstva, ki je pripisana ženskemu spolu in socialne matere intenzivno določa v njihovem delovanju, obnašanju in pričakovanjih (Pesjak 2014: 15).

1.4. Pomen medijev

1.4.1. Definiranje medijev

Poler navaja, da so mediji prevladujoča in najpogosteje uporabljena sredstva za razumevanje in osmišljanje družbenih problemov. Vloga medijev je družbeno, politično in tudi kulturno opozarjati na dejstva. S pomočjo medijskih reprezentacij posamezniki in posameznice konstruirajo svoje lastne konceptualizacije normalnega in sprejemljivega in s tem tudi lastno vedenje in vsakdanje življenje. Po Polerju je moč medijev torej v konstruiranju in omejevanju

družbenega znanja, ta moč pa igra ključno vlogo tudi pri razumevanju socialnega starševstva, v razumevanju samih sebe in drugih v lastni (in tuji) izkušnji socialnega starševstva. Mediji so del objektivne dejanskosti družbe, sodelujejo pri ustvarjanju tipizacij in utrjujejo kohezivnost vsakdanjega sveta, lahko sprožijo dogodke ali spremenijo njihov potek, posredujejo institucionalni svet in ga legitimirajo, razširjajo območje posameznikove realnosti (Poler 1997: 24-25).

Nežmah pravi, naj se sliši še tako blasfemično, a mediji so v veliki meri edina realnost, ki jo sodobni človek živi. Skozi medije prihajajo želje, preko njih se nam odpirajo svetovi, vrednostni sistemi (Nežmah 2010: 6). Lah dodaja, da se klasična razprava vrti okrog vprašanja ali mediji odslikavajo resničnost ali jo ustvarjajo. Mediji torej ustvarjajo junake in protijunake in na ta način utrjujejo podobo primerne in neprimerne, uspešne in neuspešne. Na ta način se oblikuje naš vrednostni sistem (Lah 2010: 6).

Lah omenja, da je v konzumiranju medijskih vsebin je potrebno upoštevati pomembnost jezika. Jezik je družbeno ustvarjen simbolni sistem. Ta simbolni sistem obstaja v obliki družbeno in zgodovinsko določenih diskurzov in je ustvarjen s strani legitimnih družbenih institucij (sem spadajo npr. zakoni, družina, izobraževalni sistem in cerkev). Družbeni in zgodovinski diskurzi oblikujejo »normalnega« posameznika ali posameznico tako, da »oblikujejo izjave o tem, kaj je človek«. S tem ne odkrivajo osnovne resnice, ampak v svet postavljajo diskurzivno določene objekte (Lah 2010: 7).

1.4.2. Medijska reprezentacija

Hall omenja, da je reprezentacija pomemben del procesa, v katerem nastanejo pomeni, ki se izmenjujejo med pripadnicami in pripadniki določene kulture. Proces se dogaja z uporabo jezika, znakov in podob, ki reprezentirajo določene stvari. V vsaki družbeni interakciji, v kateri sodelujemo, se pomeni nenehno producirajo in izmenjujejo. Tudi različni mediji reproducirajo pomen. V dobi množičnih komunikacij imajo mediji zaradi tehnologije in globalnega značaja pri produkciji pomenov velik vpliv (Hall 1997: 61).

Pri medijski reprezentaciji se je treba zavedati, da medijske predstav nikoli ne prikazujejo sveta neposredno, vedno so konstrukcija realnosti (Branston in Stafford 1996: 90). Lah (2010: 7) opozarja, da se ob tem se vedno postavlja vprašanje: kako so skupine ali posamezne identitete ali dogodki, ki se v medijih ne pojavljajo tako pogosto, predstavljene v medijih. Mediji nam s svojimi teksti dajejo predstavo o določenih situacijah, identitetah in skupinah.

Imajo vpliv na to, na kakšen način sprejemamo ljudje svet okoli sebe. Mediji in družba nam dajo našo identiteto, nas oskrbijo z vzorci o nas, povejo nam, kdo smo. Lah pravi, da ni pomembno samo vedenje, ampak tudi razumevanje tega, kar se dogaja. Mediji s tem ne samo informirajo, pač pa tudi formirajo. Novinar vedno, pa če piše še o tako nepomembni zadevi, ljudi tudi oblikuje (Lah 2010: 7).

Menim, da se moramo tu zavedati nujnosti sobivanja. Medijske ustanove morajo sobivati z drugimi ustanovami in spoštovati konsenz o splošno sprejemljivih družbenih normah in stališčih. Čeprav je občinstvo lahko neodvisno in čeprav gredo medijske vsebine skozi različne filtre, se bodo mediji s svojim vplivom na občinstvo v dolgoročnem smislu nagibali k dominantnim družbenim normam in stališčem ter interesom družbenih skupin, ki imajo v rokah moč.

Pirnar trdi, da logika v konstrukciji medijskih vsebin postaja čedalje bolj transparentna, saj tvori potrošniško verigo, ki svoje člane novači po sistemu »daj občinstvu to, kar želi gledati«. Gre za tipično naravo tako imenovanih mainstream medijev oziroma medijev prevladujočega kulturnega toka, v katerih medijske organizacije in tisti, ki v njih delujejo, razvijajo določene stereotipe, ki se tičejo interesov, pričakovanj in kulturnih okusov svojega rednega občinstva, in potem iščejo načine, kako te stereotipe vklopiti v primerne vsebine. Na ta način prihajajo v ospredje prevladujoče teme in predstave o svetu, ki zadovoljujejo čim širši krog gledalcev (Pirnar 2006: 146). S ponavljanjem enih in istih vsebin, ki so zgolj zapakirane v drugačne embalaže, se ohranja ena in ista pozicija, v kateri prevladujejo samo določene podobe, določene vrednote, določena mnenja.

Erjavec pravi, da si je množična kultura pridobila dvomljivo ime ravno s tem, da dosega večje povpraševanje s prilagajanjem sprostitvenim in razvedrilnim potrebam potrošniških skupin, za katere je značilen razmeroma nizek izobrazbeni standard, namesto da bi, prav narobe, vzgajala široko občinstvo za kulturo, ki bi obstajala nedotaknjeno v svoji substanci (Erjavec 1999: 78).

Družba je sposobna ustvarjati in zadržati dominanten in rigiden kulturni sistem s tem, da ustvarja reprezentacije in podobe, ideje in vrednote, ki zakrivajo resnično družbeno življenje in njegove težave (Silverstone 1994: 136).

Rezar navaja, da imajo mediji pomembno vlogo pri oblikovanju javnega mnenja, ker nezavedno oblikujejo predstave in mnenja. Slovenski časopisi pogosto poročajo o mednarodnih posvojitvah, vendar gre navadno za senzacionalne novice z naslovi: »Madonna posvojila siroto iz Malavija«, »Angelina Jolie zopet posvojila otroka« ipd. te medijske reprezentacije imajo dve strani – negativno, ki ljudem prikazujejo mednarodne posvojitve kot modno muho zvezdnic, in pozitivno, saj približajo mednarodne posvojitve širši javnosti. Mediji s svojim pisanjem torej ne prispevajo k boljši prepoznavnosti in razumevanju mednarodnih posvojitvev. Mediji konstruirajo dvome, ali je posvojitev za otroka sploh »dobra«. Lahko bi rekli, da članki opozarjajo, da se stanje na področju mednarodnih posvojitvev spreminja ter da z njimi mediji informirajo ljudi o možnostih mednarodnih posvojitvev, vendar to še vedno ni zadostno. K boljši prepoznavnosti in boljšemu razumevanju mednarodnih posvojitvev lahko prispevajo posvojitelji – socialni starši sami, tako da o tem pišejo članke, seznanjajo ljudi na centrih, govorijo o tem (Rezar 2009: 51-63).

Pirnar omenja, da ima tudi na otroka kot bralca bralna izkušnja izjemno močan vpliv, saj se otroci še niso naučili distancirati od tiskane besede in slike. Tako mu npr. medij služi za nekakšen kanal, prek katerega opazuje sebe in svoje družbeno-kulturne vloge. In prav na tem mestu se stereotipnost in seksizem kažeta kot nadvse nevarna medijska pojava (Pirnar 2006: 225).

1.5. Jezik in diskriminacija

Poseben sklop praks diskriminacije je povezan z jezikom oziroma različnim oblikam izključevanja. Boréus govori o diskurzivni diskriminaciji, ki jo izvajamo preko uporabe jezika. Gre za uporabo lingvističnih sredstev, s katerimi manj ugodno obravnavamo določeno skupino ali posameznike, za katere domnevamo, da pripadajo določeni skupini (Boréus 2006: 405-424).

Zaviršek (2012: 43) omenja konstruirano neenakost in hierarhijo med genetskimi in negenetskimi člani družine, ki se kaže tudi v jeziku in ima socialno-čustvene posledice, ki jih poznamo iz zgodb o »pankratih«, »črnih otrocih«, »ne-naših« itd. Manjvredni status nekrvnih sorodnikov, otrok (»polbrati«, »polsestre« tudi kot simbolno drugi), ki so imeli v združenih družinah tako biološke kot socialne starše, tudi v sodobnosti zaznamujejo pojmi, ki poudarjajo

»polovično« biološko povezavo in še naprej vplivajo na intimna razmerja med ljudmi (Zaviršek 2012: 43).

Konstruirana neenakost in hierarhija med genetskimi in negenetskimi člani družine se je izražala v jeziku in imela socialno-čustvene posledice in še danes se poudarja »polovična« biološka povezava, ki vpliva na odnosna in intimna razmerja med ljudmi (Zaviršek 2012: 43).

Zaviršek (2009: 4) omenja, da se zdi, da imajo tako pravniki, kot politiki, ki pišejo zakonodajo, kot ljudje nasploh težave poimenovati vse številčnejše pojave socialnih povezav in starševstva, ki niso utemeljeni na krvi in genih.

Uvedli smo nova poimenovanja, ki naj zamenjajo stare preživele sintagme: posvojitelje povečini imenujemo socialne starše, »samske ženske« poimenujemo ženske, namesto posvojenec pa uvajamo ime otrok ali »otrok, ki je bil posvojen« (Rezar 2009: 52).

Zaviršek omenja koncept »drugačnosti«, ki je del diskriminatorskega procesa denormalizacije, ki nekaj, kar je del običajnega življenja, naredi za manjvredno in potisne na čustveno distanco. Pojem »drugačnosti« se praviloma že uporablja tako, da označuje drugost, vendar na prikrit način. Oblikovanje lastne identitete na podlagi govora o »drugačnih« že temelji na izključevanju drugega, torej na hierarhiji. Drugačnost postane zaznamovanost, ki prikrije, kar je enako in podobno, da bi se vzpostavila družbena distanca do osebe, ki je objekt kulturnega stereotipiziranja (Zaviršek 2012: 113-114).

Boréus (2006) loči med štirimi osnovnimi tipi diskurzivne diskriminacije: (1) negativne reprezentacije Drugih, (2) izključevanje, (3) nelingvistične oblike manj ugodnega obravnavanja, (4) diskriminatorna objektivifikacija.

Prvi tip diskurzivne diskriminacije se po Boréus lahko pojavlja na različne načine. Prvi med njimi je zavestna uporaba oznak, ki so negativno konotirane. Namesto, da uporabimo politično korektno označevanje, z izbiro žaljivega izraza namerno izključujemo ali ponižamo določenega posameznika ali skupino. Do diskurzivne diskriminacije prihaja tudi v primerih, ko nam niso na voljo izrazi, ki ne bi bili žaljivi ali ponižujoči. V teh primerih, poudarja Boréus, lahko govorimo o globoko zakoreninjeni diskurzivni diskriminaciji. Težava je torej v tem, da v reprezentacijah določenih skupin iz množice različnih dejstev o tej skupini vedno znova reproduciramo le eno. Izključevanje glasu kot oblika diskurzivne diskriminacije je

povezano z neobstojem določenih tipov glasov v razpravi, medijskem tekstu in podobno ali pa so ti glasovi le povzeti, obrobni in slučajni. Izključevanje glasov ne rezultira zgolj v tišini določenih skupin, pač pa so s tem utišani tudi alternativni pogledi na probleme in alternativne rešitve zanje. Boréus navaja drugo oblika izključevanja, ki je vzpostavljanje nevidnosti določenih posameznikov ali skupin. Moje mnenje je, da ne samo da ti v množičnih medijih nimajo glasu, pač pa se o njih in njihovi kulturi sploh ne poroča ali pa se ta nevidnost vzpostavlja tako, da se o njih poroča izključno v negativnih kontekstih. Nevidnost je tako vzpostavljena z izključitvijo pozitivnih reprezentacij.

Tretja oblika izključevanja je diskriminatorna objektivizacija, do katere prihaja takrat, ko o določenih skupinah ali posameznikih razpravljamo, kot da bi bili objekti oziroma predmeti (Boréus 2006: 410-413).

Kuhar (2009: 21) omenja, da lahko primer diskriminatorne objektivizacije najdemo v domači zakonodaji. Zakon o registraciji istospolne partnerske skupnosti z izrazom »registracija« istospolne zveze na nek način konstruira kot objekt, ki ga je potrebno registrirati, podobno kot osebni avtomobil. Pri pojavljanju vzrokov za nestrpnost in diskriminacijo moramo biti pozorni, da pojasnitve ne zreduciramo na vprašanje nekih psiholoških karakteristik določenih (nestrpnih) posameznikov, omenja avtor. Nestrpnost in diskriminacija nista zgolj psihološki vprašanji, pač pa tudi politični. Kažeta se v politikah držav, v zakonodaji, v zagotavljanju (ali nezagotavljanju) socialnih in ekonomskih možnosti za vse in podobno (Kuhar 2009: 21).

2. PROBLEM

V empiričnem delu diplomske naloge analiziram reprezentacije socialnega starševstva v slovenskih tiskanih medijih med januarjem 2009 in junijem 2014. Analizirala sem članke iz revij Global, Jana, Mama, Naša žena, Naša družina, Ona, Božje okolje in skušala ugotoviti ali je prisotno pozitivno medijsko poročanje o socialnem starševstvu, čigavi pogledi in interpretacije se reproducirajo v medijskem diskurzu, kakšne so implicitne (zdravorazumske) predpostavke v medijskih tekstih o ciljnih skupinah in katere diskriminatorne/nestrpne prakse medijski teksti legitimirajo. Skušam najti odgovore ali se medijski diskurzi revij spreminja glede na družbeno-politični kontekst in ali revije ohranjajo definiranje starševstva kot krvnega oziroma biološkega.

Kljub realnosti socialnega starševstva v družbi, so določene oblike družin, ki ne temeljijo na krvni povezanosti še vedno tabu, so spregledane in večkrat tudi diskriminirane. Ena od skupnih izkušenj je njihova pogosta nevidnost. V raziskavi tiskanih medijev želim pokazati kako prikazujejo socialno starševstvo. Mediji so izredno pomembni, saj vplivajo na oblikovanje mnenj in stališč posameznikov, s tem pa lahko seveda prispevajo k pozitivnim ali pa v nasprotnem primeru k negativnim pojmovanjem socialnega starševstva znotraj družbe.

Zaviršek omenja, da v današnjih gospodarsko razvitih družbah vse manjše število norm in sankcij v zvezi s poroko, večja enakost med spoloma in izjemni razvoj na področju človeške reprodukcije vplivajo na razširjanje socialnega starševstva. Razveze in vstopanje v nove povezanosti odraslih in otrok brez genetskih vezi, državne in meddržavne posvojitve otrok, povečanje števila družin s staršema istega spola in družin, ki so za biološko reprodukcijo poiskale pomoč medicinske reproduktivne tehnologije, temeljito spreminjajo kulturne koncepte družine in širijo idejo starševstva, ki ni utemeljena na krvi, temveč na skrbi (Zaviršek 2012: 33).

Zaviršek še dodaja, da kljub tej realnosti socialnega starševstva v družbi, so določene oblike družin, ki ne temeljijo na krvni povezanosti še vedno tabu, spregledane in večkrat tudi diskriminirane. Ena od skupnih izkušenj je njihova pogosta nevidnost. Nevidne so starševske vezi med otroci in starši v združenih družinah, otroci, ki so bili posvojeni, tistimi, ki so bili rojeni s pomočjo reproduktivne medicine, in otroci iz mavričnih družin. Razlogi za nevidnost so simbolne in pravno-formalne narave. Določene družbene skupine imajo močan interes ohraniti simbolno dominacijo in normativno podobo »tradicionalne družine«, čeprav je ta danes bolj izjema kot pravilo (Zaviršek 2012: 153).

Socialno starševstvo je označeno kot odklon od norme, od konstruirane zaželenosti (Zaviršek 2012: 44). Krvna vez med starši in otroki je še vedno pojmovana kot stalno varovalo, nekrvno sorodstvo pa še vedno predstavlja stalno grožnjo (Zaviršek 2012: 45).

Socialno starševstvo še vedno ni v zadostni meri reprezentirano v medijih. Še vedno se kot temeljno družinsko obliko reprezentira tradicionalno jedrno družino, ki hkrati temelji na krvnih povezavah, ostale družinske oblike pa so zapostavljene (istospolne družine,

posvojiteljske družine, rejniške družine, matere oz. očetje, ki sami skrbijo za otroka). Medijske reprezentacije pa pomembno vplivajo na razumevanje posameznikov kaj je družina, zato moramo biti pozorni na katere probleme v družbi opozarjajo in kakšno družbeno zavest o socialnem starševstvu gojijo. Ker so mediji del sodobne družbe, moramo spoznati njihov pozitiven in negativen vpliv. Živimo namreč v svetu, ki so ga zavzeli mediji, ti pa stvarnosti ne odlikavajo več, temveč jo oblikujejo.

V raziskavi me zanima v kakšnem kontekstu in na kakšen način tiskani mediji pišejo o socialnem starševstvu, kakšne so glavne teme, ki jih obravnavajo in problemi, ki jih izpostavljajo. Koliko besede imajo starši/otroci sami v poročanih tiskanih medijih – ali so prispevki njihova stališča, mnenja ter v kolikšni meri. Katere izraze in besedne zveze uporabljajo tiskani mediji pri opisovanju socialnega starševstva. Ali mediji iščejo rešitve za težave, ki jih opisujejo in če da, kakšne so te ponujene rešitve. Kateri so tisti vidiki problematike in rešitve, ki so v poročanju medijev morda zapostavljeni.

2.1. Kaj raziskava prinaša

Z raziskavo ugotavljam kako mediji pozitivno ali negativno reprezentirajo socialno starševstvo in ali je to sploh v zadostni meri reprezentirano. Še posebej je pomembno, da bi v prihodnje v medijske prispevke vključili tudi mnenja in stališča socialnih staršev in njihovih otrok samih. Socialno delo priznava pluralnost različnih oblik družin. Njegovo vlogo vidim v prizadevanju za konstantno opozarjanje o obstoju različnih oblik družin ter da lahko vse nudijo prostor za skladen razvoj posameznika, saj ni nobena oblika bolj primerna od druge. Kot bodoči socialni delavci bi lahko sami pripomogli k temu, da bi s svojimi pozitivnimi medijskimi reprezentacijami predstavili bralcem, da socialno starševstvo ni tabu. Potrebno je več pozitivnega medijskega reprezentiranja vseh oblik družinskih skupnosti, še posebej je potrebno posvetiti pozornost tistim družinskim oblikam, ki so diskriminirane oziroma nevidne.

2.2 Predpostavke

1. V medijskih prispevkih o družinah je nuklearna jedrna družina reprezentirana v večji meri kot ostale družinske oblike.
2. Medijski diskurz revij se spreminja glede na družbeno – politični kontekst.
3. Večinoma je prisotno negativno poročanje o socialnem starševstvu.
4. Medijski prispevki ne podajajo rešitev na prikazan problem.
5. Mnenja in stališča družinskih članov so izločena iz medijskih reprezentacij.

3. METODOLOGIJA

3.1. Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna (ker sem opravila kritično analizo besedil) in kvantitativna ker sem zbirala številčne podatke o pojavih, ki so me zanimali).

Z metodami iz kritične diskurzivne analize (analiza izbire besed, analiza zgradbe, analize tem, analize navajanja) sem razčlenila nekatere vidike poročanja tiskanih medijev, dodala sem statistično analizo za izbrane dimenzije, ki so navedeni v nadaljevanju in nato rezultate ovrednotila.

Kritična diskurzivna analiza je teorija in metoda raziskovanja. Obravnava širša družboslovna vprašanja in ugotavlja, kako se družbene spremembe kažejo na mikroravni teksta in interaktivnih dogodkih v medijih. Z empirično jezikovno analizo skuša prispevati k razreševanju teh družbenih vprašanj ter ugotavlja pomen medijev in ideologij, ki stojijo za njihovim poročanjem (po Erjavec in Poler Kovačič, 2007).

Za kritično diskurzivno analizo je značilen manjši vzorec enot, ki jih ne analiziramo statistično, temveč se osredotočamo na interpretacijo vsega, čemur pripisujemo pomen (pisani tekst, govorjene besede, podobe). Pojemovno zvezo »analiza teksta« razumemo kot analizo vseh tistih tekstov, ki jim lahko pripišemo pomen. Sem spadajo pisana beseda, prepisan govor ali govorna interakcija in vsi ostali semiotski pojavi, kot so npr. glas, fotografija, slika, film, nekateri predmeti itd. (družboslovneraziskave.org 2008, št. 57).

Kamin trdi, da je moč kritične diskurzivne analize v tem, da prebuja delovanje v odnosu do strukturnih dejavnikov diskurza oziroma, da zbistri in naredi prepoznavne zamegljene odnose moči med diskurzom in družbo. V tem smislu ima ta analiza tudi pomembno emancipatorno in politično funkcijo, še posebno za tiste, ki so skozi diskurze marginalizirani, stigmatizirani, omejevani (Kamin 2004: 96).

3.2. Merski instrument

Izdelala sem 8 kategorij za posamezni analiziran prispevek v reviji (1. kateri problem nakazuje, 2. socialno starševstvo kot problem s strani medija, 3. pozitivno/negativno medijsko poročanje, 4. Iskanje in oblike rešitev za problem, 5. Kdo v prispevku govori, 6. Dolžina članka in ali je članek na naslovnici, 7. Oblika socialnega starševstva, 8. Dodatne besedne zveze, slike, zgradba prispevka).

3.3. Viri podatkov

Bazo revialnih besedil sem črpala iz revij Jana, Naša žena, Naša družina, Ona, Global, Mama, Božje okolje.

3.4. Populacija in vzorec

Populacijo predstavljajo nekateri slovenski tiskani mediji v obdobju od 1. januarja 2009 do 15. junija 2014.

Vzorec predstavljajo revije Jana, Naša žena, Naša družina, Ona, Global, Mama, Božje okolje, ki vsebujejo prispevke o socialnem starševstvu (neslučajnostni priročni vzorec). Kriterij vključitve besedila v vzorec, ki sem ga analizirala, je bila osnovna tema besedila, ki se je nanašala na socialno starševstvo.

3.5. Zbiranje podatkov

Prelistala sem vse številke revij Naša žena, Naša družina, Ona, Jana, Mama, Global, Božje okolje od januarja 2009 do junija 2014 in izbrala iz njih tiste prispevke, ki so omenjali socialno starševstvo. Skupaj sem našla 107 prispevkov. Te prispevke sem nato vsakega posebej kritično analizirala na ta način, da sem za vsakega označila vseh 8 kategorij (merski instrument).

3.6. Obdelava in analiza podatkov

Uporabila sem kvalitativno analizo vsebine prispevkov in statistično analizo obravnavanih dimenzij. Pri kvalitativni analizi vsebine prispevkov sem se pri vsakem članku osredotočila na besedne zveze, slike in zgradbo besedila. Pri statistični analizi obravnavanih dimenzij (glej poglavje 4.3.1.) pa sem izbrane prispevke statistično analizirala glede na šest dimenzij povezanih z raziskovalnimi vprašanji. Vsak članek sem večkrat natančno prebrala in nato označila odgovore za posamezno dimenzijo. Dimenzije so na kratko opredeljene in opisane v poglavju 4.3.1.

4. REZULTATI IN RAZPRAVA

4.1. Podatki o analiziranih prispevkih

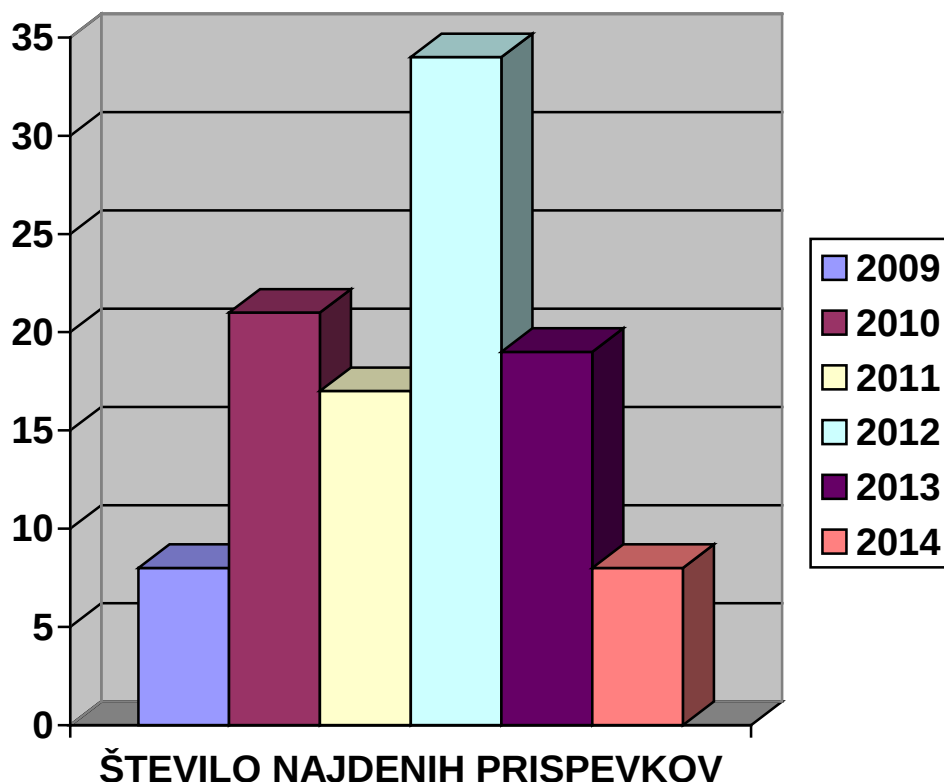
Za analizo sem uporabila 107 prispevkov. Tabela 1 prikazuje razporeditev prispevkov o socialnem starševstvu glede na tiskane medije, v katerih so bili objavljeni. Prevladujejo prispevki iz revije Ona in Jana, vendar zato, ker je tudi več letnih števil te revije.

Iz tabele 1 je tudi razvidno, da tiskani mediji o socialnem starševstvu poročajo malo, saj je bilo od vseh 869 števil revij, kjer je seveda veliko člankov, najdenih samo 107 člankov o socialnem starševstvu.

Tabela 1: Razporeditev izbranih prispevkov po medijih

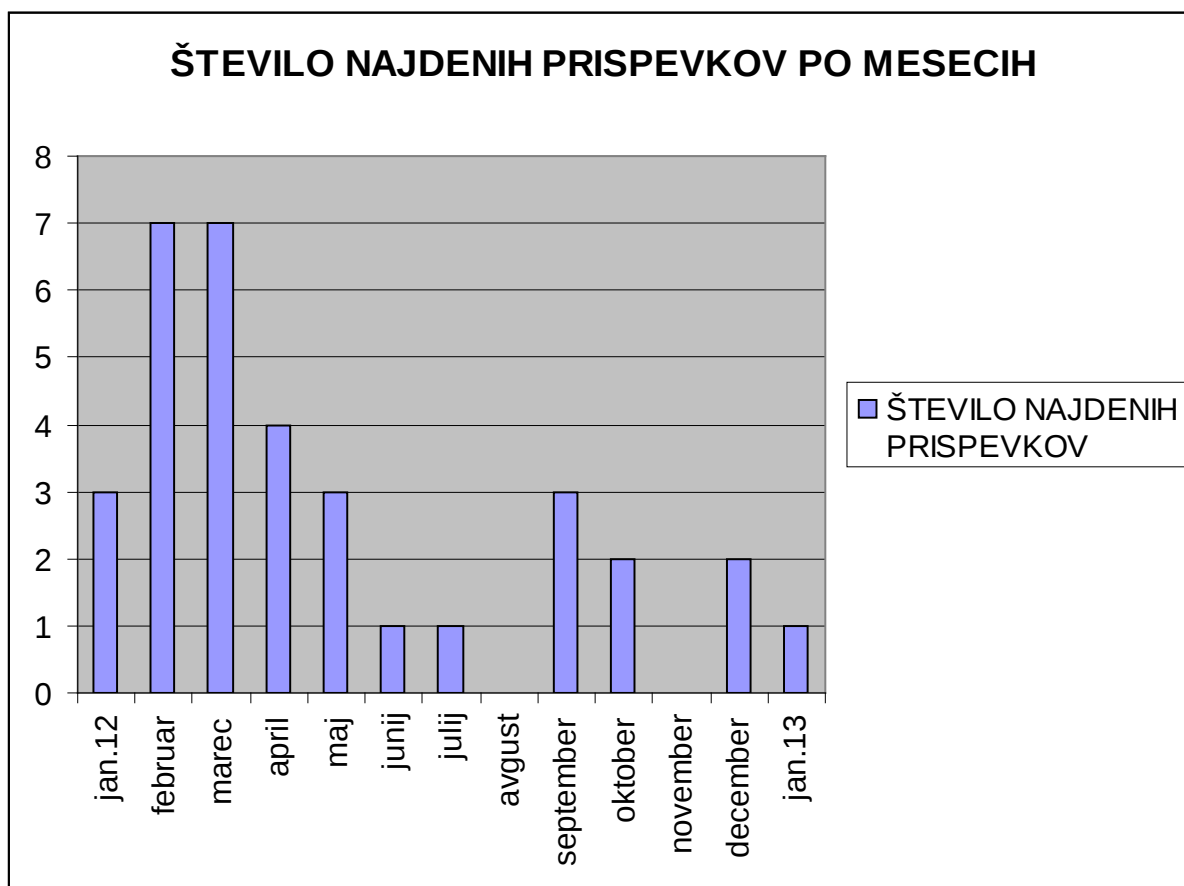
MEDIJI	ŠTEVILO VSEH ŠTEVILK REVIJE	ŠTEVILO NAJDENIH PRISPEVKOV (f)	DELEŽ V ODSTOTKIH (%)
JANA	277	28	26,16
NAŠA ŽENA	65	8	7,47
NAŠA DRUŽINA	65	14	13,08
ONA	320	27	25,23
GLOBAL	52	8	7,47
MAMA	58	7	6,54
OBRAZI	191	3	2,80
BOŽJE OKOLJE	32	12	11,21
SKUPAJ	869	107	100

Graf 1: Število najdenih prispevkov po letih

Iz grafa 1 je razvidno, da je bilo leta 2009 v medijskih prispevkih zelo malo prostora namenjeno temi socialnega starševstva, najdenih je bilo zgolj 8 člankov, najdeni so bili v ženskih revijah kot so Jana in Naša Žena. Leta 2010 je število poskočilo na 21, 2011 je viden le manjši upad, 2012 pa je znova več najdenih člankov o socialnem starševstvu. V letu 2012 je bila tema socialnega starševstva še posebej aktualna znotraj medijev, saj je potekal zakonodajni referendum o novem družinskem zakoniku. V tem letu so o socialnem starševstvu poročale vse revije. Vidno je, da tudi mediji vedno več pišejo o različnih oblikah družine. V letu 2013 se je tema socialnega starševstva v medijih spet bistveno zmanjšala in predvidevam da bo do konca 2014 ostala številka podobni tej v 2013. Torej gre po letu 2009 za precej konstantno število najdenih člankov, izjema je samo leto 2012. Opazno je, da so se mediji tej temi posvečali predvsem v času, ko je bilo potrebno odločati o družinskem zakoniku, potem pa je znova opazen upad aktualnosti in nujnosti poročanja o različnih oblikah družine.

Graf 2 : Število najdenih prispevkov po mesecih v letu 2012

Kot je razvidno iz grafa 2, je bilo največ prispevkov v tiskanih medijih najdenih v mesecu februarju in marcu 2012. Iz teh podatkov je jasno razvidno, da so v tem času mediji večinoma poročali o novem družinskem zakoniku, saj je bil Zakonodajni referendum o družinskem zakoniku razpisan 25. marca 2012. Večji delež poročanja je še v mesecu aprilu, ko so še poročali o tem, da družinski zakonik ni bil sprejet. Manj prispevkov je objavljeno v poletnih mesecih. V mesecu avgustu in novembru ni bilo najdenega nobenega prispevka. Pogostost prispevkov je torej v veliki meri odvisna od aktualnih dogodkov, ki sprožijo poročanje, takrat ko posebnih sprožilcev ni, je precej enakomerna.

Dolžina besedil prispevkov je bila zelo različna. Prispevke sem razvrstila glede na obseg besedila v tipkanih A-4 straneh (dva tisoč znakov na stran).

Tabela 2: Obseg prispevkov v straneh

OBSEG V STRANEH	f	%
Do 0,5	9	8,41
0,5 - 1	29	27,10
1 – 2	33	30,84
2 - 3	19	17,76
3 - 4	10	9,35
Več kot 4	7	6,54
SKUPAJ	107	100

Iz tabele 2 je razvidno, da je več kot tretjina prispevkov dolgih od 1 – 2 strani. Tiskani mediji o socialnem starševstvu večinoma pišejo nekoliko daljše in bolj obširne prispevke, ki pogosto podrobno opisujejo okoliščine oziroma se v obravnavane probleme tudi poglobijo. Po dolžini izstopajo prispevki iz revij Ona in Global ki so dolgi 4 strani in pol. V teh revijah mediji tudi objavljajo bolj strokovne članke na temo socialnega starševstva.

4.2. Analiza vsebine prispevkov

Tiskani mediji so v obdobju od januarja 2009 do junija 2014 pisali v različnih situacijah in obravnavali različne teme, ki se z njimi povezujejo. V tem podpoglavju na kratko povzemam vsebino vseh 107 člankov.

4.2.1. Analiza uporabljenih besed

V medijih se veliko uporabljajo izrazi kot so »normalna družina« (za opisovanje tradicionalne heteroseksualne družine z otroki) in »drugačna družina« (kjer lahko zasledimo socialno starševstvo).

Skozi analizo člankov lahko ugotovimo, da se glede »drugačnih družin« in socialnega starševstva ponavljajo podobna dejstva, ki so diskriminatorna že v samem jeziku. Navajam primer: Kadar kot novinar pišem npr. o posvojiteljski družini, kjer se izvaja nasilje nad otroki, se navezujem na nekaj, kar je resnično. Ampak če veliko kolegov piše podobne članke in če

so tovrstni članki edini teksti, ki jih pišemo o posvojiteljskih družinah, potem vsi skupaj reproduciramo laž. To pripelje do diskurzivne diskriminacije. Torej, gre za to, da iz množice različnih dejstev o določeni skupini vedno znova reproduciramo le eno.

Pri istospolnih družinah najdemo tako pozitivno kot negativno medijsko poročanje. Izjema so nekateri članki, ki diskriminatorno obravnavajo predvsem odnos dveh istospolnih partnerjev do otrok, tu najdemo po večini samo negativno medijsko poročanje. Torej pridem do zaključka, da mediji dve odrasli osebi kot istospolna partnerja ne obsojajo, dokler se ta dva ne odločita, da bi postala starša.

Če primerjam katoliške in nekatoliške revije pa pridem do zaključka, da katoliške revije pravzaprav ne poročajo o istospolnih partnerstvih, jih torej tabuizirajo, vendar s poudarjanjem nujnosti vzgajanja otrok v heteroseksualni družini potemtakem istospolna partnerstva jasno zavračajo, čeprav avtorji člankov tega ne izrazijo neposredno. Vendar so v večini prispevkov predstavljeni samo geji, medtem ko najdemo samo en prispevek o lezbični družini (Jana, 2010, št. 24, »Dvojčka z dvema mamama«). Skleпам, da je več prispevkov o dveh moških, ki vzgajata otroka zato, ker družba vidi tako družino kot bolj sporno kot družino z dvema mamama in otroki.

V medijih se pri dopolnjenih družinah za socialne starše še vedno uporablja izraz »očim« in »mačeha« (»Kot mačeha in očim morate ostati zelo strpni in nežni«), za otroke pa »pastorka« (»Včasih imam občutek, da se želi moja pastorka vtihotapiti med menoj in moža«).

»Če smo včasih pisali, koliko lepega lahko v otrokovem razvoju prispevajo skrbne babice in dedki, je zdaj, ob vse več razvezah, morda pravi čas, da zapišemo, da lahko otrok neskončno veliko pridobi tudi z očimom in mačeho« (Mama, 2013, št. 179, »Moji, tvoji, najini, izzivi razširjenih družin«).

V revijah se pri posvojiteljskih družinah ponavlja vzorec, ko je predstavljena družina slavne osebe, ki je posvojila otroka. Tudi v besedilu govori v večini le slavna oseba, medtem ko je njen/njegov partner zapostavljen. Tudi na fotografijah je po večini slikan le slaven oče/mati z otrokom, drugi partner je zapostavljen.

V prispevkih o neplodnosti in oploditvi z biomedicinsko pomočjo najdemo predvsem prispevke, ko so darovalci moški iz ZDA (revija Global). O darovalcih pa socialni starši pišejo kot »član naše družine«, avtor članka pa »pasemski rejec«, »domači mojster darovanja«, »bog plodnosti«. Članki sicer pomagajo, da neplodnost in postopki oploditve z biomedicinsko pomočjo niso tabu in hkrati večina člankov opozarja na problem trgovanja s spolnimi celicami in celo nadomestnim materinstvom, ki jih vidijo kot moralno in etično sporne.

V reviji Naša družina in Božje okolje še vedno najdemo fotografije in članke samo o jedrni družini, z materjo, očetom in otroki. Ni zaslediti enostarševskih družin, istospolnih družin in niti reorganiziranih družin, saj te družine »niso v skladu« s tradicionalnimi vrednotami krščanstva.

Značilno za tiskane medije je, da sestavni del predstavitve dogodkov postane vizualizacija. Veliki naslovi in veliko fotografij pripoveduje zgodbo že samo po sebi. Besedila so kratka in jedrnata, razen v primerih ko gre za strokovno in poglobljeno razpravljanje o problemu.

4.2.2. Medijske reprezentacije posvojitve

4.2.2.1. Mednarodne posvojitve

V reviji Obrazi znana režiserka Ivana Djilas v intervjuju pripoveduje kako sta z možem posvojila otroka in sicer iz Afrike, Gane. Priča smo pozitivnemu medijskemu poročanju, saj nas posvojiteljica sooči s težavami, s katerimi se je soočala pri posvojitvi otroka iz Gane, jasno prikaže zakonske luknje in poziva k ureditvi le teh. Intervjuvanka pojasni, da obstaja pojav, ki mu pravimo »colour blindness« (barvna slepota). Nastane takrat, ko starši izhajajo iz individualnega občutka, da smo vsi enakopravni, in se ne ukvarjajo z drugačnostjo. V članku povabi bralce na dobrodelno Afriško tržnico in koncert, ki sta namenjena integraciji afriških otrok v slovensko okolje in promoviranju večkulturnosti in različnosti. Temelja ideja je, da bi se otroci srečali z drugačnimi otroki in da drugačni otroci ne bodo »pande« in »čivave« in postanejo prijateljski (Obrazi, april 2012, »Otroci niso pande«). Posvojiteljica želi z izrazoma »pande« in »čivave« pokazati kako družba dojema posvojene otroke drugih etničnosti. Samo

zaradi tega, ker so ti otroci na nek način »tujci«, se jim pripisuje negativne konotacije, ti otroci so deviantni, saj predstavljajo odklon od norme. Kot že omenjeno v teoretičnem delu naloge, Boréus omenja diskurzivno diskriminacijo, kjer namesto politično korektnih izrazov raje uporabimo žaljiv izraz, s katerim izključimo ali ponižamo določenega posameznika ali skupino (Boréus 2006: 410-413).

Medij je pozitivno uporabil njene izraze že v samem naslovu članka, ki bralce pritegne k branju, kar je bistveno, saj želi posvojiteljica izraziti in posredovati težave, ki jih doživljajo socialni starši in otroci, ki živijo v posvojiteljski družini, kjer so člani družine različnih etničnosti. Posvojiteljske družine so v družbi že tako stigmatizirane zaradi svoje »nenaravnosti«, kajti otroci niso njihovi »pravi« in na ta način postanejo takšne družine marginalizirane. Vendar po eni strani družine, v katerih so posvojeni otroci iste etničnosti kot njihovi posvojitelji, prepozna zgolj ožji krog ljudi, saj stigma ni vidna. V primeru mednarodnih posvojitvev pa se otroci socialnih staršev razlikujejo po fenotipskih značilnostih in takrat stigma postane vidna. V tem članku socialni starš sam, preko medija poziva k strpnejšemu odnosu do posvojenih otrok. Posvojiteljica, intervjuvanka pove, da je tudi sama že preživela proces integracije, saj je prišla k nam iz Srbije in doživela pojav »steklenega stropa« - možnosti je imela na videz odprte, v praksi pa je prišlo do steklenega stropa in naprej ni šlo. Članek je nediskriminatoren, spodbuja sprejemanje drugačnosti. Opazimo, da socialni starš podaja svoje izkušnje in svoje besede in medij mu pri tem pušča svobodo s tem, da ga ne povzema, temveč mu pusti z intervjujem odprt prostor za lastno izražanje.

V medijskih prispevkih najdemo kritike na državno pomoč glede posvojitvev – država bi lahko olajšala pot do otroka parom, ki se odločijo za mednarodno posvojitev. Zakaj imamo različna ministrstva, direktorat za družino in centre za socialno delo, če morajo posvojitelji vse plačati sami. Več člankov ozavešča o nujnosti skrajšati postopke posvojitve in olajšati finančno breme posvojiteljev (Obrazi 2012 »Otroci niso pande«; Naša žena 2012 »Dve mami ali dva očka«; Jana 2009 »Končno družina«; Jana 2011 »Dom poln ljubezni«; Jana 2012 »Čudež sva doživela dvakrat«; Jana 2013 »Kadar ju gledava, vidiva samo najina sinova«). Otroka si ne more privoščiti vsak par, ki je neploden. Razmišljajo o ustanovitvi Agencije za posvojitve. V teh člankih najdemo tako heteroseksualni par, ki želi posvojiti otroka, kot istospolne pare in tu se vidi razlika v poročanju medijev. V vseh štirih primerih gre sicer za pozitivno medijsko poročanje v tem smislu, da medij uporabi pozitivne konotacije za izražanje starševskih

odnosov, vendar v primeru heteroseksualnega para (Obrazi 2012 »Otroci niso pande« in Jana 2013 »Kadar ju gledava, vidiva samo najina sinova« in Jana 2012 »Čudež sva doživela dvakrat«) socialni starš sam govori o izkušnji mednarodne posvojitve, medtem ko gre v primerih istospolnih partnerjev predvsem za poročanje medija o istospolnih parih iz drugih držav, ti socialni starši ne govorijo o svojih izkušnjah, temveč medij govori namesto njih. Istospolni pari se težje javno izpostavijo, še posebej v primeru, ko želijo posvojiti otroka, saj jih družba obsoja že zaradi spolne usmerjenosti, ki je »nenaravna«, v primeru posvojitve pa bi družba kot »nenaravne« dojemala tudi njihove posvojene otroke.

Mediji torej precej poročajo o mednarodnih posvojitvah in večinoma gre za pozitivno reprezentiranje, vendar je opazen molk s strani istospolnih partnerjev, ki želijo posvojiti otroka. Mediji si sami premalo prizadevajo za iskanje rešitev v primeru posvojitve s strani istospolnih partnerjev. Tudi v primeru posvojitve je torej heteroseksualna družina tista, ki dobi več pozornosti in medijskega prostora, saj predstavlja manjši odklon od norme, saj starša predstavljata dve osebi različnih spolov. Istospolni osebi in tudi primer enostarševske družine, sta zapostavljeni, prva zaradi spolne »nenaravnosti« in druga zaradi neustreznosti števila staršev, saj se tradicionalno predpostavlja, da bo za otroka bolje, da ga vzgajata dva starša različnih spolov.

Na zgodovino krutih posvojitve opozarja članek v Jani (2011, št. 44, »Bogastvo naroda«), kjer avtor omenja kako so v preteklosti pogosto otroke ukradli in jih dali v posvojitev. Omenja knjigo Deček z dvema imenoma, avtorja Antona Ingoliča, kjer je deček z imenom Kurt živel pri nemški družini in se kasneje začel spominjati slovenskih dežel in svojih bioloških staršev. Tudi v tem članku medij reprezentira biološko družino kot »pravo« družino, saj avtor članka pojasni, da se Kurt na koncu vrne k »izvorni« družini. Pomembno je, da mediji izpostavijo dejstvo, da posvojitve niso nov pojav in da so se pravzaprav odvijale skozi celotno zgodovino in v različnih kulturah, vendar avtor neposredno, skozi slovensko zgodovinsko literaturo negativno pokaže, da je bogastvo naroda v otrocih in da je dobro, če otroci ostanejo v svoji državi, pri svojih bioloških starših. To dodatno stigmatizira otroke, ki so mednarodno posvojeni, so druge etničnosti in živijo s socialnimi starši. Bralec dobi sporočilo, da se bo posvojen otrok vedno počutil tujega v »novi« družini.

4.2.2.2. Posvojitve in rejništvo

V Naši ženi (marec 2009), avtor članka pozitivno poroča o institutu rejništva – opozarja, da javnost o resničnem rejništvu ne ve skoraj nič. Dobra polovica rejništev traja več kot pet let, rejništva so predolga, zato otroci težko postanejo posvojeni.

V reviji Jana (junij 2010, št. 22, »Otroci na čakanju«) ena izmed redkih socialnih delavk, ki jih najdemo v medijskih reprezentacijah nagovarja, da je rejništvo le začasna rešitev. Otroci, ki so v reji tako rekoč ne sodijo nikamor – od domačih so morali oditi zaradi različnih težav, rejništvo pa naj bi bilo začasno, zato tam ne morejo pognati korenin. S polnoletnostjo ostanejo ti otroci brez opore, brez socialne mreže, zato si je treba prizadevati za posvojitve.

4.2.2.3. Izkušnje posvojenih otrok v medijih

Ena izmed starejših posvojenk pravi, da je celo življenje čutila, da je drugačna, a je bila kljub temu novica, da je posvojena, šokantna. »Pred tridesetimi leti je bilo govoriti o tem še tabu, kar ni bilo običajno, je bilo sramotno. Starša bi me morala s podporo in razumevanjem zaščititi pa me nista, tako sem ostala čisto sama s temi težkimi občutki. Ves čas sem razmišljala kako bom prizadela starše, če bom začela iskati biološkega očeta in mamo« (Jana 2014, št. 12, »Nataša Vrbnjak išče biološke starše«). Mediji premalo poročajo o izkušnjah otrok, ki so bili posvojeni – v prispevkih o posvojitvah so večinoma osredotočeni zgolj na starše, ki so otroka posvojili. Otroci in odrasli, ki so bili posvojeni so izključeni iz medijskih reprezentacij v tem smislu, da nimajo priložnosti govoriti o lastni vlogi v družini s socialnimi starši. Najdena sta samo dva članka odraslih posvojenk, zgoraj omenjeni in pa članek v reviji Ona (12.februar 2012, »Kje je moja prava mama«). V obeh primerih gre za glorificiranje biološkega starševstva, ki se kaže že v samem naslovu. Z izrazom »prava mama« se utrjuje norma »naravnega« starševstva, biološki starši naj bi bili torej tisti, ki so pravi, kar naredi socialne starše »neprave«. V članku v Oni medij sicer pozitivno predstavi dejstva, zakaj si posvojeni otroci tako želijo spoznati biološke starše in na kakšen način je potrebno otrokom pojasniti njihov biološki izvor.

V Oni (št. 6, 2013, »Kje je moja prava mama«) se je potrebno vprašati ali je res biološka mama tista, ki je »prava«. Torej je ženska, ki je posvojila neprava? V članku dr. Zaviršek postavlja vprašanje zakaj bi si pravzaprav nekdo želel iskati svoje biološke starše? Opozarja na romantično prepričanje, da so biološki starši boljši in od tod izvira sanjarjenje o tem kako

bi bilo če bi jih spoznali. Posvojenka v članku pa potrjuje stigmatizirajoče odzive družbe: »Nekateri mislijo, da si slab človek, če si posvojen, da imaš to preprosto v genih«. Medij opozori, da družba po eni strani dojema starše, ki so dali otroka v posvojitev kot slabe – jih torej stigmatizira, saj »pravi«, biološki starši ne bi smeli dati otroka v skrb drugi osebi. Po drugi strani pa so tako označeni tudi posvojeni otroci. Gre torej za pozitivno medijsko poročanje s tem, ko avtor problematizira stigmatizacijo bioloških staršev in otrok, ki so jih dali v posvojitev. Po drugi strani pa favorizira iskanje »pravih« staršev, ki naj bi bili biološki starši.

4.2.2.4. Izkušnje posvojiteljev v medijih

V medijskih prispevkih (Obrazi 2013, št. 2 »Maja kuha, Stane peče, Žani pa pomaga«; Jana 2012, št. 50 »Njuna največja ljubezen«; Jana 2012, št. 39 »Čudež sva doživela dvakrat«) se pojavljajo zgodbe slavnih osebnosti, ki so posvojile otroke – pri teh družinah na slikah največkrat najdemo samo očeta s sinom, matere so zapostavljene. Izjema je članek v Jani (2010, št. 25 »Končno mama«), ki opisuje znano modno oblikovalko Majo Štarnol Droljc, ki je posvojila afriško deklico in na teh fotografijah najdemo samo mamo s posvojeno hčerko. Mediji še vedno reprezentirajo večinoma senzacionalne zgodbe uspešnih slavnih, ki so posvojili otroka (večinoma gre za mednarodne posvojitve), zelo malo pa je zgodb ostalih, »vsakdanjih« družin.

Zdi se, da samski posvojitelji ostajajo zapostavljeni, saj teksti ne obravnavajo te problematike, ki je ne gre spregledati. Centri za socialno delo običajno težijo k temu, da se otroku najde starše (zakonski par), zato samske ženske izjemoma pridejo v poštev kot posvojiteljice. Običajno posvojijo otroke, ki jih nobeden od zakonskih parov noče posvojiti. Običajno so to otroci s posebnimi potrebami, starejši otroci ter otroci drugih kultur. Tu gre za jasen prikaz, da družba želi nekaj kar je »normalno« in družbeno zaželeno, heteroseksualni pari torej želijo zdrave otroke. Samske posvojiteljice že same predstavljajo odklon od »normalnega« družinskega življenja, s posvojenim otrokom s posebnimi potrebami ali otrokom druge etničnosti pa so dvojno diskriminirane.

4.2.3. Medijske reprezentacije istospolnih družin

4.2.3.1. Istospolni partnerji v medijih

Opazimo, da so ne-heteroseksualne zgodbe večinoma predstavljene skozi oči heteroseksualnega novinarja oziroma novinark, ki opisuje »drugačen« način življenja. Takšne zgodbe nimajo nobenega namena informirati, niti ne odsevajo osebnega izkustva, pač pa služijo kot reprezentacija »spektakularnega«, ki že po sami definiciji predstavlja »drugega«. Kljub čedalje večji pojavnosti gejev v medijih, ki so s tem postali osrednji kanal za promocijo idej marginaliziranih skupin in posledičnega mobiliziranja javnega mnenja, pa bi kljub temu težko rekli, da je reprezentacija samih gejev in lezbijk pozitivna. Heteroseksualna in patriarhalna narava medijskih kanalov svojo moč uporablja za promoviranje in utrjevanje prevladujočih heteroseksualnih vrednot.

Manca Košir v *Oni* piše o »Drugačnih razmerjih«, z nizom zgodb piše o istospolnih partnerstvih in na intimen način bralcu predstavi rane, ki jih doživljajo homoseksualne osebe v družbi. »Teh ranjenih žensk, ki so se odkrile v zgodbah in ranjenih moških, ki se ne razkrijejo nikoli, otrok, trpečih, anoreksičnih, zadrogiranih, neutolažljivo žalostnih zato, ker ne moremo – ali še huje! – ne smejo spregovoriti o svoji rani, jo skrivajo pred drugimi in samim seboj (*Ona* 2010, št. 11). V teh zgodbah želi medij pokazati, da je »drugačno razmerje« kar se nanaša na istospolna partnerstva še vedno tabu in po drugi strani stigmatizirano, kar same istospolne osebe zavira pri javnem ozaveščanju o ovirah, ki jih v družbi vsakodnevno doživljajo. Ustvarja se javni molk, saj žrtve diskriminacije prepogosto nočejo oziroma ne morejo govoriti o stigmi, ki jo doživljajo.

Članek v *Globalu* govori o istospolnima partnerjema iz ZDA – ko je začela veljati uredba o registraciji istospolnih zvez, sta postala tako imenovana »partnerja s skupnim gospodinjstvom«. Od usodnega »da« do odločnega »ne« vodi dobro uhojena pot – za heteroseksualne pare namreč. Ko je njihovih uradno sklenjenih zakonov konec, se dokaj dobro zavedajo, da na vrsti uradna ločitev. A za gejevske pare je možnost poroke še vedno tako nova in neraziskana, da bolj malo razmišljajo o ločitvenih postopkih, sporazumnih ločitvah, delitvi premoženja in vseh drugih podobnih stvareh. Eden od dejavnikov, ki – poleg prava – istospolno usmerjenim še posebej otežuje ločitev, je občutek, da ta kljub statističnim

podatkom potrjuje zguljene klišeje, kako geji niso sposobni ustvariti trajnejših zvez. Gledano širše lahko gejevske ločitve tako zlorabimo kot argument za nasprotovanje gejevskim porokam (Global avgust 2013 »Dokler naju smrt ne loči – kako poteka in kako boli razveza zakona istospolnega para«). Medij tu pozitivno poroča o istospolnih partnerstvih, saj opozori na zakonodajne težave s katerimi se srečujejo homoseksualni pari. Poudari diskriminacijo istospolno usmerjenih s tem, ko predstavi razliko pri poroki in ločitvi za heteroseksualne pare in pa homoseksualne pare, katerih način ločitve je uradno precej bolj zapleten. Avtor članka opozori na pomembno problematiko, ki se je sicer v medijih malo zasledi. Poleg zakonodajne problematike pa predstavi tudi stigmatizacijo istospolno usmerjenih v vsakdanjem življenju, ko omenja, da družba uporablja »zguljene klišeje« o nesposobnosti istospolnih partnerjev za ustvarjanje trajnejših zvez in to samo z namenom nasprotovanja gejevskim porokam.

Martina Ipša, stand-up komičarka v reviji Naša žena spregovori o istospolni usmerjenosti: »Tako, ko se debata začne, postanemo uničevalci tradicionalne družine, želimo posvojiti otroke, da bi jih vzgojili v lezbijke in geje, ali pa smo vsi po vrsti pedofili. Kot kaže smo nevarni. Saj tudi znanih medijskih osebnosti, ki bi bile javno deklarirane ni dosti. Mislim, da se bo prvi politik razkril, ko bodo politiki dojeli, da predstavlja LGBT skupnost in njihovi prijatelji/družina tako velik odstotek volilcev, da se jim splača razkriti« (Naša žena december 2013 »Ljubezen na prvi čevap«).

Medijsko znane osebnosti, ki so istospolno usmerjene, se v Sloveniji redko medijsko izpostavijo. Avtor članka pušča odprt prostor, da se v intervjuju istospolna oseba sama neposredno izraža, torej avtor ne govori posredno, namesto nje. Avtor članka tudi vpraša ali je življenje za istospolne v Sloveniji danes lažje kot pred desetimi leti, kar je pomembno vprašanje in bi ga morali mediji večkrat zastaviti in predstaviti. Nekateri avtorji, ki intervjuvajo istospolno usmerjene se v člankih velikokrat zavzemajo za spremembe in kritično dopolnjujejo izpovedane izkušnje gejev oziroma lezbijk. Žal pa je takšnih avtorjev veliko premalo in povedane zgodbe težko pridejo do bralcev.

4.2.3.2. Medijske reprezentacije istospolnih partnerjev z otroki

V medijskih reprezentacijah najdemo nekaj člankov istospolnih družin predvsem v času sprejemanja novega družinskega zakonika, v letu 2012. Pozitivno poročanje se najde v

člankih, kjer govorijo istospolni partnerji sami – po večini sta to istospolna partnerja, ki imata posvojene otroke, ali pa sta jih dobila s pomočjo nadomestnega materinstva v tujini. Ponavlja se izraz »rodila se jima je hčerka« - tu gre za izražanje svojstva, hčerka kot njun otrok.

V medijskih reprezentacijah najdemo tudi kritiko odzivov družbe na istospolne družine – omenja se, da so istospolni partnerji označeni kot deviantni in da so drugorazredni državljani zaradi pravic, ki so jih prikrajšani.

Kot že omenjeno pa v člankih, kjer medij poroča o istospolnih partnerjih z otroci (v primerih, ko gre za neposredno poročanje, torej istospolni partnerji ne govorijo sami zase) najdemo velikokrat primere negativnega medijskega poročanja.

V članku v Jani (2010, št. 10 »Dva očka sta lahko boljša kot nobeden«) se zastavlja vprašanje ali sta istospolna partnerja z otrokom družina ali le skupnost. Mediji zastavljajo to vprašanje na način, da se bralec lahko zamisli kaj dojema kot družino, da torej družine ne moremo več dojemati kot enoznačnega pojma konvencionalne družine.

Mediji uporabljajo pri istospolnih starših vedno izraz »dva očka«, »dve mamici« in nikoli ne starša (»Očka Danči in očka Tjaž«, »dva velika očeta«, »Matjaž in Danijel, očeta triletne Ane« ipd). Mediji in literatura pa tudi socialni sorodniki veliko uporabljajo pomanjševalnice »očka« in v bralcu vzbudijo občutek kot da gre za namišljene zgodbe in družine, ki jih v realnosti težko najdemo. »Za Ano je to nekaj povsem normalnega. Zgodba iz Cicibana ni nobena pravljica, še zlasti pa ne solzava zgodbica kot so jo nekateri poimenovali. To je Anin vsakdanjik, tako z očkoma res živijo« (Jana, št. 11 »Očka Danči in očka Tjaž sta resnična«).

V Jani najdemo članek, kjer govori babica hčerke istospolnih partnerjev: »Zakaj mislijo, da se partnerja istega spola in njun otrok, biološki ali posvojen, ne bi smeli imenovati družina? Kako pa naj bi jim rekli? Leglo? Gnezdo? Nič? Tudi če jim odrečemo pravico do imena, jih ne bomo izbrisali iz obličja zemlje. Že zdaj so tu, z nami. Ko bo naša punčka prišla domov, si bo v naši razširjeni, malce neortodoksni družini lahko našla vzornico, ki ji bo najbolj po duši. Verjamem, da bo prišel čas, ko bo tako, kot je danes nespodobno zmerjati človeka s čefurjem, nespodobno javno sramotiti geje in lezbijke, četudi tisti v srcu misli, da bi jih bilo treba zdraviti« (Jana 2009, št. 10 »Dva očka sta lahko boljša kot nobeden«).

V tem članku najdemo pozitivno medijsko poročanje o tem kako doživlja družino babica hčerke istospolnih partnerjev, kar je izrednega pomena, saj medij upošteva tudi ostale sorodnike in ne zgolj socialnih staršev in otrok. Babica v tem primeru predstavlja socialno sorodnico, saj njen sin ter njegov partner želita posvojiti hčerko. Medij je z naslovom članka nakazal, da je za otroka najbolj pomembno, da ima ob sebi osebi, ki skrbita zanj in ni pomembno, če sta to istospolna partnerja.

Matjaž in Danijel, istospolna očeta male Ane, ki sta jo dobila s pomočjo nadomestnega materinstva v intervjuju v Jani izražata skrb glede homofobičnega odziva okolice: »Priznata, da je bolje, da je deklica. Fanta bi zmerjanje – tvoja očeta sta pedra – pač verjetno bolj prizadelo« (Jana, 2009, št. 23, »Oči in Oči«). Družba še vedno bolj obsoja moške istospolne partnerje kot istospolne partnerke, kljub temu, da gre pri obeh za odklon od norme. Mediji to dejstvo večkrat izpostavijo, tudi v intervjuju z zgoraj omenjeno Martino Ipša (Naša žena december 2013 »Ljubezen na prvi čevap«), ki na vprašanje novinarke ali se je življenje istospolnih v Sloveniji danes kaj lažje kot pred desetimi leti, odgovarja: »Za geje je zmeraj težje kot za lezbijke. Morda zato, ker takrat, ko sta dve ženski skupaj, moški doživljajo kot erotiko, dva moška pa kot grožnjo«. Mediji torej niso indiferentni do homofobičnega odziva družbe, ki jo doživljajo istospolni partnerji v vsakdanjem življenju. Podajajo pa premalo konstruktivnih rešitev in akcijskih spodbud za spremembe na področju zakonodaje, javnega mnenja, sistemskih rešitev.

Gejevsko očetovstvo je v heteroseksualnem kontekstu še precej negotovo in tabuizirano področje. Spopadajo se z drugimi vrstami in v marsičem težje premostljivimi ovirami kot lezbijke (Renner 2006).

V (Jana, št. 11, 2012 »Ne odrekajte Ani pravici do družine«) govori dedek Ane, katere zgodbo z njenima dvema očkoma najdemo v Cicibanu: »Odzivi na zgodbico v Cicibanu so celo takšni, da kaj »tako groznega« obstaja. Takšnega odnosa res ne morem videti drugače kot vrh apartheida in kot najstarejšo obliko zatiranja«.

V medijskih reprezentacijah se pokaže, da sorodniki istospolnih partnerjev sprejemajo svoje otroke, družino kot običajno. Za diskriminacijo je torej potrebno le nepoznavanje in občutek tujosti, prav zato je potrebno veliko pisanja o drugačnih in novih oblikah družin.

4.2.3.3. Javno mnenje o istospolnih družinah znotraj medijev

V Jani najdemo pismo bralke, ki piše družinski terapevtki: »Trdno sem prepričana, da lahko le oče in mati pravilno vzgajata ter dasta otroku najboljše ter da dva moška tega otrokom ne moreta dati, to bi bil propad družin. Ker vzgajamo z zgledom, ima tak otrok večjo verjetnost, da tudi sam postane homoseksualec«. Terapevtka odgovarja: »Ne gre za propad družine, ampak za spreminjanje strukture družine« (Jana 2012, št. 11 »Kaj sploh je prava družina«). Zelo redko v medijskih člankih najdemo pisma bralcev, torej odziv javnosti na socialno starševstvo, po večini gre ali za poročanje avtorja članka, socialnih staršev ali sorodnikov ali kombinacija vseh, medtem ko redko najdemo neposredno mnenje javnosti, še manj pa določenega posameznika. Pismo bralke dokazuje, da gre znova za očitno nesprejemanje drugačnosti, miselnost družbe je še vedno uokvirjena v temelje tradicionalnih pojmovanj družine. Medij, družinska terapevtka tu pozitivno reprezentira družino že s samim naslovom, kjer da bralcem v razmislek vprašanje kaj naj bi bila prava družina. Reprezentacije so premalokrat osredotočene na vključevanje javnih razprav o definiciji družine, spreminjanju strukture družine.

4.2.3.4. Medijske reprezentacije obstoječe literature o socialnem starševstvu

V Jani novinarka spregovori o literaturi na temo istospolnih družin in kritizira izjavo članice Civilne iniciative za družino in pravice otrok Vesne Vilčnik, ki pravi, da je zgodba o Ani iz Cicibana »spolna zloraba otrok«, saj nasilno posega v spolne predstave otrok in jim prefinjeno vsiljuje nove spolne vzorce. Novinarka nadalje še omenja knjigo In s Tango smo trije, gre za zgodbico o dveh očkih pingvinih. Avtorica omenja kritike Civilne iniciative, da gre za načrtno uvajanje homoseksualne literature v vrtce in nižje razrede osnovne šole. Posebno mesto ima slikanica o dveh homoseksualnih pingvinih, ki vzgajata svojo posvojeno hčerko. Omenjena slikanica se v nekaterih vrtcih prebira otrokom. S tem se nezakonito posega v vzgojo staršev, ki s tem niso seznanjeni in se s tem ne strinjajo (Jana 2012, št. 11 »Knjiga kakor spolna zloraba otrok«). Medij v tem primeru primerno predstavi že obstoječo otroško literaturo na temo socialnega starševstva in promovira branje otrokom z namenom, da se soočijo z realnostjo obstoja različnih družinskih oblik.

Najdemo pa v člankih tudi en prispevek, ki promovira literaturo na temo socialnega starševstva in sicer knjigo Alexandre Maxeiner – Vse naše družine (Ona, februar 2012, »Resnična družina – hčerka nove punce brata očetove bivše«). Medij tu promovira obstoječo literaturo na temo socialnega starševstva in predstavi temeljni družbeni problem – v družinah šteje samo ljubezen, dokler ne naletimo na eno izmed netradicionalnih družin. Avtorica pozitivno reprezentira vezi med socialnimi starši in otroki in bralce poziva, da literaturo na temo socialnega starševstva odrasli berejo skupaj z otroki. Poleg tega doda tudi ilustracije iz otroških slikanic, ki ponazarjajo različna družinska razmerja (glej poglavje 4.3. Analiza slik).

4.2.4. Medijske reprezentacije neplodnosti in oploditve z biomedicinsko pomočjo

4.2.4.1. Medijske reprezentacije neplodnosti

V reviji Ona nas novinarka sooči s tematiko neplodnosti, kjer nas seznani, da je neplodnost bolezen, ki prizadene 15 odstotkov evropskih parov. »Delež otrok, ki so spočeti z oploditvijo z biomedicinsko pomočjo, se v Sloveniji vztrajno zvišuje, zdaj smo na štirih odstotkih. Mnogo žensk, ko slišijo za diagnozo neplodnosti, zaobjameta velika žalost in občutek krivde. Posamezniki, ki izvedo, da so neplodni, izkušajo enake stresne čustvene odzive kot tisti, ki žalujejo ali so doživeli izgubo, v tem primeru spoznanje, da po običajni poti ne bodo mogli imeti otrok. Najpogostejši odzivi so šok, žalost, depresija, jeza, frustracija, slabša samopodoba in pomanjkanje občutka nadzora nad lastno usodo. Ne smemo zanemariti tudi dejstva, da ob tem spoznanju velikokrat trpijo razmerja. Pa ne samo tisto s partnerjem, temveč tudi s prijatelji, družino, ki najverjetneje povsem dobronamerno ponuja svoje razlage in nasvete. Nemalokrat se zgodi, da se neplodni pari ne želijo več družiti s tistimi, ki imajo otroke; to bi bilo zanje preboleče. Diagnozi velikokrat sledijo tudi težave v spolnosti med partnerjema« (Ona, januar 2012 »Ne bojte se preiskav«).

Medij je prispevek izkoristil za farmacevtsko oglaševanje, saj se ob strani članka nahaja za zdravilo Astesan – »ki klinično dokazano izboljša gibljivost spermijev in povečuje možnost zanositve«. Mediji in medicina po eni strani stojita skupaj z roko v roki, saj mediji nudijo farmaciji medijski oglaševalski prostor, oba pa neplodnost kot bolezen izkoristita v svoj tržni namen. Ne preseneča, da se takšni medijski oglasi, ki promovirajo nova zdravila, s katerimi naj bi medicina hitro in učinkovito pripomogla k zmanjšanju neplodnosti, zelo pogosti ob

člankih na to temo. Avtor članka še opisuje negativna čustvena stanja, ki jih doživljajo neplodni pari in težave znotraj razmerij. Gre za oglaševalsko kampanjo, v kateri medij piše in navaja dejstva o neplodnosti na ta način, da manipulira z bralci in jih podzavestno prepričuje naj kupijo ta zdravila, če ne želijo ostati neplodni. Neplodnost medij bralcem predstavi kot konec srečnega in uspešnega življenja. Zelo malo je pa takšnih člankov, ki bi namesto medicinskega posredovanja kot »rešitev« predstavili tudi postopke posvojitve, v primeru da par ne more dobiti otroka po naravni poti.

4.2.4.2. Medijske reprezentacije darovanja spolnih celic

V reviji *Obrazi* imamo predstavljeno sliko darovanja spolnih celic in oploditev z biomedicinsko pomočjo. »Darovanje spolnih celic naj bi bilo dejanje altruizma, toda globalna stvarnost je drugačna. Na svetovnem trgu lahko kupite prav vse: jajčece, spermo, celo nadomestno mater. In to vsi: heteroseksualni pari, samski, geji in lezbijke. V večini sveta je zagotovljena anonimnost darovalcev, saj se tako lažje odločijo za darovanje. Tako je tudi pri nas. Ob darovanju spolnih celic pri nas celo podpišejo izjavo, da je darovanje njihova osebna skrivnost. Ureditev, v kateri darovalec spolnih celic ni anonimen, imajo navadno države, ki dovolijo uporabo darovanih spolnih celic v nemedicinske namene, npr. za oploditev samskih žensk in lezbijk, za stanja, ki niso bolezen, ki niso neplodnost. Biti samski ali istospolno usmerjen ni bolezen« (*Obrazi*, maj 2012 »Po jajčece na Češko po spermo na splet«).

Pomembno je, da novinar v članku omeni, da istospolna usmerjenost in odločitev, da želiš kot samski dobiti otroka, nista boleznii in s tem tudi prispeva k nediskriminatornemu pristopu do teh oseb.

Avtor v reviji *Obrazi* še dodaja: »Darovane spolne celice potrebuje približno pet odstotkov parov, ki si želijo zanositi z biomedicinsko pomočjo. Vsi, ki dobijo darovane celice, morajo opraviti psiho-socialno in pravno svetovanje. Ker se otrok rodi v družino z materjo in očetom, ki je pripravljena na rojstvo otroka z darovanimi spolnimi celicami, otrok večinoma nima težav z lastno identiteto«. Tu medij pozabi omeniti zgoraj omenjene primere, saj v nekaterih državah omogočajo oploditev z biomedicinsko pomočjo tudi samskim. Torej se lahko otrok rodi tudi v enostarševsko družino in istospolno družino in prav tako nima težav z lastno identiteto, saj na njegov osebostni razvoj ne vpliva število in spol staršev, temveč njihova skrb in emocionalna opora.

»V Sloveniji spolne celice darujejo brezplačno – tudi ženske, kjer je postopek darovanja jajčec dolgotrajen. Darovalec oziroma darovalka dobi povrnjen pavšal potnih stroškov in polovico dnevnice za obisk ambulate. Daruje lahko zdrav moški, star od 18 do 55 let, in zdrava ženska med 18. in 35. letom. Čakalna doba na darovano seme je dve leti, na darovano jajčece pa celo več kot dve leti«. V članku je še podana izjava darovalke jajčne celice: »Pred leti sem darovala jajčeca. Povsem spontano, po nekaj oglasih in krajšem članku v Oni. In bi še enkrat, čeprav je punkcija z lokalno anestezijo res bolela. Tako nekje po naši državi tekata dva mulca z mojim genskim zapisom, ki sta izredno razveselila svoje starše. Upam lahko, da sta srečna, čeprav ne razmišljam sentimentalno o svojih potomcih, ki ne vesta zame in jaz ne zanju« (Obrazi, maj 2012 »Po jajčece na Češko po spermo na splet«). Medij v tem delu pozitivno poroča o postopku darovanja spolnih celic v Sloveniji, saj so takšni prispevki redki. Vključena je izkušnja darovalke spolne celice, ki je anonimna darovalka in po njenih besedah vidimo, da ni biološkost tista, ki določa starša, temveč starš oziroma starša postaneta osebi, ki za otroka želita skrbeti. Darovalka namreč neposredno pove, da »ne razmišlja sentimentalno o svojih potomcih« – uporabi ta izraz, saj se sama ne počuti kot starš, temveč samo kot darovalka spolne celice.

V Globalu najdemo članek, ki naj bi opisoval globalno stvarnost darovanja spolnih celic. »V številnih državah darovalcem plačajo več, še posebno darovalkam, tudi dve ali tri povprečne plače za darovanje. V ZDA je prodaja spolnih celic popolnoma normalna in prav nič sporna. Ženska lahko z enim ciklusom zasluži 5000 dolarjev. Največ povpraševanja je po belkah, starih med 21 in 30 let. Raziskave dosledno razkrivajo, da je zaslužek glavni vzgib za darovanje semenčic« (Global marec 2014 »Konec brezimnosti«). Medij nakazuje na dejstvo, da če je pri nas pri darovanju spolnih celic zagovarjajo dosledni altruizem, je globalna stvarnost drugačna, saj prodaja spolnih celic postaja nekaj običajnega in sprejemljivega. Avtor nakaže dejstvo, da se v zahodnem svetu še vedno kot normo materinstva dojema ženske, ki so belke in stare od 21 do 30 let.

Članki o darovanju spolnih celic ozaveščajo o sebičnosti darovanja (v tujih državah, saj je v Sloveniji z zakonodajo zagotovljena anonimnost darovalcev) – premalo altruizma pri darovalcih, zelo malo je žensk, ki je pripravljenih pomagati neplodnim parom, še to so po večini so to v tujini študentke, ki jajčeca prodajo in jih ne darujejo ter si tako plačajo študij.

Članek »Kdo je tvoj očka?« (Global, november 2013) govori o tem, da se v ZDA ugotavljanje očetovstva seli na ulice – z mobilnimi laboratoriji omogočajo potrditve bioloških vezi. Ta storitev se vedno bolj širi zaradi vedno več mater samohranilk. Slaba stran tega je, da je v ospredju poenostavljena zamisel, da je starševska vloga očetov omejena zgolj na zagotavljanje denarja, ne pa časa. »Ni nujno, da odnos opredeljuje biologija«. Medij želi povedati, da matere samohranilke želijo potrditi očetovstvo otroka z namenom dobivati preživnino. Matere samohranilke so negativno predstavljene – gre za posploševanje, stigma mater samohranilk. Avtor jasno izrazi, da biologija ne pogojuje dobrega starševskega odnosa, torej tudi z ugotavljanjem očetovstva otrok ne dobi očeta, torej namen mobilnih laboratorijev služi le medicini, ki ji »nova iznajdba« predstavlja tržno nišo.

V Globalu najdemo članek o številnih otrocih, spočetih z darovanim semenom, pri katerih se kaže »genetska zbeganost oz. genealoška zbeganost«. Ta izraz se uporablja za opis težav otrok z identiteto, ko čutijo globoke občutke izgube in zmedenosti, ker ne morejo sestaviti slike svoje celovite biološke dediščine. Zdaj, ko prva večja skupina otrok dosega polnoletnost, marsikateri od njih izraža stisko, ki se nanaša na njegov izvor. Nekateri moti, da niso bili spočeti iz ljubezni, temveč iz finančnih vzgibov, in se še posebej spotikajo ob izraz »darovalec«. Številne bega, kdo so njihovi »pravi« očetje, in ker ne morejo stopiti v stik z njimi, kajti industrija umetnega oplojevanja od nekdaj vztraja pri anonimnosti. »Saj ne, da bi otroci potrebovali še enega roditelja, samo radovedni so« (Global marec 2014, »Konec brezimnosti«).

V članku najdemo izraze kot so »pravi« oče – torej se spet kot najbolj pristne kažejo naravne, biološke vezi in pa »polbrat, polsestra«, ki kaže na neko polovičnost sorodstvene povezave. V tem članku kot enem izmed redkih zasledimo izraz »socialni oče« (»Prizna, da njeno stisko še stopnjuje to, da ni imela ljubečega »socialnega očeta« - izraz se pogosto uporablja za očete, ki niso v krvnem sorodstvu z otroki). Medij uporablja negativne in stigmatizirajoče izraze za opisovanje vezi med socialnimi sorodniki. Avtor ves čas govori namesto socialnih otrok samih, gre torej za neposredni govor, nikjer ne najdemo osebnoizpovednih izkušenj otrok, ki so bili spočeti z biomedicinsko pomočjo. Članek nakazuje, da bi si otroci morebiti želeli, da se pri oploditvi z biomedicinsko pomočjo odpravila anonimnost darovalcev, saj bi tako lahko spoznali biološke starše. Vendar pa ni nikjer podane nobene raziskave, ki bi poročala o želji otrok po srečanju z biološkimi starši – darovalci spolne celice.

V istem članku iz Globala najdemo opise potrebe nekaterih moških darovalcev po razširjanju svojih genov, ki se zdi enako naravna in prirojena kakor hrepenenje številnih žensk po zanositvi. Članek poroča o 47-letnem nepremičninskem agentu Timu Gullicksensu iz San Francisca, ki je pri svojim dvajsetih daroval spermo, saj je bil vzgojen v družini, ki jo sam opisuje kot »zelo osredotočeno na otroke«. Zavedajoč, da sam nikoli najbrž ne bo imel otrok, saj je gej, se je odločil darovati seme, da bi drugim pomagal do tistega, česar sam ne bo nikoli imel (Global marec 2014, »Konec brezimnosti«).

Medij se nejasno opredeli do dejstva, da želijo moški razširjati svoje gene, kar se zdi naravno in prirojeno – zdi se, da se avtor opira na biološki determinizem. Ni nujno, da številne ženske hrepenijo po zanositvi, saj je to hrepenenje tudi družbeno pogojeno. Gre za utrjevanje mitov o materinstvu in očetovstvu. Eden izmed mitov je, da se ženska ne more izpolniti kot ženska, če nima otroka in da je to pravzaprav največ, kar lahko ženska doseže v življenju, gre torej za utrjevanje zahodno-družbenih vrednot. Prav tako avtor podpira mit o očetovstvu s trditvijo, da je bil Tim vzgojen v takšni družini, ki je osredotočena na otroke. Kaže se še stigma homoseksualnosti – samo zato, ker je gej ne pogojuje dejstva, da ne more imeti otrok. Medij jasno podpira tradicionalne heteroseksualne družine in se opira na biološki determinizem.

V prispevku iz Globala najdemo takšno navajanje avtorja: »Za industrijo umetnega oplojevanja – klinike za plodnost in semenske banke – je spočetje z darovanim semenom zlata jama. Poročilo o tej industriji iz leta 2012, ki ga je pripravilo podjetje za tržne raziskave IBIS World, trdi, da semenske banke vsako leto ustvarijo 235 milijonov evrov, ker umetna oploditev postaja družbeno vse bolj sprejemljivejša, splošna gospodarska rast pa več ljudem omogoča, da si ustvarijo družino« (Global marec 2014, »Konec brezimnosti«).

Medij diskriminatorno obravnava reprodukcijo z darovanimi spolnimi celicami, neplodne pare, ki se odločijo za umetno oploditev, označuje z izrazom »zlata jama« Medij v tem članku tudi izpostavi problem, da je sporno vprašanje anonimnosti, čeprav naj bi bila ta po tradicionalnem prepričanju v prid vsem vpletenim. Avtor še dodaja: »Darovalce je anonimnost varovala pred starševsko odgovornostjo in jim zagotavljala, da jih v prihodnosti nobena ženska ne bi mogla izslediti in zahtevati razmerja ali finančne podpore. Pri bodočih starših je anonimnost blažila strah, da bo otrok nekega dne hotel poiskati »pravega« očeta, in po splošnem prepričanju varovala može, da se zaradi neplodnosti ne bi počutili kot manjvredni moški ali očetje. Umetno oplojevanje je bilo razvito za zadovoljevanje potreb neplodnih odraslih. Nihče pa ni pomislil na potrebe otrok ali si predstavljal, da se utegnejo

njihovi pogledi razlikovati od mnenj staršev« (Global marec 2014, »Konec brezimnosti«). Avtor tu uporablja izraz »pravi« oče, za biološkega očeta, torej darovalca spolne celice. Upošteva torej krvne in genske vezi kot najpristnejše. Kljub temu pa izpostavi pomembno točko in sicer, da se ne upošteva glas otroka, temveč se v reproduktivni medicini gleda zgolj na zadovoljevanje potreb staršev.

Razlike v dojemanju umetne oploditve med starši in otroki se kaže v tem: »Za nekatere starše je bila to zgolj darovana spolna celica«, toda veliko ljudi spočetih z darovanim semenom pravi: »Mogoče je to zate samo darovana celica, zame pa je to biološki oče. Zakaj torej ne bi imeli pravice poiskati biološkega očeta? Kje lahko začrtamo mejo tistega, čemur rečemo družina?« (Global marec 2014, »Konec brezimnosti«).

Avtor tega članka še naprej vzdržuje zaničljiv odnos do neplodnih staršev, ki se odločijo za postopek oploditve z biomedicinsko pomočjo. S tem ko navaja, da je za nekatere starše to zgolj darovana spolna celica, spregleda, da za socialne starše še zdaleč ne gre za »zgolj« darovano spolno celico, temveč so se na ta postopek verjetno dolgo in zavestno pripravljali in si otroka tudi resnično želijo. Medij skuša »obtožiti« otrokove starše, da otroku z anonimnostjo darovalca onemogočajo spoznati biološko družino. Gre za prelaganje krivde na same socialne starše, čeprav se za anonimnost ne odločajo oni, temveč jo določa zakonodaja.

V katoliških revijah (Naša družina, Božje okolje) prevladuje patriarhalni pogled na družino. V članku najdemo takšne opise heteroseksualnih staršev: »Sanjala sva o veliki družini s štirimi otroki. Oh, kako težko je bilo sprejeti« (katoliški par o neplodnosti in o tem, da mora živeti samo z enim otrokom). »Bog lahko da otroka, če se on tako odloči. In ker spočetja ne preprečujeva z nobenim človeškim faktorjem in se vedno znova dajeva na voljo, da Bog poseže in da otroka, je torej najin odnos rodoviten. Najino željo po otroku bi lahko izpolnila z umetno oploditvijo pa jo na začudenje mnogih zavračava. Bolj kot vse naju odbija to, da bi s tem zavrnila Boga. Zdi se nama, da bi Boga skrajno ponižala, če bi rekla: »Bova pa sama!«. Želim si, da bo najin drugi otrok darilo od Boga. Ne rezultat človeškega dela« (Naša družina, št. 3, marec 2012).

Mediji, ki vsebujejo krščanska sporočila in vrednote, še vedno vzdržujejo tradicionalne vzorce družinskega življenja. Avtor izpostavlja, da je rojstvo otroka nekaj naravno danega in se zato ljudje ne bi smeli zatekati po pomoč k medicini, saj s tem kršimo naravna in božja pravila. Poleg koncepta naravnosti družine, se kaže tudi krščanska norma – čim večje število otrok, ki

so seveda biološki otroci heteroseksualnih staršev. Poudarjeno je, kako težko se je bilo sprijazniti živeti s samo enim otrokom, saj vera narekuje rodovitnost znotraj zakonske zveze. Mediji v katoliških revijah poudarjajo nujnost sklenitve zakonske zveze, zavračajo istospolna partnerstva in oploditve z biomedicinsko pomočjo, saj gre za nenaravno in s tem nemoralno dejanje.

4.2.4.3. Nadomestno materinstvo v medijih

»Za bodoče starše, ki niso v heteroseksualnem razmerju, je v zadnjem času na seznamu priljubljenih držav na prvem mestu Rusija. Tam ni nikakršnih ovir: z nadomestnim materinstvom s tujimi spolnimi celicami lahko postane starš vsakdo, ne glede na zakonski stan, spol, spolno usmerjenost ali narodnost. V prvi polovici leta 2010 je odvetniška pisarna, specializirana za reproduktivni turizem, dobila 246 prošenj za nadomestno materinstvo iz 21 različnih držav. Od tega je bilo 68 odstotkov heteroseksualnih parov, 19 odstotkov samskih moških in 13 odstotkov samskih žensk. Po rojstvu je otroka je v rojstni list samodejno vpisan klient, ne glede na morebitno gensko sorodstvo nadomestne matere« (Global marec 2014 » Konec brezimnosti«). Medij skozi celoten članek navaja primere tujih držav, v katerih je zakonodaja že tako spremenjena, da omogoča nadomestno materinstvo in postopke oploditve z biomedicinsko pomočjo praktično ne glede na spolno usmerjenost in število oseb, ki želijo postati starši. S temi globalnimi podatki iz sveta želi medij sporočiti, da je morebiti že čas, da se spremembe glede zakonodaje na področju neplodnosti in oploditve z biomedicinsko pomočjo zgodijo tudi v Sloveniji. S samim naslovom članka avtor opozori na »brezimnost« - s tem želi povedati, da je socialni starš tisti, ki je vpisan v rojstni list in seveda si otroka tudi želi. Članek torej pozitivno reprezentira socialno starševstvo in hkrati spodbuja spremembe v Sloveniji. Pravico do postopkov oploditve z biomedicinsko pomočjo bi morali imeti tudi istospolno usmerjeni ter samski.

Postavlja se tudi vprašanje ali je nadomestno materinstvo lahko razumljeno kot pomoč neplodnim ali gre za trgovanje z ljudmi. Strokovnjaki trdijo, da stroka tega ne sme dovoliti. Mediji zelo izpostavljajo problem prodaje spolnih celic in plačilo nadomestnega materinstva, gre za sporno temo, kar naredi članke za bralce zanimive. Poleg tega se večja število parov, ki ne morejo imeti otroka po naravni poti. Nekateri razumejo nadomestno materinstvo kot pomoč neplodnim v tem smislu, da se nadomestno mati oplodi z jajčno celico ženske, ki želi

otroka in se s tem omogoči, da par dobi svojega biološkega otroka. Na drugi strani pa nasprotniki dojemajo nadomestno materinstvo kot etično in moralno nesprejemljivo, saj osebe, ki želijo dobiti otroka, nadomestni materi plačajo za rojstvo otroka.

Mediji veliko prostora namenijo tudi nadomestnemu materinstvu: »Ni res, kar misli veliko ljudi, da se za nadomestno materinstvo odločajo ženske zaradi revščine ali socialne stiske. Biološka mati najinega otroka je iz urejene družine srednjega sloja, z dobrim finančnim položajem« (Jana, št. 23, »Oči in oči«). Medij vzpostavi tu pozitivno stališče do nadomestnega materinstva in skuša s primerom odpraviti predsodek, da je za odločitev žensk za nadomestno materinstvo poglavitni finančni razlog.

4.2.5. Medijske reprezentacije pluralnosti družin

4.2.5.1. Pluralnost družinskih oblik v katoliških revijah

Predvsem v katoliških revijah (Naša družina, Božje okolje) najdemo negativne poglede na nebiološkost starševstva. Tako najdemo v Naši družini (št. 3, 2014, »Otroci srečni tudi na zemlji«) povečevanje naravnega starševstva. »Najmanj sreče na zemlji pa imajo otroci, ki so žrtev zakonskih ločitev in novih zvez. Kako nesrečen je otrok, ki na primer vsakih sedem let dobi drugega »očka« ali drugo »mamico«. Čeprav jim morda tudi »novi starši« želijo dobro, jim ne morejo dati najlepšega, to je resničnih »nebes« na zemlji. Nebesa na zemlji so otrokom sposobni v polnosti dati samo ljubeči »lastni« starši. Da so otroci staršem podarjeni iz nebes pogosto beremo v Svetem pismu. Pretresljiva je zgodba o Izaku. Boga je prosil za svojo ženo, ker je bila nerodovitna. Gospod ga je uslišal in Rebeka je spočela in mu rodila dvojčka (MZ, 25, 21)«. Poleg tega, da gre za glorificiranje naravnosti starševstva pa se avtor sklicuje na Sveto pismo, kjer je Rebeka spočela dvojčka po božji milosti – torej ne le, da ni bila več »nerodovitna«, je po katoliških vrednotah imela kar dva otroka in ne samo enega, kar seveda ne bi ustrezalo patriarhalni družini. Uporabljen je tudi izraz, da je bila Rebeka nerodovitna, tu kot prvič gre za poudarjanje ženske neplodnosti, kar ni skladno s krščanskim ženskim mitom o materinstvu in drugič, izraz je stigmatizirajoč, kot bi rekli, da je bila jalova.

V reviji Naša družina (februar 2012), pod člankom »Otrok potrebuje dom z očetom in materjo« je prisotno glorificiranje jedrne družine, čemur smo priča že v samem naslovu.

Članek podkrepi še slika z materjo, očetom in dojenčkom in s tem izključuje vse ostale oblike družinskega življenja v Sloveniji.

Avtor članka še navaja: »V evropski raziskavi vrednot so ugotavljali, v kolikšni meri so ljudje prepričani, da otrok potrebuje dom tako z očetom kot tudi z materjo, da bo srečno odrasel. Dobljeni podatki kažejo, da je to prepričanje zelo razširjeno oziroma skoraj splošno. Tako je prepričanih skoraj devetdeset odstotkov (natančno 87,3%) prebivalcev Slovenije. Med poročenimi tako misli 90,7%, med razvezanimi 84% in tudi 82% tistih, ki živijo v zunajzakonski skupnosti. Zanimivo je, da je takšnih stališč več med moškimi (90,4%) kot med ženskami (84,7%). Glede na vernost je največji delež tistih, ki menijo, da za srečno otroštvo otrok potrebuje dom z očetom in materjo, med vernimi (90,9%), med nevernimi je najti takšno prepričanje pri 79,5%, najmanj (73,9%) pa med prepričanimi ateisti.« (Naša družina, februar 2012 »Otrok potrebuje dom z očetom in materjo«). Medij skuša s statističnimi podatki bralce pozvati k temu, da si ustvarijo naravno družinsko skupnost, v kateri so združeni mati, oče in otrok, saj je to pogoj za srečno otroštvo.

Tabela 3: Oblike slovenskih družin

Družine Slovenija	1991		2002		2011	
	Število	%	Število	%	Število	%
Vse družine	551.899	100 %	555.945	100 %	567.347	100 %
Zakonski par z otroki	325.622	59 %	294.726	53,0 %	237.422	41,8 %
Zakonski par brez otrok	109.594	19,9 %	114.835	20,7 %	125.489	22,1 %
Zunajzakonska partnerja z otroki	12.408	2,2 %	29.285	5,3 %	49.122	8,7 %
Zunajzakonska partnerja brez otrok	4.966	0,9 %	12.807	2,3 %	12.185	2,1 %
Mati z otroki	85.214	15,4 %	89.683	16,1 %	119.706	21,1 %
Oče z otroki	14.095	2,6 %	14.609	2,6 %	23.423	4,1 %

Članek v reviji Naša družina prikazuje realno sliko oblik slovenskih družin, vendar poudarijo, da otrok za srečno otroštvo potrebuje jedrno družino. Revija Nova Družina vsebuje katoliško tematiko in zato tudi v tem članku seznanja bralce, da bodo njihovi otroci srečni le, če bodo živeli z materjo in očetom. To so podkrepili z raziskavo, kjer je vidno ozkogledno mnenje Slovencev v kakšni družini naj bi odraščal otrok, da bo srečen. Katoliški mediji so v članku uporabili tabelo (glej tabela 3), kjer iz statističnih podatkov lahko vidimo, da se zmanjšuje

delež zakonskih par z otroki, narašča pa število zunajzakonskih partnerstev z otroki, kar skuša medij opozoriti, da ni v skladu s krščanskimi normami. Za normo velja tradicionalna družina poročenega heteroseksualnega para z otroki, vse ostale družinske oblike niso ustrezne in vzgoja otrok v njih bi bila nepravna.

V katoliški reviji Naša žena najdemo nagovarjanje bralcev, da podprejo poroke, saj se več kot polovica otrok rodi zunaj zakonske zveze. Nujnost otroka, da se družina smatra za družino: »Otrok poroči starše«. Vemo, da je za obstoj družine potreben otrok, vendar je danes stališče medijev, da starši sklenejo zakonsko zvezo zaradi reprodukcije otroka povsem odveč, saj vemo, da vse več otrok živi v zunajzakonskih skupnostih in zaradi sklenitve zakonske zveze med partnerjema otrok ne doživlja nič drugačne skrbi in čustvene opore, kot v zunajzakonski skupnosti.

Mediji reprezentirajo tudi svetopisemske zgodbe, s katerimi utrjujejo krščanske, tradicionalne poglede na družino.

»V Svetem pismu pa so opisani tudi primeri, ko starši otroka niso mogli dobiti po naravni poti. Tako na primer je Abrahamu prvega potomca rodila ženina dekla Hagara. Abram in Saraja dolgo nista imela otrok, čeprav je Bog obljubil Abram: *»Iz tebe bom naredil velik narod.«* Zato sta se odločila, da zaposlita nadomestno mater (to je bilo verjetno običajno): Sarajina dekla Hagara je Abram rodila sina Izmaela. Ko je Sara videla sina Egipčanke Hagáre, ki ga je rodila Abrahamu, kako se igra, je rekla Abrahamu: *»Naženi to deklo in njenega sina! Kajti sin te dekle ne sme dedovati skupaj z mojim sinom Izakom.«* Ta beseda Abrahamu zaradi sina ni bila prav nič pogodu. Bog pa mu je rekel: *»Naj ti ne bo žal ne dečka ne dekle! Poslušaj Saro, kar koli ti poreče! Kajti po Izaku se ti bo imenovalo potomstvo. A tudi iz deklinnega sina bom naredil narod, kajti tvoj potomec je (1 MZ 16).«* V nadaljevanju zgodbe spoznamo, da je razkol med Abrahamom in ženo Saro še dolgo bremenil generacije njunih potomcev, čeprav so bili deležni skrbnega in ljubečega starševstva. Ti otroci so živeli v »stranskih rokavih« reke življenja« (Naša družina, 2012).

Medij z zgodbo pokaže, da je nadomestno materinstvo sicer prisotno že skozi zgodovino in ne gre za nov družbeni pojav. Gre za izrazito negativno medijsko poročanje, saj ponazarja Saro – kot Izakovo socialno mati v najslabši luči. Ona, torej ženska naj bi bila tista, ki zahteva, da se Izakova biološka mati izžene iz dežele. Takšne reprezentacije lahko negativno vplivajo na razumevanje vloge socialnih mater – so tiste, ki si otroka lastijo in nikakor ne želijo, da se

ohranjajo vezi med biološkim staršem in otrokom. Medij ponazarja, da se mora oče potemtakem nujno odločiti za življenje v zakonu. Iz zgodbe sicer ni natančno jasno kako sta Abraham in Sara dobila ostale potomce, predvidevamo lahko, da so bili tudi ti spočeti s pomočjo nadomestnega materinstva. Medij tu znova uporablja stigmatizirajoče izraze za socialne brate in sestre – »Ti otroci so živeli v »stranskih rokavih« reke življenja«. Torej želi s tem povedati, da zaradi vezi, ki niso bile biološke niso uspeli živeti srečnega otroštva.

4.2.5.2. Medijske reprezentacije spreminjanja vloge matere in očeta

V Ona najdemo odlomek iz knjige Alenke Puhar, z naslovom Prvotno besedilo življenja, ki pravi, da se zagovorniki tradicionalnih vzorcev v mislih vračajo v dobre stare čase, v patriarhalno urejeno srečno družino, polno idealov, ki je pa nikdar ni bilo. Celotni ideal družine se je spremenil, le spomnimo se starozaveznih biblijskih tekstov Izraela, kjer je bila velika družina največji blagoslov Boga: »Otrok bo toliko kot zvezd na nebu«. Avtorica nadaljuje: »Paradni konj družinske tehnologije je Lee Mingwei, bodoči oče brez ženske. S tehnološko pomočjo bo rodil iz svojega, moškega telesa. Zanima nas, kako bo to vplivalo na družinsko moralo, etiko, zakonodajo in pravila. Morda bo prišel čas, ki bo v mladini vzbujal nostalgijo: »Se spomniš, kako lepo je bilo včasih? Oh, da, lep je bil čas, ko smo še bili rojeni iz matere« (2010, št. 7, »Mati, oče in otrok«). Članek se nanaša na razglabljanje o novi tehnologiji, ko bodo v prihodnosti lahko rojevali tudi moški. Medij cinično piše o moškem, ki bo sposoben rojevati in ga označi s »paradnim konjem«. Opozarja na nemoralnost, ki jo bo takšno očetovstvo prineslo. Avtor želi opozoriti, da bo nemoralno samo zato, ker bo nenaravno in s tem rušilo mite o materinstvu, saj je ženska tista, ki ima naravno danost rojevanja. Vemo pa, da se bo nemoralnost pravzaprav posledica družbenega obsojanja, saj bo to očetovstvo predstavljalo deviantnost, saj moški doslej ni bil biološko sposoben rojevati otrok. Medij torej uporablja sarkazem in posmehljivost.

V reviji Ona najdemo negativno medijsko poročanje, nagibanje k tradicionalnim družinskim vlogam očeta in matere. »Družinski zakonik bi potreboval dimenzijo o potrebnosti očeta, o potrebi po očetu oz. natančneje po očetovski funkciji, za katero so vse analize pokazale, da je pogoj za funkcionalno odraščanje otroka. Otrok torej potrebuje dva starša. Kar otrok za odraščanje potrebuje, je, da ima dva funkcionalno različna starša, ki ga vzgajata dvotirno« (Ona 2011, št. 30 »O tem zakaj sta potrebna dva starša«). Medij razpravlja o nujnosti dveh

oseb različnega spola za »normalno« odraščanje otroka. Podpira se tradicionalno družino in nasprotuje sprejetju družinskega zakonika, ki ruši predstave te družine. Mediji torej na bralce vplivajo že pred referendumom o sprejetju družinskega zakonika in največkrat gre za negativno medijsko poročanje o pluralnosti družinskih oblik, v katerih otroci ne bodo mogli funkcionalno odraščati.

4.2.6. Medijske reprezentacije enostarševskih družin

O enostarševskih družinah najdemo zgolj dva članka, kar kaže na očitno ignoranco te oblike družine, matere, ki same skrbijo za otroka in zlasti očetje, ki sami skrbijo za otroka so popolnoma izključeni iz medijskih reprezentacij. V članku v Jani z naslovom »Mati korajža, mati zbranost« najdemo pogled avtorja na enostarševsko družino: »Predvideval sem, da bom v neprofitnem stanovanju, kjer živi mati samohranilka s štirimi otroci našel žalostno ozračje in kaotično družinsko življenje, a ni tako. Gre za to, da tako vsi predvidevamo, da se godi materam samohranilkam« (Jana, 2012, »Mati korajža, mati zbranost«). Tu se pokaže diskriminatoren pogled na matere, ki same vzgajajo otroke – potrebno se je vprašati zakaj družba v teh družinah pričakuje kaotično družinsko vzdušje, morebiti zato ker ni očetovske avtoritete, pomanjkanje vloge očeta. Takšna družina je sama po sebi obsojena na žalostno usodo, kot je verjetno še prevladujoče družbeno mnenje. Mediji ne predstavijo spreminjanja družinskih vlog in ne predstavijo dejstva, da za srečno družinsko življenje ne potrebujemo dveh staršev.

Mediji malo reprezentirajo enostarševske družine in morda je razlog tudi v tem, da je ta oblika družine bolj družbeno sprejemljiva od ostalih družinskih oblik, ki niso tradicionalne. Enostarševska družina za medije ne predstavlja več prostor izjemnega in deviantnega, zato ne objavljajo spektakularnih medijskih zgodb, ki bi pritegnile bralce.

4.2.7. Medijske reprezentacije splava

4.2.7.1. Medijske reprezentacije splava v katoliških revijah

Katoliške revije imajo docela negativen pogled na splav - avtorji in sogovorniki v prispevkih poročajo o splavu kot o »grozljivem dosmrtnem trpljenjem«. V enem izmed člankov (Naša družina, maj 2012, »Nikoli, res nikoli ne naredite splava«), kjer je ženska naredila splav, nagovarja bralce naj nikar ne storijo tega. Sama je dobila »sindrom popolne mame« (otrokom težko reče ne), občutke krivde.

V reviji Naša družina najdemo članek o mitu o boljši varnosti žensk zaradi legalizacije splava, ki navaja podatke, ki so nastrojeni proti legalizaciji splava. »Veliko žensk po umetnem splavu ne more zanositi, ženske, ki so naredile splav, umirajo pogosteje kot tiste, ki so rodile. Rak na dojki se pogosteje pojavlja pri ženskah, ki so naredile splav. Zanimive pa so tudi ugotovitve iz držav, kjer je splav prepovedan. Umrljivost mater v Čilu je po prepovedi splava upadla in je danes med najnižjimi na svetu. Po podatkih je umrljivost najnižja na Irskem, kjer imajo strogo zakonodajo o splavu (dovoljen je le, če je ogroženo zdravje ženske). Človek se vpraša, zakaj teh podatkov ne najdemo v nobenem učbeniku o spolni vzgoji v osnovnih in srednjih šolah?« (Naša družina, junij 2012 »Varen splav? Mit o boljši varnosti žensk zaradi legalizacije splava«).

Avtor članka želi s podatki iz določenih držav doseči, da bi se bralci zamislili kako nevaren je lahko splav za žensko, ki le tega naredi. Sprašuje se celo o tem zakaj teh podatkov ne objavljajo v šolskih učbenikih, da bi ozavestili mlade o nevarnostih splava. Gre za katoliško revijo, ki v skladu s svojimi prepričanji gleda na splav kot konec življenja, saj splav pomeni smrtni izid za otroka. Vendar poudarja, da splav ne predstavlja smrtnega izida samo za otroka, temveč tudi za žensko, ki je splav naredila. Torej se kaže radikalno obsojanje ženske s strani medija. Avtor napeljuje k dejstvu, da bi bilo nujno potrebno statistiko o nevarnosti splava uvesti v šolsko literaturo in učiti otroke o negativnih straneh, ki jih le ta prinaša. Avtor tu ne upošteva kulturnih razlik med zahodno družbo in srednjeameriško družbo, ko predstavi, da je umrljivost mater v Čilu po prepovedi splava manjša. Gre za navajanje dejstev, ki niso

natančno preverjena, zgolj z namenom vzbuditi v bralcih (predvsem bralkah) občutek nelagodja, ker dopuščajo (oziroma ne storijo nič proti temu) da se splav zakonodajno prepove. Podaja ostro kritiko legalizacije splava, torej varen splav ne more obstajati in gre zgolj za mit o boljši varnosti žensk.

Avtor tega članka še doda: » Ali ste že kdaj pomislili, da z davkoplačevalskim denarjem vsako leto v Sloveniji naredijo več tisoč splavov? Po drugi strani pa na posvojitev otroka neplodni pari čakajo leto ali več. Čas je, da tudi v Sloveniji stopimo korak naprej – za življenje!«. Pisec članka želi vzbuditi davkoplačevalcem zavest, da se njihov denar porablja za splave, kar je po njegovem mnenju nedopustno. Članek zaključí s spodbudo za prihodnost, v kateri bi se mogli zavzeti proti legalizaciji splava. Skušá vzbuditi občutek krivde, ker državljani namenjamo davkoplačevalski denar za splave in izkoristi neplodne pare za primer žrtev, ki zaradi oseb, ki naredijo splave, tako dolgo čakajo na posvojitev. Skušá po eni strani tudi doseči to, da bi osebe, namesto splava, otroka rodile in oddale v posvojitev, kar pa je pozitivna krščanska vrednota.

V reviji Naša Žena (maj 2012, »Nikoli, res nikoli ne naredite splava!«) spet zasledimo ostro nasprotovanje splavu. »Splava ni konec, temveč začetek velike nočne more. Hudo trpljenje spremljajo tihe, nevidne solze strašne bolečine, ki tečejo po ranjeni in neutolažljivi duši.« Gre za poetično obarvan jezik, ki bralcu prizadenejo sočutje in hkrati opozorilo, da tega ne smejo nikoli storiti, če ne želijo vse življenje trpeti.

V Naši družini zasledimo članek, ki ga spremlja resnična zgodba ženske, ki je naredila splav. »V svoji nemoči sem se potopila v depresijo, sovraštvo do sebe, ženski čuti so popolnoma zaspali v meni, ko sem spoznala, da sem uničila lastnega otroka. Od takrat naprej me spremlja obup, sindrom popolne mame (otrokom težko rečem »ne«), občutek krivde, razne bojazni, nezmožna sem se sprostiti, živim v večnih dvomih, imam telesne in čustvene rane, ki se nikoli ne bodo zacelile, v svojem srcu nosim veliko žalost in nenehno bolečino. Resnični obraz tega dejanja ni konec, temveč začetek velike nočne more. Zaradi tega dejanja preživljam živi pekel. Sedaj vidim, da je šlo za veliko prevaro hudega duha, ki mi je obljubljal odrešenje, deležna pa sem hujšega trpljenja, kot sem si ga lahko kdajkoli predstavljala. S svojo zgodbo želim povedati vsem, ki tole berete (in prosim povejte še drugim): nikoli, res nikoli ne naredite splava. Resnica o splavu je zelo kruta, vendar se moram soočati z njo in živeti naprej z grozljivim dosmrtnim trpljenjem« (Naša družina, 2014, št. 4., »Otrok je čudovit božji dar«).

Medij s takšnimi »tragičnimi« osebnoizpovednimi zgodbami mater, ki so naredile splav poudarja žensko vlogo v družbi, ki je izrazito tradicionalna. Ženska vloga naj bi bilo materinstvo, ki je po krščanskem prepričanju obravnavano kot človekovo obvladovanje narave, torej ženska, ki naredi splav, potemtakem naredi greh, s katerim more živeti celo življenje. Medij skuša vzbuditi v ženskah občutke krivde, ponižnosti. Gre za poudarjanje patriarhalnih vzorcev, poudarjanje ženske kot šibke in podrejene, žensko naj bi torej vodila le čustva in ne razum. Ženska torej ne sme nikoli delovati proti svoji ženski vlogi in lastnostim, sicer nastopijo nenaravna, anomalna in trajno nesprejemljiva stanja. To bi bil zločin nad naravo in tak bi se sam maščeval. Prav to želi medij pokazati, z »grehom« (splavom), ki ga je ženska v zgodbi storila nad naravo, mora trpeti.

V katoliških revijah se tudi pri splavu najde gledanje na biološko reprodukcijo kot nekaj naravnega, v kar ne sme poseči človeški faktor. Tako v Naši družini (Št. 3, 2014, »Si upaš sprejeti nenačrtovano nosečnost«) najdemo promocijo zavoda Živim, kjer pomagajo mamam, ki nenačrtovano zanosijo. »Predstavimo jim postopek umetne prekinitve nosečnosti ter posledice, ki jih ta prinaša. Naravno načrtovanje rojstev popolnoma upošteva božji načrt za človeško spolnost. On je ustvaril ženski cikel v katerega je – ne brez razloga – postavil tudi neplodne dni. Tisti, ki so bili na strani življenja, se pri splavu velikokrat znajdejo v vlogi sodnika, ki presoja in obsoja. A vsak, kdor je žrtev splava ima pravico do sočutne besede, do pomoči, odpuščanja, miru, kar daje le Bog. Po statističnih podatkih se 75% mater odloči za splav zaradi prisile druge osebe (staršev, partnerja oz. moža, prijateljev). Je družba, ki podpira mame v najbolj ranljivem obdobju – nosečnosti, samo sanje?« (Naša družina, št. 3, 2014, »Si upaš sprejeti nenačrtovano nosečnost«).

Medij se sklicuje na posebnosti ženske narave → »On je ustvaril cikel v katerega je – ne brez razloga – postavil tudi neplodne dni« in utrjuje tradicionalno žensko vlogo, torej ženska kot mati. Po eni strani želijo podpreti matere, ki so naredile splav in opozarjajo na sočuten pristop do žensk v tem ranljivem obdobju, po drugi strani pa je jasno sporočilo medija, da naj ženska razmisli, če se splača biti žrtev, ki jo bo družba celo življenje obsojala zaradi splava. Vidno je močno obsojanje umetnega splava in velika podpora materam, ki so imele spontan splav.

Mediji reprezentirajo splav večinoma samo v katoliških revijah, saj te poudarjajo tradicionalne in patriarhalne vloge matere. Kako močno želijo vplivati na odločitev žensk, da ne storijo splava vidimo že samo po tem, da je leta 2013 celotna številka revije s podnaslovom

»Živi in pusti živeti« (Božje okolje, št. 6) posvečena samo splavu. Gre za jasno nagovarjanje proti legalizaciji splava in spodbujanje k višji rodnosti. Medij se obrača na ženske in poudarja mite o materinstvu, nikjer ne najdemo vloge očeta, ki živi z žensko, ki je naredila splav. Gre za očitno kritiko »nemoralne« ženske odločitve, ki je stopila proti naravi in uničila človeško življenje. Najdemo primere, ko so ženske, ki so storile splav, doživele božje spreobrnjenje in postale »pro-life« aktivistke. Medij torej kaže, da se ženska strašnega greha in krivde lahko opere samo na način, da pomaga žrtvam splava in deluje proti njemu.

Zanimivo je, da razen v katoliških revijah (Naša žena in Božje okolje) ne najdemo negativnega medijskega poročanja o splavu in tradicionalnih vlogah starševstva. V ostalih družinskih revijah sem sicer našla članka o spontanem splavu, ki ga nisem vključila v kritično analizo, saj v teh primerih ne gre za družbeno kritične poglede na matere in starševstvo nasploh. Razlika med spontanim in umetnim splavom je torej stigma umetnega splava in mater, ki se odločijo za to dejanje, saj z zavestno odločitvijo odstopijo od tradicionalnega materinskega lika. Umeten splav pomeni poseg v naravno in nenaravno je kot tako po tradicionalnih vrednotah tudi nemoralno.

4.2.7.2. Medijske reprezentacije o svobodnem odločanju skrbi za otroka

V Jani najdemo članek o anonimnih zibelkah (»baby boxes«), ki kritično preudarja prednosti in slabosti tega fenomena v različnih državah. »V idealnem svetu bi bil vsak rojen otrok tudi zaželen in ljubljen. V idealnem svetu bi imel izpolnjene vse pravice, ki mu jih podeljujejo Združeni narodi v Deklaraciji o otrokovih pravicah. Vendar ne živimo v idealnem svetu in rojevajo se tudi otroci, za katere starši ne želijo ali ne morejo skrbeti. Večina jih konča v kolesju sistema, in če imajo srečo pri ljubeči posvojiteljski družini. Najbolj nesrečni pa končajo odvrženi v kakšnem temačnem kotu ali smetnjaku. Anonimne zibelke ali baby boxes so v številnih državah uvedli prav zato, da se to ne bi več dogajalo. Združeni narodi so jim zdaj napovedali vojno. Mnenja so, da kršijo otrokove pravice in da bi obstajajo boljši načini, kako zmanjšati število zapuščenih ali celo umorjenih otrok. Pozna jih 11 evropskih držav – Avstrija, Belgija, Češka, Nemčija, Madžarska, Italija, Latvija, Litva, Poljska, Portugalska in Slovaška« (Jana 2012, »Življenja rešujejo ali jih uničujejo«).

Mediji podajajo tudi kritične članke, ki opozarjajo na nove načine o svobodnem odločanju skrbi za otroka. Bralcu predstavijo tako pozitivne kot negativne prednosti in slabosti anonimne oddaje otroke v »anonimne zibelke« in puščajo prosto izbiro razmišljanja o tem

fenomenu. Tako vidimo, da medij nima nujno vedno namena vplivati na spremembo stališč pri bralcih, ampak včasih zavzame tudi nevtralno stališče, podaja zgolj informacije in že z naslovom nakaže, da pušča v razmislek javnosti.

Medij še navaja, da je psihologinja Maria Herzog je za Guardian povedala: »Otrok ima po konvenciji Združenih narodov pravico poznati svoje starše, svoje ime in narodnost. Države, ki dopuščajo anonimne zibelke, to pravico kršijo.« Prepričana je, da bi morali zibelke zamenjati z boljšo politiko načrtovanja družine, osveščanjem in preprečevanjem neželenih nosečnosti« (Jana 2012, »Življenja rešujejo ali jih uničujejo«). Naloga medija je torej včasih tudi zgolj predstaviti zanimive nove pristope na področju družinskega življenja, gre za podatke, ki bralce pritegnejo k branju in hkrati omogočajo, da si sami ustvarijo mnenje in stališča do vprašanja glede prihodnosti anonimnih zibelk v Sloveniji.

4.3. Analiza uporabljenih slik

V medijskih prispevkih najdemo še vedno v večini le slike jedrne družine, heteroseksualnih staršev z njihovimi otroci, še posebej je to zastopano v katoliških revijah (Naša družina, Božje okolje). V redkih prispevkih o socialnem starševstvu, ki govorijo o družinskem zakoniku in istospolnih partnerstvih najdemo tudi fotografije istospolnih družin.

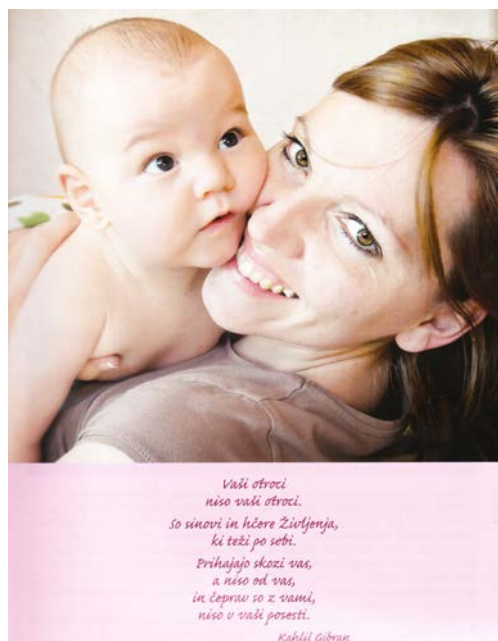
Slika 1: *Naša žena*, št. 3, 2012, »Družina kot znanilka družbenih sprememb«

Fotografija sicer prikazuje samo heteroseksualne družine z otroci in enostarševske družine, klub temu da je bil namen članka z naslovom »Družina kot znanilka družbenih sprememb« predstaviti različne oblike družin. Medij je upošteval samo število staršev in pokazal, da za funkcioniranje družine otrok ne potrebuje nujno dveh staršev, po drugi strani pa je zapostavil istospolne družine, razširjene družine.

Slika 2: Ona, 21. februar 2012, »Hčerka nove punce brata očetove bivše«

Avtorica članka je želela prikazati, da v otroških slikanicah družina pogosto prikazana tako, da jo sestavljajo mama, oče in otroci. Pri bralcih v drugačnih skupnostih to sproža nelagodje, če ne celo frustracije. Tudi sami otroci ne vedo kako poimenovati svoje starše (predvsem v primeru reorganiziranih družin).

Slika 3: Mama, junij-avgust 2012

V medijih (glej sliko 3) velikokrat zasledimo poudarjanje vloge matere in mita o materinstvu, torej da mati potrebuje otroka in se tako uresniči kot ženska. Prav tako mediji z reprezentacijami želijo prikazati, da otrok za srečno otroštvo potrebuje mater. A prav v tem prispevku najdemo verz, ki napeljuje na dejstvo, da otroci niso naša last, ampak »sinovi in hčere Življenja« - torej gre hkrati za sporočilo bralcem, da si otrok ne moremo lastiti – »Čeprav so z vami, niso v vaši posesti«. To si lahko bralec razlaga na način, da si kljub biološki vezi, starši otrok ne morejo lastiti.

4.4. Statistična analiza obravnavanih dimenzij

Izbrane prispevke sem statistično analizirala glede na šest dimenzij povezanih z raziskovalnimi vprašanji. Vsak članek sem večkrat natančno prebrala in nato označila odgovore za posamezno dimenzijo. Dimenzije so na kratko opredeljene in opisane spodaj.

4.4.1. Opredelitev dimenzij

- Kdo v prispevku govori

Gre za vprašanje, čigave besede prispevek predstavlja, lahko gre za citirane ali povzete besede ali pa se že iz prispevka sklepa, za čigav zorni kot poročanja gre. Socialni starši/družina so označeni kot »oni«, vsi ostali akterji pa kot »mi« - tisti, ki nismo socialni starši/družina (avtor članka, medij). Možno je, da ponekod prispevek predstavlja oba vidika »njih« in »nas«, zato sem v takih primerih določila tudi kdo je v ospredju, tako da so skupno nastale 4 kategorije (Mi, Mi in Oni, Oni in Mi, Oni).

- Socialno starševstvo kot problem

Pri tej dimenziji ugotavljam ali je prispevek napisan tako, da iz njega veje prepričanje, da je socialno starševstvo problem, ali prispevek tega ne nakazuje. Oblikovala sem tri kategorije odgovorov (Da, Ne, Delno).

- **Oblika socialnega starševstva**

Pri tej dimenziji sem prispevke razvrstila v sedem kategorij glede na obliko socialnega starševstva, ki ga prispevek prikazuje.

- **Vrste problemov**

V tej dimenziji predstavljam vrste problemov, ki se pojavljajo v prispevkih v zvezi s tematiko socialnega starševstva. Kategorije sem dobila tako, da sem med branjem člankov k vsakemu pripisala kateri je ključni problem, ki je v dotičnem članku izpostavljen v povezavi s socialnim starševstvom.

- **Iskanje in oblike rešitev**

Ta dimenzija se osredotoča na morebitne ponujene rešitve za probleme, ki so v prispevkih predstavljeni. Zanima me, ali avtorji skušajo najti rešitve ali ne, ter kakšne so te ponujene rešitve. Odgovore sem razdelila v 3 kategorije (Da, Ne, Ni relevantno).

- **Pozitivno ali negativno medijsko poročanje**

V tej dimenziji sem se osredotočila na pisanje avtorja prispevka in skušala zaznati besede, besedne zveze in fotografije, ki kažejo ali gre za pozitivno ali negativno medijsko poročanje o socialnem starševstvu. Odgovor sem oblikovala v dve kategoriji odgovorov (Pozitivno medijsko poročanje, Negativno medijsko poročanje).

Za boljši pregled so vse dimenzije za statistično analizo ponazorjene v tabeli 4.

Tabela 4: Preglednica vseh dimenzij in kategorij odgovorov

DIMENZIJA	KATEGORIJE ODGOVOROV
Kdo v prispevku govori	• Mi • Mi in Oni • Oni in Mi • Oni
Socialno starševstvo kot problem	• Da • Ne • Delno

Oblika socialnega starševstva	• Posvojiteljska družina • Reorganizirana družina • Istospolna družina • Enostarševska družina • Neplodnost in postopki oploditve z biomedicinsko pomočjo • Pluralnost družinskih oblik (vključen družinski zakonik) • Splav
Vrste problemov	• Nesprejemanje istospolnih partnerstev v družbi • Premalo poznavanje družinskega zakonika • Inštitut rejništva ne služi več svojemu prvotnemu namenu. Vse več otrok doma trpi zlorabo in nasilje • Pomanjkljivost družinskega zakonika – ne izenačuje pravic istospolnih parov s heteroseksualnimi • Premalo pozornosti namenjeno družinskemu zakoniku s strani družbe, preveč pasivni in se podrejamo večinskemu mnenju • Geji in lezbijke kot drugorazredni državljani • Problem definicije družine – npr. vnuk in babica, ki skrbi zanj niso opredeljeni kot družina znotraj zakona • Dolgi in dragi postopki posvojitve

	otrok • Posvojeni otroci definirani kot drugačni in so še vedno »eksotika« • Trgovina s spolnimi celicami, nadomestno materinstvo in reproduktivni turizem kot moralno sporna dejanja • Umeten splav kot problem – »lahko prinese grozljivo dosmrtno trpljenje« • Neplodnost kot tabu • Roboti kot družinski pomočniki nove generacije • Omejevanje izbire ljudi ob porodu, ki si jih bodoča mamica želi ob sebi • Stigmatizacija istospolnih partnerstev – homoseksualci z otroci so problem družbe
Iskanje in oblike rešitev	• Da • Ne • Ni relevantno
Pozitivno ali negativno medijsko poročanje	• Pozitivno medijsko poročanje • Negativno medijsko poročanje
Oblike rešitev	• Spodbujanje k upoštevanju istospolnih partnerstev • Seznanitev z novostmi, ki jih prinaša družinski zakonik, spodbujanje k udeležbi na referendum o družinskem zakoniku • Spodbujanje k aktivni udeležbi na referendum o družinskem zakoniku,

	pozivanje k strpnosti in sprejemanju »drugačnih« • Upoštevanje istospolnih partnerstev, posvojitve s strani istospolnih partnerjev • Možnost zdravljenja neplodnosti, spodbujanje pa tudi k posvojitvam • Spodbujanje k meddržavnim posvojitvam, integracija afriških otrok v slovensko družbo • Nagovarjanje proti legalizaciji splava • Spodbujanje ljudi k udeležbi na blogu proti legalizaciji splava • Rešitev srečnega otroštva je v jedrni družini • Spodbujanje k branju knjig, ki pišejo o novih oblikah družin/socialnem starševstvu tako otrokom kot staršem • Varna navezanost otroka in starševska skrb pred krvnim sorodstvom
--	---

4.4.2. Kdo v prispevku govori

Tabela 5: Razvrstitev prispevkov glede na dimenzijo Kdo govori

KDO GOVORI	f	%
Mi	34	31,78
Mi in Oni	19	17,76

Oni in Mi	29	27,10
Oni	25	23,36
SKUPAJ	107	100

Iz tabele 5 še enkrat opredeljujem štiri kategorije: kategorija »MI« predstavlja medij oziroma avtorja članka, »ONI« predstavljajo socialne starše/družine, pri kategoriji »MI in ONI« ter »ONI in MI« pa, da v članku torej večinoma govorijo eni ali drugi. Nikakor kategorija »ONI« in »MI« ne predstavlja izključevanja, torej poudarjanja tujosti, ampak sem s temi oznakami samo ustvarila kategorije za lažji statistični pregled z namenom prikazati, koliko so sami socialni starši in otroci vključeni v medijske reprezentacije, torej ali govorijo sami zase (»ONI«), ali večinoma govori avtor članka oziroma medij (»MI«).

Tabela 5 prikazuje, da skoraj v polovici prispevkov poročajo o socialnem starševstvu avtorji članka sami, v približno tretjini prispevkov pa govorijo socialni starši oziroma otroci sami. To kaže na to, da socialni starši še vedno premalo sami govorijo znotraj prispevkov, saj se problemi navezujejo na njih. Namesto tega rešitve v večini prispevkov predlaga avtor besedila, socialni starši imajo to priložnost v samo tretjini prispevkov. Mediji bi morali zagotoviti več prostora za poglede socialnih staršev in njihovih otrok samih, saj bi tako dobili več besede v odločanju, njihova podoba v javnosti pa bi odsevala večjo realnost teh družin. Raziskava je pokazala, da smo priča izključevanju glasu kot obliki diskurzivne diskriminacije, saj so znane osebnosti kot so politiki, slavni itd. v medijih predstavljene z imenom in priimkom, medtem ko je bil glas socialnih staršev in otrok iz socialnih družin zožen in poenoten v eno mnenje.

4.4.3. Socialno starševstvo kot problem

Tabela 6: Socialno starševstvo kot problem s strani medija

SOCIALNO STARŠEVSTVO KOT PROBLEM	f	%
Da	23	21,50
Ne	76	71,03
Delno	8	7,48

SKUPAJ	107	100
---------------	-----	-----

Že osnovna naravnost in nekako tudi poslanstvo medijev je, da poročajo o dogodkih v družbi, ki so vidni in opozarjajo na težave. Ne preseneča torej, da se socialno starševstvo oziroma družine poroča predvsem v povezavi s težavami, ki jih imajo. Od načina poročanja in vsebine je odvisno ali takšno poročanje predstavlja socialno starševstvo kot problem ali ne. V večini prispevkov (73,74 %) se o socialnem starševstvu ne poroča kot o problemu, v 20,20% poročanja pa je predstavljeno kot problem. Takšno poročanje je po večini najti v kataloških revijah kot so Naša družina in Božje okolje, saj so še vedno nagibajo k tradicionalnim vrednotam in vidijo jedro, heteroseksualno družino kot edino primerno družino v naši družbi. Prav tako je v veliki meri opazno nasprotovanje legalizaciji splava.

4.4.4. Oblika socialnega starševstva

Tabela 7: Oblika socialnega starševstva

OBLIKA SOCIALNEGA STARŠEVSTVA	f	%
Posvojiteljska družina	21	19,63
Pluralnost družinskih oblik (vključen družinski zakonik)	23	21,50
Istospolna družina	21	19,63
Reorganizirana družina	4	3,74
Enostarševska družina	2	1,87
Neploidnost in postopki oploditve z biomedicinsko pomočjo	21	19,63
Splav	15	14,02
SKUPAJ	107	100

Mediji v večji meri poročajo o pluralnosti družinskih oblik in družinskem zakoniku, saj je bila to v letu 2012 ena glavnih medijskih vsebin, nekaj člankov o pluralnosti družinskih oblik najdemo tudi v prejšnjih letih. Takoj za tem pa poročajo o istospolnih družinah, sledijo posvojitelske družine. Predvsem v zadnjem letu je veliko zastopana tema neplodnost in postopki OBMP. To je precej aktualna tema tako v katoliških (Naša družina, Božje okolje) kot tudi v ostalih nekatoliških revijah. Je pa tema splava po večini zastopana v katoliških revijah, kjer pišejo predvsem o nevarnosti splava in proti legalizaciji splava. Tudi teme o istospolnih družinah niso zastopane v katoliških revijah, saj te podpirajo le heteroseksualna partnerstva. Le štirje prispevki so bili namenjeni reorganizirani družini in samo dva enostarševski družini.

4.4.5. Vrste problemov

Mediji v prispevkih poročajo o različnih problemih v zvezi s socialnim starševstvom. Pri nekaterih gre za pozitivno medijsko poročanje o problemih, pri nekaterih pa za negativno.

- Nesprejemanje istospolnih partnerstev v družbi
- Premalo poznavanje družinskega zakonika
- Inštitut rejništva ne služi več svojemu prvotnemu namenu. Vse več otrok doma trpi zlorabo in nasilje
- Pomanjkljivost družinskega zakonika – ne izenačuje pravic istospolnih parov s heteroseksualnimi
- Premalo pozornosti namenjeno družinskemu zakoniku s strani družbe, preveč pasivni in se podrejamu večinskemu mnenju
- Geji in lezbijke kot drugorazredni državljani
- Problem definicije družine – npr. vnuk in babica, ki skrbi zanj niso opredeljeni kot družina znotraj zakona
- Dolgi in dragi postopki posvojitve otrok
- Posvojeni otroci definirani kot drugačni in so še vedno »eksotika«
- Trgovina s spolnimi celicami, nadomestno materinstvo in reproduktivni turizem kot moralno sporna dejanja

- Umeten splav kot problem – »lahko prinese grozljivo dosmrtno trpljenje«
- Neplodnost kot tabu
- Roboti kot družinski pomočniki nove generacije
- Omejevanje izbire ljudi ob porodu, ki si jih bodoča mamica želi ob sebi
- Stigmatizacija istospolnih partnerstev – homoseksualci z otroci so problem družbe

4.4.6. Iskanje in oblike rešitev

V tabeli 8 prikazujem ali je v prispevkih prisotno iskanje rešitev za obravnavano problematiko ali ne.

Tabela 8: Iskanje rešitev s strani medija

ISKANJE REŠITEV ZA PROBLEME	f	%
Da	61	57,01
Ne	9	8,41
Ni relevantno	37	34,58
SKUPAJ	107	100

V polovici primerov (55,55%) je iskanje rešitev prisotno, v 8,08% primerov iskanje rešitev ni prisotno, v 36,36 % pa iskanje rešitev ni relevantno. Predlagane rešitve so različne, kot so različni tudi obravnavani primeri.

Predlagane rešitve

V prispevkih prevladujejo predvsem rešitve v zvezi spodbujanja branja novega družinskega zakonika in spodbujanje k strpnosti do istospolnih partnerstev.

- Spodbujanje k upoštevanju istospolnih partnerstev
- Seznanitev z novostmi, ki jih prinaša družinski zakonik, spodbujanje k udeležbi na referendum o družinskem zakoniku

- Spodbujanje k aktivni udeležbi na referendum o družinskem zakoniku, pozivanje k strpnosti in sprejemanju »drugačnih«
- Upoštevanje istospolnih partnerstev, posvojitve s strani istospolnih partnerjev
- Možnost zdravljenja neplodnosti, spodbujanje pa tudi k posvojitvam
- Spodbujanje k meddržavnim posvojitvam, integracija afriških otrok v slovensko družbo
- Nagovarjanje proti legalizaciji splava
- Spodbujanje ljudi k udeležbi na blogu proti legalizaciji splava
- Rešitev srečnega otroštva je v jedrni družini
- Spodbujanje k branju knjig, ki pišejo o novih oblikah družin/socialnem starševstvu tako otrokom kot staršem
- Varna navezanost otroka in starševska skrb pred krvnim sorodstvom

4.4.7. Pozitivno ali negativno medijsko poročanje

V tabeli 9 prikazujem ali je prisotno pozitivno ali negativno poročanje o socialnem starševstvu.

Tabela 9: Pozitivno ali negativno poročanje o socialnem starševstvu

	f	%
Pozitivno medijsko poročanje	78	72,9
Negativno medijsko poročanje	29	27,10
SKUPAJ	107	100

Iz tabele 9 je razvidno, da je v več kot tretjini primerov prisotno pozitivno medijsko poročanje, v 27,10 % pa negativno medijsko poročanje.

5. RAZPRAVA

Razprava predpostavk

1. Mediji poročajo malo o socialnem starševstvu.

To predpostavko lahko potrdimo, saj najdemo v tiskanih medijih le malo prispevkov o socialnem starševstvu. Torej mediji večinoma reprezentirajo tradicionalne, heteroseksualne družine z otroci.

2. V medijskih prispevkih o družinah je nuklearna jedrna družina reprezentirana v večji meri kot ostale družinske oblike.

To predpostavko lahko potrdimo, saj so v večini revij prispevki še vedno namenjeni tradicionalni družinski obliki, torej jedrni družini, ki jo sestavljajo biološki starši in njihovi otroci. To lahko vidimo tudi preko fotografij, ki so dodane prispevkom in iz reklamne propagande, kjer najdemo heteroseksualne starše z otroki.

3. Medijski diskurz revij se spreminja glede na družbeno – politični kontekst.

Tudi to predpostavko lahko potrdimo, saj mediji o socialnem starševstvu največ poročajo v tistem času, ko je ta tema aktualna. Tako najdemo največ poročanja v letu 2012, v mesecu februarju in marcu, ko so mediji poročali o novem družinskem zakoniku, saj se je 25. marca 2012 približeval Zakonodajni referendum o družinskem zakoniku.

Opaziti je spreminjanje medijskega diskurza revij tudi v tem smislu, da katoliške revije kot so npr. Naša družina in Božje okolje še vedno reprezentirajo tradicionalne družinske oblike, torej jedrno družino staršev in otrok, nasprotujejo pa homoseksualnim partnerstvom, enostarševskim družinam, še posebej pa so nastrojeni proti legalizaciji splava.

4. Večinoma je prisotno negativno poročanje o socialnem starševstvu.

To predpostavko lahko ovržemo, saj je v več kot polovici prispevkov prisotno pozitivno medijsko poročanje o socialnem starševstvu. Vendar pa to še ne vpliva na to, da večina bralcev bere ravno te prispevke, ki pozitivno poročajo o socialnem starševstvu.

5. Medijski prispevki ne podajajo rešitev na prikazan problem.

V polovici primerov je iskanje rešitev prisotno, s čimer lahko predpostavko ovrzemo. Predlagane rešitve so v večini prispevkov konstruktivne in pozitivno naravnane.

6. Mnenja in stališča družinskih članov so izločena iz medijskih reprezentacij

Predpostavko lahko potrdimo, saj v polovici prispevkov govorijo socialni starši sami, v polovici prispevkov pa o socialnem starševstvu poroča avtor prispevka sam. To kaže na to, da socialni starši še vedno premalo sami govorijo znotraj prispevkov, saj se problemi pravzaprav navezujejo na njih. Namesto tega rešitve v večini prispevkov predlaga avtor besedila, socialni starši imajo to priložnost v samo polovici prispevkov.

Tiskani mediji o socialnem starševstvu večinoma pišejo nekoliko daljše in bolj obširne prispevke, ki pogosto podrobno opisujejo okoliščine oziroma se v obravnavane probleme tudi poglobijo.

Mediji v člankih v zvezi s socialnim starševstvom poročajo o pluralnosti družinskih oblik in družinskem zakoniku, saj je bila to v letu 2012 ena glavnih medijskih vsebin. Takoj za tem pa poročajo o neplodnosti in postopkih oploditve z biomedicinsko pomočjo.

Še vedno se v premajhni meri namenja pozornost iskanju rešitev. V najdenih prispevkih prevladujejo predvsem rešitve v zvezi spodbujanja branja novega družinskega zakonika in spodbujanje k strpnosti do istospolnih partnerstev. Premalo je ponujenih rešitev v zvezi z zakonodajnimi problemi s katerimi se srečujejo starši v različnih oblikah družin.

Mediji preko fotografij in vizualizacij še vedno prikazujejo tradicionalno družinsko obliko (heteroseksualni starši z otroci) kot prevladujočo družinsko obliko, zelo malo je fotografij istospolnih parov z otroki, enostarševskih družin, posvojiteljskih družin.

6. SKLEP

Z diplomsko nalogo sem želela prikazati, da je področje socialnega starševstva še zelo ranljivo in zahtevno. Vse kar je izven idealno-tipskih vzorcev je za večino ljudi napačno, nesprejemljivo ali celo deviantno. Na to vejo se včasih uvršča tudi socialno starševstvo.

Kot pravi Zaviršek (2009: 2) moramo najprej prepoznati neenakosti, da jih lahko presežemo. Pomembno je prepoznati pomembnost družine in ji naklanjati javno podporo.

Predvsem pozitivnih medijskih reprezentacij socialnega starševstva je veliko premalo, opaziti je, da se od leta 2009 pa do danes številka najdenih prispevkov bistveno ne spreminja, razlika se kaže samo v spremembah glede večjega poročanja medijev tudi o »socialnih starših« (prej se ta izraz ne uporablja). Kljub temu je izraz še vedno nepoznan in avtorji člankov velikokrat uporabljajo stigmatizirajoče izraze za opisovanje vezi med otroci in socialnimi starši.

Mediji želijo s svojimi reprezentacijami vplivati na bralce, podajajo informacije, ki nas kot osebe tudi oblikujejo. Zato moramo medijske članke vedno brati s kritičnim očesom in se ne pustiti manipulirati.

Vedeti moramo pri čem smo, kakšne so ideološke silnice v medijih, politiki in družbi. Mi moramo nadzirati njih, preden se one poigrajo z nami. Ustaviti indoktrinacijo otrok je naša pravica.

Človek mora slediti vsebinsko, nazorsko in stilno različnim medijem. Še bolj pomembno je, da njegov pogled seže tudi preko Slovenije, da vsaj občasno spremlja medije tudi iz drugih dežel, v drugih jezikih. S tem se lahko izogne predstavi, da je medijski svet točno tak kot je naš. Tako širimo spoznanje, pridobimo kritično distanco in se začnemo zavedati, na kakšne načine medij manipulira z bralcem in igralcem.

7. PREDLOGI

V socialnem delu bi si morali prizadevati za pozitivno medijsko poročanje o socialnem starševstvu. Ker mediji le malo poročajo o tej temi na ta način, da bi nesprejemanje različnih družinskih oblik predstavili kot družbeni problem, bi se morali socialni delavci zavzeti za objavo prispevkov strokovnih člankov in mnenj znotraj medijev. Ker so mediji pomemben del socializacije, bi se mogli osredotočiti na bolj pozitivno pisanje o socialnem starševstvu, narediti nekrvno sorodstvo vidnejše in s tem bi seveda prispevali tudi k večji strpnosti do članov družin, ki ne pripadajo tradicionalni družinski obliki.

V Sloveniji je tudi očiten primanjkljaj otroških slikanic, ki prikazujejo netradicionalne oblike družin, socialni delavci kot aktivni pobudniki sprememb bi morali najprej promovirati že obstoječo literaturo na temo socialnega starševstva (v vrtcih, šolah, zavodih, ure pravljic) in hkrati po svojih zmožnostih in sposobnostih pisati novo. S promocijo »drugačnosti« bi drugačnost postajala vse manj tuja tudi otrokom, staršem in vsem ostalim, ki se s socialnim starševstvom še niso neposredno seznanili.

Pomemben preskok je potrebno narediti na lingvističnem področju, sam izraz socialno starševstvo je še vedno nepoznan, namesto njega se v medijih uporabljajo izrazi kot so »neprava« družina, »drugačna« družina ipd. Ti izrazi so diskriminatorni in že tako premalo obravnavane teme nebioloških družinskih vezi še dodatno zaznamujejo. Diskriminatorni so tudi izrazi, s katerimi mediji označujejo razmerja med socialnimi sorodniki kot so npr. »polbrat«, »polsestra«, »prava mama« (izraz se nanaša na biološko mamo). Torej se moramo socialni delavci zavzeti za spremembo v jeziku, ki stigmatizira, to pa lahko storimo z objavljanjem v medijih. Ker je za socialno delo ključno delo z uporabniki, bi lahko skupaj z otroki, ki živijo s socialnimi starši v otroških revijah objavljali risbe njihovega družinskega življenja.

Ker sem v svojo raziskavo vključila tudi splav, ki sicer ne spada v koncept socialnega starševstva, vendar pa se mi zdi pomembno spregovoriti o tej temi, saj odstopa od tradicionalnih pojmovanj starševske vloge, bi si morali v socialnem delu prizadevati tudi za medijsko ozaveščanje o svobodni izbiri ženske za odločanje o rojstvu otroka in s tem zmanjševanje stigme, ki jih doživlja ženska kot žrtev splava.

Menim, da bi se najbolj ključni premik v medijskih reprezentacijah zgodil, če bi vanje vključili mnenja in izpovedi socialnih staršev, sorodnikov in njihovih otrok skupaj, potemtakem bi bralci dobili resničen pogled na nove oblike družin, zmanjšala bi se distanca med akterji in prejemniki, medij kot posrednik pa bi moral zavzeti pozitivno vmesno poročanje in predlagal rešitve na predstavljene probleme.

8. UPORABLJENA LITERATURA

- Bayne, Tim in Kolers, Avery (2003). Toward a pluralist account of parenthood. *Bioethics*. 17:3.
- Beck, U. (1994). *The Reinvention of Politics: Towards a Theory of Reflexive Modernization*. V: Beck U, Giddens A, Lash S, ur. *Reflexive Modernization. Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order*. Cambridge: Polity Press.
- Beck, U., Beck-Gernsheim, E. (2006). *Popolnoma normalni kaos ljubezni*. Ljubljana: Založba FDV.
- Bercko, Z. (2009). *Primorske novice*, Bonbon, 20. oktober, 10-14. »Starši po srcu, ne po krvi«.
- Boréus, K. (2006). Discursive Discrimination: Typology. *European Journal of Social Theory* 9 (3). 405 - 424.
- Cestnik, B. (2013). *Revija Božje okolje*, leto 38, št. 4, »Kaj je spol? – Teorija spolov in naš odgovor«.
- Ciano-Boyce, C., Shelley-Sireci, L. (2002). Who is Mommy Tonight? Lesbian Parenting Issues. *Journal of Homosexuality*, 43, 1: 1-13.
- Erjavec, K., Volčič Z. (1999). *Medijska pismenost: Priročnik za učitelje osnovne šole*. Ljubljana: DZS.
- Erzar, T. (2012). *Revija Naša družina*, št.3.
- Ganong, L.H., Coleman M. (2004). *Stepfamily Relationships: Development, Dynamics, and Interventions*. New York: Academic/Plenum Publishers.
- International Adoption In The European Union: Final Report – 2009, March 27th. European Parliament, str. 8.
- Jogan, M. (1986). *Ženska, cerkev in družina*. Ljubljana: Delavska enotnost.

Kastelic, A. (2013). <http://iskreni.net/druzba/aktualno/1686-v-zda-splav-legaliziran-40-let-pri-nas-ze-61.html> (ogledano 23.6.2014).

Keržan, D. (2008). Spočetje novih oblik sorodstva. Novo mesto: Goga.

Krajčinović, N. (2014). »Splav je ustavna pravica, maše ne bo«. <http://www.times.si/slovenija/ukc-splav-je-ustavna-pravica-mase-ne-bo--6a9974a2afa3940266f0.html> (ogledano 23.6.2014).

Kuby, S. (2013). Revija Božje okolje, leto 38, št.6. »Pravica do življenja?«.

Kuhar, R. (2009). Na križiščih diskriminacije: večplastna in intersekcijska diskriminacija. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Lešnik, B. (1993). Istospolna partnerstva in otroci. Časopis za kritiko znanosti, št. 21, (162/163). Ljubljana : Študentska organizacija Univerze v Ljubljani.

Lokar, D. (2012). Diplomaska naloga: Istospolno starševstvo. Univerza v Ljubljani: Pedagoška fakulteta.

Nežmah, B., Lah, P. (2010). Revija Božje okolje, leto 35. »Iskanje resnice je kristjanom in medijem skupno«.

Palacios, Jesus n Roman, Maite in Moreno, Carmen, Leon, Esperanza (2009). Family context for emotional recovery in internationally adopted children. International Social Work. 52:5.

Pesjak, K. (2014). Reorganizirana družina in spremembe v delovanju družinske skupnosti v sodobnem svetu. <http://www.mf.uni-lj.si/dokumenti/8a47b1f20dcf86ccda8e4128248abc99.pdf> (ogledano 21.6.2014).

Pirnar, M. (2006). Tok / protitok: Konstrukcija in reprezentacija homoseksualne identitete v 20. stoletju. Ljubljana: Založba Škuc.

Puhar, A. (1982). Prvotno besedilo življenja. Oris zgodovine otroštva na Slovenskem v 19. stoletju. Zagreb: Globus.

Renner, T., Sedmak, M., Švab, A., Urek, M. (2006). Družine in družinsko življenje v Sloveniji. Koper: Založba Annales.

Revija Mama, (2013). št. 181. »Zanimive nosečniške tradicije«.

Revija Socialno delo, letnik 48 (2009). št. 1-3. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo

Rezar, J. (2009). Mednarodne posvojitve kot oblika socialnega starševstva. Revija socialno delo, letnik 48, št. 1-3.

Silverstone, R. (1994). Television and everyday life. London: Routledge.

Sullivan, T. R. (1999). Queer families common adgendas: Gay people, lesbians and family values. The Haworth Press, Inc.

Urek, M. (2005). Lezbične in gejevske družine v Sloveniji: Implikacije za socialno delo. Družboslovne razprave, 21, 49-50: 155- 174.

Zaviršek, D. (2000). Hendikep kot kulturna travma: Historizacija podob, teles in vsakdanjih praks prizadetih ljudi. Ljubljana: Založba /*cf.

Zaviršek, D. (2012). Od krvi do skrbi. Socialno starševstvo v globalnem svetu. Maribor: Založba Aristej.

Zaviršek, D. (2008). Socialno starševstvo kot ključni vidik sodobnih družbenih politik. Ljubljana: Mestna občina Ljubljana.

Zavrl, N. (1999). Očetovanje in otroštvo. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Zupančič, E. (1987). Posvojen otrok zaželen in ljubljen. Ljubljana: Cankarjeva založba.

ZZZDR, Ur. l. RS, 69/2004

SEZNAM ANALIZIRANIH ČLANKOV:

1. Mama, št. 150, julij-avgust 2010, »Dula«
 2. Mama, št. 179, marec 2013, »Moji, tvoji, najini, izzivi razširjenih družin«
 3. Mama, št. 181, maj 2013, »Zanimive nosečniške tradicije«
 4. Mama, št. 186, november 2013, »S starimi starši v isti hiši«
 5. Mama, september 2012, »Poroka z otroki-da ali ne«
 6. Mama, februar 2012, »Kjer je volja je tudi pot«
 7. Mama, december 2012, »Tudi pri nas lahko rodimo ob spremljevalki poroda«
-
1. Global, november 2013, »Kdo je tvoj očka«
 2. Global, avgust 2013, »Dokler naju smrt ne loči«
 3. Global, november 2011, »Nenaravna selekcija«
 4. Global, september 2012, »Deviški oče«
 5. Global, februar 2012, »Vsi njegovi otroci«
 6. Global, junij 2012, »Vrnitev robota«
 7. Global, marec 2013, »Rad bi bil deklica«
 8. Global, marec 2014, »Konec brezimnosti«
-
1. Ona, št. 45, 2009, »To pa ni tvoja mamica«
 2. Ona, št. 7, 2010, »Mati, oče in otrok, družina mit in resnica«
 3. Ona, št. 11, 2010, »Draga Ida« (odlomek iz knjige Drugačna razmerja)
 4. Ona, št. 12, 2010, »Manca« (odlomek iz knjige Drugačna razmerja)
 5. Ona, 23. marec, »Tisti dan, ko je ženska kraljica«
 6. Ona, 6. april 2010, »Drugačna razmerja«
 7. Ona, 13. april 2010, »Drugačna razmerja«
 8. Ona, 20. april 2010, »Drugačna razmerja«
 9. Ona, 4. maj 2010, »Drugačna razmerja«
 10. Ona, 11. maj 2010, »Drugačna razmerja«
 11. Ona, 18. maj 2010, »Drugačna razmerja«
 12. Ona, št. 26., 6. junij 2010, »Mama, kje si«
 13. Ona, 21. september 2010, »Kako mi je ime sem odkril pri 17 letih«

14. Ona, št. 16, 26. april 2011, »Prisluhnite telesu«
15. Ona, št. 30, 2. avgust 2011, »O tem zakaj sta potrebna dva starša«
16. Ona, št. 39, 4. oktober 2011, »Uspešnost zdravljenja odvisna od vzroka neplodnosti«
17. Ona, št. 6, 12. februar 2013, »Mati kje si«
18. Ona, št. 6, 12. februar 2013, »Kje je moja prava mama«
19. Ona, januar 2012, »Ne bojte se preiskav«
20. Ona, 14. februar 2012, »Za srečo otrok, za njihove nasmeh«
21. Ona, 3. januar 2012, »Ljuba družina«
22. Ona, 14. februar 2012, »Demonizacija družine«
23. Ona, 3. januar 2012, »Odnos do drugačnih v tej državi ni več smešen«
24. Ona, 24. april 2012, »V poznem obdobju so zarodki pogosto neprimerni za ugnezditev«
25. Ona, 24. april 2012, »Delež spočetih z OBMP se vztrajno veča«
26. Ona, 21. februar 2012, »Resnična družina – hčerka nove punce brata očetove bivše«
27. Ona, 4. marec 2014, »Navadila sem se na to, da sem izobčenka«

1. Božje okolje, leto 38 (2013), št. 4, »Kaj je spol«
2. Božje okolje, leto 38 (2013), št. 6, »Nenačrtovano«
3. Božje okolje, leto 38 (2013), št. 2
4. Božje okolje, leto 38 (2013), št. 6, »Živeti v barvah. Kako notranje ozdraveti po splavu«
5. Božje okolje, leto 38 (2013), št. 6, »Pravica do življenja«
6. Božje okolje, leto 38 (2013), št. 6, »Z Bogom je vse mogoče«
7. Božje okolje, leto 38 (2013), št. 6, »Zapisan na dlaneh Boga«
8. Božje okolje, leto 38 (2013), št. 6, »Borijo se za vsakega otroka«
9. Božje okolje, leto 36 (2011), št. 6
10. Božje okolje, leto 36 (2011), št. 6
11. Božje okolje, leto 36 (2011), št. 6, »Nedolžni otroci – stran, ki želi biti glas nerojenih«
12. Božje okolje, leto 37 (2012), »Rana, ki mi jo je pustil splav«

1. Obrazi, maj 2012, »Po jajčece na Češko, po spermo na splet«
2. Obrazi, »Otroci niso pande«
3. Obrazi, št.2. 17. januar 2013, »Maja kuha, Stane peče, Žani pa pomaga«

1. Naša družina, april 2012, »Življenje je nepredstavljiv dar«
2. Naša družina, maj 2012, »Nikoli, res nikoli ne naredite splava«
3. Naša družina, maj 2012, »Kako se spopasti z neplodnostjo«
4. Naša družina, marec 2012, »Kdo je pravi oče in prava mama«
5. Naša družina, februar 2012, »Otrok potrebuje dom z očetom in materjo«
6. Naša družina, februar 2012
7. Naša družina, 3. marec 2009, »Mami v enostarševski družini«
8. Naša družina, 3. marec 2010, »Zdrave družine – zdrava družba«
9. Naša družina, 10. december 2010, »Novo upanje«
10. Naša družina, april 2014, »Spontani splavi«
11. Naša družina, maj 2014, »Ciste na jajčnikih«
12. Naša družina, marec 2014, »Otrok je čudovit božji dar«
13. Naša družina, marec 2014, »Si upaš sprejeti nenačrtovano nosečnost«
14. Naša družina, marec 2014, »Otroci srečni tudi na zemlji«

1. Naša žena, februar 2009
2. Naša žena, marec 2009
3. Naša žena, april 2009
4. Naša žena, januar 2010, »Dve mami ali dva očka«
5. Naša žena, december 2011
6. Naša žena, december 2011
7. Naša žena, marec 2012, »Družina kot znanilka družbenih sprememb«
8. Naša žena, december 2013

1. Jana, 31.3. 2009, št. 13, »Končno družina«
2. Jana, 9.6. 2009, št. 23, »Oči in oči«
3. Jana, 24.11. 2009, št. 47, »Pokličite na 080-15-30«
4. Jana, 9.2. 2010, št. 6, »Dragi, noseč sem«

5. Jana, 9.3. 2010, št. 10, »Dva očka sta lahko boljša kot nobeden«
6. Jana, 1.6. 2010, št. 22, »Otroci na čakanju«
7. Jana, 15.6. 2010, št. 24, »Dva očka z dvema mamama«
8. Jana, 22.6. 2010, št. 25, »Končno mama«
9. Jana, 12. 7. 2011, št. 28, »Zaprte, ker so izgubile otroka«
10. Jana, 26.7. 2011, št. 30, »Na valeto z očimom?«
11. Jana, 2.8. 2011, št. 31, »Ustvarila bi si družino«
12. Jana, 2.11. 2011, št. 44, »Bogastvo naroda«
13. Jana, 7. 2. 2011, št. 6, »Otroci treh staršev«
14. Jana, 15. 3. 2011, št. 11, »Se zgodi?«
15. Jana, 31. 5. 2011, št. 22, »Dom, poln ljubezni«
16. Jana, 14. 6. 2011, »Posvojenec Ivana Krambergerja«
17. Jana, 25.9. 2012, št. 35, »Čudež sva doživela dvakrat«
18. Jana, 20. 3. 2012, »Veste kaj prinaša«
19. Jana, 21. 2. 2012, »Družina smo že zdaj«
20. Jana, 11. 12. 2012, št. 50, »Njuna največja ljubezen«
21. Jana, 13. 3. 2012, »Ne odrekajte Ani pravice do družine«
22. Jana, 13. 3. 2012, »Knjiga kakor spolna zloraba otrok«
23. Jana, 13. 3. 2012, »Kaj sploh je »prava družina««
24. Jana, 2. 10. 2012, »Mati korajža, mati zbranost«
25. Jana, letnik 40, januar 2012, »Čudežna zanositev«
26. Jana, letnik 40, 26. 2. 2012, »Življenja rešujejo ali jih uničujejo?«
27. Jana, 21. 5. 2013, št. 21, »Kadar ju gledava, vidiva samo najina sinova«
28. Jana, 35. 3. 2014, št. 12, »Nataša Vrbnjak išče biološke starše«

9. POVZETEK

Osrednja tema diplomske naloge je kritična analiza medijskih reprezentacij socialnega starševstva v slovenskih tiskanih medijih. Naloga se začne z opredelitvijo koncepta socialnega starševstva, kateremu sledijo oblike različnih oblik družin, v katerih se pojavlja socialno starševstvo (posvojiteljske istospolne, reorganizirane, enostarševske družine, oploditev z biomedicinsko pomočjo in neplodnost ter splav – ki sicer ne spada v koncept socialnega

starševstva, vendar vpliva na potek družinskega življenja v postmodernih družbah). S teoretičnim pregledom zgodovine socialnega starševstva vidimo, da je le to prisotno že skozi celo zgodovino in tudi v različnih kulturah, kljub temu se v zahodni družbi kot normo predstavlja nuklearno jedrno družino heteroseksualnih parov z otroki, ki so med seboj biološko povezani. V teoretičnem delu se osredotočim tudi na vlogo socialnih oziroma nebioloških staršev. Prevladuje prepričanje, da je klasična nuklearna družina dveh staršev različnega spola najbolj vzpodbudno okolje za otrokov razvoj. Vemo pa, da se danes vlogi matere in očeta združujeta, postajata zamenljivi, starševska funkcija postaja ena sama. Izgradnja in ohranjanje odnosa med starši in otroki torej ni odvisna od števila, spola in biološke povezanosti med njimi, temveč skrbstvenega odnosa staršev do otroka. V nalogi navajam pomen medijev in medijskih reprezentacij. S pomočjo medijskih reprezentacij posamezniki in posameznice konstruirajo svoje lastne konceptualizacije normalnega in sprejemljivega in tako oblikujejo naš vrednostni sistem. Medijski diskurz torej ne samo informira, temveč tudi formira in oblikuje »normalnega« posameznika ali posameznico. Jezik, ki se uporablja v medijskih reprezentacijah vpliva na diskriminacijo družin socialnih staršev, saj se z negativnimi konotacijami reprezentira razlika med biološkimi in socialnimi vezmi med starši in otroki. Jezik v medijih socialno starševstvo označuje kot »nepravo«, socialne starše pa kot »neprave«, če ne celo kot »nemoralne« za vzgojo otrok.

V raziskovalnem delu naloge sem s pomočjo kritične diskurzivne analize in statistične analize obravnavanih dimenzij (obravnavala sem naslednje dimenzije: kdo v prispevkih govori, ali je socialno starševstvo predstavljeno kot problem, katera oblika socialnega starševstva se pojavi v članku, vrste problemov, iskanje in oblike rešitev, ali je prisotno pozitivno oziroma negativno medijsko poročanje v prispevkih) na podlagi prispevkov o socialnem starševstvu od leta 2009 do 2014 ugotavljala kako in če se spreminja reprezentiranje socialnega starševstva. Raziskava je razkrila, da je socialno starševstvo v primerjavi z biološkim še vedno zelo malo reprezentirano, prisotna je torej glorifikacija klasične jedrne družine - heteroseksualnega para z otroki. Veliko je negativnega medijskega poročanja, kar se kaže z uporabo stigmatizirajočih izrazov, fotografij. Socialni starši in otroci so večinoma izločeni iz medijskih reprezentacij, namesto njih govorijo avtorji/avtorice prispevka. Mediji sicer v nekaterih prispevkih poročajo o problematiki na področju zakonodaje in diskriminacije, ki zadeva družine socialnih staršev, vendar je takšnih prispevkov in predlaganih rešitev malo. Vidimo, da se od leta 2009 do leta 2014 poročanje medijev glede socialnega starševstva bistveno ne spreminja, zato bi bilo nujno potrebno stopiti korak naprej in s pozitivnim medijskem poročanjem, vključevanjem družin

socialnih staršev v reprezentacije, narediti te družine vidnejše in zmanjšati predsodke, s katerimi se morajo soočati na različnih področjih družbenega življenja.

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana MATEJA MARC, vpisana na Fakulteto za socialno delo v študijskem letu 2008/2009 kot redna študentka, izjavljam, da sem diplomsko delo z naslovom MEDIJSKE REPREZENTACIJE SOCIALNEGA STARŠEVSTVA napisala samostojno s korektnim navajanjem virov in ob pomoči mentorice DOC. DR. JELKE ZORN.

Datum:

Podpis:
